

TANULMÁNY
A JAPÁNI
MŰVÉSZETRŐL.

(ÉPÍTÉSZET, SZOBRÁSZAT, FESTÉSZET.)

IRTA

Dr. Gr. ZICHY ÁGOST.

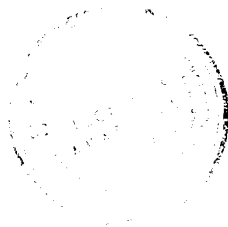
Tizenhét képpel és egy térképpel.

BUDAPEST, 1879.

A. M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

A JAPÁNI MŰVÉSZETRŐL.

(Olvastatott a M. Tud. Akadémia 1879. évi nov. 3-án tartott ülésében.)

B E V E Z E T É S.

Bárhol a föld kerekiségén az ember nyomaira találunk, az ő teremtmő szellemét műveiben ismerjük fel és a népek erkölcsi történetét leginkább a művészet termékeiben tanulmányozhatjuk. Mint nyilatkozatai a szépzésművészetnek, mely különféle mérvben létezik a nemzetekben, egy művelt népnek műemlékei, számtalan és gyakran jelképes alakjaikban, minden egyéb tanúnál ékeesebben beszélnek el nekünk, mi volt e nép eszményképe, mikép fogta fel a szépet, az életet és a dolgok egyetemes rendét, mily szemekkel nézte a természetet, az embert, az Istent? Athenében a Parthenon, Romában a Forum sok tekintetben világosabban szólnak az utashoz, mint az irodalom emlékei és a ki a pyramisok vagy pedig Philae romjai közt vándorol, még az egyptológok segítsége nélkül is képes lesz rég elmúlt századok világnézetét gondolataiban összealkotni. Még gyümölcsözőbbé válhatik azonban kutatásunk oly nép között, melynek jelene ezer szállal függ össze annak múltjával, hol a műemlékek még ma is megfelelnek a nemzet gondolkodásmódjának és hol most is fennállanak, vagy legalább a legközelebbi múlt időben fennállottak még ama viszonyok, melyek között ama műemlékek keletkeztek.

A japáni művészet már túllépte tetőpontját és felmutatta mind azt, mit teremteni képes volt. Nagyon is biztos jelenségeken meg lehet ismerni, hogy a hanyatlás ideje bekövetkezett; valamint Egyptom Görögországgal való érintkezése folytán, úgy Japán Európával lépven érintkezésbe, sem volt képes legalább mostanáig, jeles hagyományait érintetlenül

fentartani, sem pedig az idegenszerű elemek ügyes átöltése által a régít az ujjal összeegyeztetni. A tehetetlenség jeleit és az izlés elfajulását meg lehet állapítani, a mi a hanyatlási korszakokat jellemezni szokta. Egy nemes mult eltávozik; egy fényes kor bezáródik; idején van tehát, annak nyomait egybegyűjteni és annak irányait megjelölni. Kényes feladat, mert szándékunk nem csak az, hogy ismereteinket Japánról bővítsük, de egyúttal feladatunk: megállapítani az emberiség művészi életének egy külön szakaszát, feltüntetni annak egy még igen kevésbé ismert oldalát és meghatározni a szépnek törvényeit, felfogva oly faj által, mely valószínűleg nem merített egyikéből sem azon forrásoknak, melyek a nyugoti művészeteket ihlették.

Európának műtörténete Egyptomra és Görögországra utal vissza, a japáni művészet pedig nem csak önmagából fejlődött, hanem nagy részben Chinából is merített. Kiindulva két egymástól különböző irányból, vajjon a fehér és a sárga faj művészi törekvései fognak-e találkozni, avagy pedig el fognak-e egymástól távozni mindinkább? Létezik-e közös eszmény, melyhez mindnyájan közelednek? Vagy van-e ellenkezőleg egy külön mongol és egy külön áriai eszmény? És ez utóbbi esetben, mily rangfokozatba utaljuk a japáni művészet termékeit és törvényeit, tekintettel a föltétlen szép azon fogalmára, melyet örömezt ösmerünk el mint egyetemest, és melynek fogalma Platon szép gondolata szerint: »Isteni törvény, melyet az emberiség hajdan elfelejtett és melyet ismét megtaláltak és alakba öntöttek a görögök.«

A legutóbbi világtárlatok előtt, ismereteink alapját a japáni művészetről kiválókép ama tárgyak képezték, melyeket Európában hollandi kereskedők árusítottak, azon ajándékok, melyeket európai követségek kaptak, és azon tárgyak, melyeket néhány ritka utazó, főleg Kaempfer és Siebold összegyűjtöttek és leirtak. A hollandiak által behozott tárgyak majd kizárólag, mint művészeti tárgyak, porcellánból állottak, melyek mainap egyáltalán mint régi japáni porcellán ismeretesek. Ily árúknak legnevezetesebb gyűjteményét Dresdában láthatjuk, azelőtt az ugynevezett japáni palota pinczehelyiségeiben összezsúfolva, jelenleg azonban a régi pinakotheka épü-

letében felállítva. Hazánkban pedig hasonlókép egy fölötté gazdag ily gyűjteményt tartalmaz gróf Zichy Ferencz vedródi kastélya, Pozsonymegyében. A tárgyak, melyeket a követségek rendesen ajándécul kaptak, drága öltönyök, selyemszövetek és lákk tárgyak voltak. Hogy hol vannak mainap mindezen szép dolgok, azt lehetetlen volna megmondani, mert még tulajdonosaik szórták szét az egész föld kerekiségén.

Siebold volt kétségkívül az, ki minden utas közül a legtöbb felvilágosítást nyújtotta nekünk a természetnek és iparnak termékeiről Japánban. A művészetre ugyan nem terjeszkedik behatóan és Leyden városában felállított múzeuma is azt bizonyítja, hogy figyelmét főleg azon ország természeti és iparterményeire fordította, melyben életének oly sok hasznos éveit töltötte. A mondottakból könnyen felfoghatjuk, mennyi nehézséggel találkozok az, ki alapos tudomást kíván szerezni oly nép művészi törekvéseiről, a melylyel csak oly gyér összeköttetések léteztek, míg végre az utolsó világtárlatokon oly nagy mérvben képviselve lépett föl.

Ezekén kívül a segédforrások is vajmi gyérek. Egy európai utas sem utazott Japánba ama szándékkal, hogy ott a művészetet és a nemzet művészi törekvéseit külön tanulmányozza, a mi fölötté sajnós, mert oly mélyek azon változások, melyeket az ujkori civilizáció és kereskedelmi összeköttetések előidéztek, hogy bizonyára nincs távol azon idő, a melyben alig lesz már valami is található az eredeti művészetből, az évszázados szokásokból, melyekből ismereteinknek hiányait kiegészíthetni képesek volnánk. Csakis angol nyelven jelent meg legújabbán két jeles mű, mely a japáni művészettel foglalkozik, ugymint: Mr. James Jarves »A Glimpse at the Art of Japan« New-York, és Sir Rutherford Alcock »Art and Art industries in Japan« London; a mely munkákra vizszatérni azonban még lesz alkalmam.

Magam is csak mint turista jártam be Japánt, de ottlétem alatt azon szerencsés helyzetbe jutottam, hogy e mesés szépségű szigetországot, úgyszólván, teljesen bejártam s majd minden nevezetességét megtekinthettem. Hozzájárult ehhez még az a nevezetes körülmény, hogy ép 1876-ban a tár-

latok rendezésének szelleme szállotta meg a lehető legnagyobb mérvben a japáni népet, mely úgysis az újítások viszketegétől hajszolva, ez eszmét is a legnagyobb hévvel és buzgalommal ragadta meg, olyannyira, hogy az utazó az ország számos részeiben tárlatokra talált. Nem egyformák voltak ezek, sem terjedelmökre, sem minőségökre nézve, mert inkább azon eszméből indultak ki, hogy a hol csak van valami tárlatra érdemes dolog, ott tárlat is létesüljön, de nagyon dicséretre méltó szándékból indulván ki, fényes tanúbizonyságául szolgáltak annak, mily kiváló utánzási tehetséggel bírnak a japániak, nem is szólván arról, hogy a felállítás izletessége sok helyütt fölfülmulta azt, melylyel itt Európában, ilyféle tárlatokon találkozni szoktunk. Az utasoknak pedig szebb alkalom nem nyilhatott a régi műipart az újjal összehasonlíthatni s a különféle palotákban, várakban, templomokban évszázadok óta elrejtett kincseket megbámulhatni, melyek azon napig minden idegen szeme elől elvoltak zárva.

Sok helyütt láttunk ily tárlatokat, melyek közül azonban a két legnevezetesebb és legterjedelmesbb Kioto és Osaka városokban volt. Ezek valóságos tartományi tárlatok természetével bírtak és sok tekintetben hasonlítottak ama tárlatokhoz, melyek Amerika Egyesült-Államaiban szokásosak, csak azzal a különbséggel, hogy Japánban régi tárgyak is voltak kiállítva, melyek természetesen eladásra nem kerültek. E tekintetben kivált a kiotoi volt nevezetes, mert a régi mikádók kincsei voltak kiállítva magában a Goshioban vagyis régi mikádói palotában. A többi tárlatok közül, melyeket megtekintettünk, még különösen fel kell említenem azokat, melyeket Narra városban, Hikone régi várkastélyban, Nikko hires templomaiban és Yutendi templomban, Yedo közelében láttunk, melyek azonban mind majd kizárólag csak régi tárgyakat tartalmaztak. Láttunk még ezeken kívül számtalan helyen kiállított tárgyakat, de ezek a kiállítás elnevezését már nem igen érdemelték meg.

Japánból visszatérve az Európában létező japáni gyűjtemények, továbbá az utolsó a párisi egyetemes tárlat és ama körülmény, hogy jelenleg valódi divattá vált japáni mű és iparcikkeket Európába szállítani, bő alkalmat nyujtottak, hogy

azon tanulmányokat, melyeket e műkincsek hazájában megkezdttem, itt folytathassam, rendszeresíthessem és kiegészíthessem. Ösztönöztetve a látottak által s meggyőződven arról, mily keveset mutat fel a világirodalom a japáni művészetet illetőleg, mely iránt az újabb időben oly élénk érdeklődés fejlett ki, mely még nálunk is viszhangra talált, eltökéltem magamat e tanulmányt megírni, teljes öntudatában azonban azon számtalan hiánynak melyekkel lépten-nyomon találkozom; de buzdított a gondolat, hogy hazánk nyelvén írjak oly tárgyról, melylyel a külföldi irodalmak oly keveset foglalkoztak, és az a remény, hogy e szerény kis munkám bizonyára veszendőbe nem megy, ha általa ez ügyben mélyebb kutatásokra kedvet ébresztenek.

A japáni művészet, bármely oldalról tekintsük is, oly eredeti jelleget tüntet fel előttünk, mely a többi ázsiai nemzetekétől megkülönbözteti. Ha egy pillantást vetünk a távoli kelet földabroszára, két birodalomnak szomszédsága, mint Sináé és Japáné, kétségkívül azt a gondolatot ébreszti fel bennünk, hogy nagy hasonlatossággal kell birniok mindekelőtt a szokásokban és erkölcsökben, azután pedig megfelelőleg művészetökben is. Ez azonban itt nem az az eset, mert a két nemzet nem viseltetik egymás iránt rokonszenvvel és vajmi csekély hasonlatosságot vehetünk észre munkáikban és azok termékeiben. Műtárgyak alkotásában, még akkor is, ha az anyag majd ugyanaz, számtalan esetben oly sok és lényeges különbséget állapíthatunk meg, miszerint kísértve éreznők magunkat elhinni, hogy soha semmiféle összeköttetés sem hozta érintkezésbe e két népet, és hogy terjedelmes tengerek, vagy áthatlan sivatagok által természet-tanilag vannak egymástól elválasztva. Majdnem kétségbe lehetne vonni azt az összeköttetést, melyben Sina és Japán a Ming dynastia uralkodása alatt egymással állottak, azt az erkölcsi hatást, melyet Sina akkor Japánra gyakorolt és azon utánpótlási viszketetet, mely már ez időtájban is jellemezte a japáni népet, melynél fogva akkorában a sinai vallást, írásjeleket, sőt még az öltönyöket is meghonosították. Nem állandó volt e befolyás azonban, olyannyira kibontakoztak ebből ismét és pedig a legnagyobb ellenszenvvel, hogy bizonyára az eredeti japáni művészet nem érzett meg belőle semmit, mert

gondosan összehasonlítván a hasonló termékeket, sehol sem fogunk szolgai utánzás nyomaira akadni.

A művészetben nyilvánuló rokonszenv hiánya igen egyszerű okokból magyarázható meg, ha egyrészt visszaemlékezünk a sinaiak mélyen conservatív jellemére és azon magas véleményre, melylyel önmagokról eltelvek és a mely annyira megy, hogy azt hiszik, miszerint az egész világ tévedésben van s csak is az ő birodalmuk bírja az igazságot; másrészt meg fontolóra vesszük, hogy a japániak oly könnyen hajlandók átvenni egy magasabb civilizáció vívmányait, a mint azt az utolsó időben eléggé bebizonyították. Diszitő művészetökben és műtermékeikben lépést tartottak a sinaiakkal, sőt azokat sok tekintetben fölülmulták, és izlésök, táplálva a természetnek szüntelen és élénk megfigyelése által, sokkal tisztább volt, mint a mennyei birodalom dicsvágyó művészeié. Egyes részletek ugyan, melyekkel a japáni diszitményekben találkozunk, hasonlóképp fordulnak elő a sinaiaknál is és kétségkívül ez utóbbiaktól vétettek át; de a szellemet tekintve, a kölcsönös befolyásolás bizonyára igen csekély. Az eljárási modor, melylyel e két nemzet művészei a hasonló dolgokat előállítják, oly annyira különbözik egymástól, hogy azok eredete meghatározásánál alig fogunk csekély habozást érezni.

Ha a japáni művészet tág mezejére csak futólagos pillantást vetünk is, meglep bennünket az a gyöngéd érzelem, melylyel ők a természetet visszaadják. A természet, im ez a mestere a japáni művésznek; szeretettel tanulmányozza azt, figyelő pillantással örködik rejtelmes tevékenysége fölött, futóban kapja el kedélyének vagy átváltozásainak szeszélyeit, a csodás művésznök minden titkát, és változó ábrázatának minden kifejezését emlékezetébe vési, hogy azokat tehetsége szerint műveiben visszaadja. Akár állatról, akár növényről legyen szó, gondja van rá, mily mozdulatban ábrázolja s melyek erre nézve a legelőnyös alakok és színek; és ha ez megvan, mily vakmerőséggel és mily igazsággal fejezi ki azt, a mi izlésének megfelelt.

A japáni jellemnek nem kevesebbé nevezetes jellege egy vele született hajlam a grotesk iránt és az a sajátos élnkség, melylyel annak hatásait visszaadja. Megtaláljuk ennek nyo-

maít műtermékeik majd minden nemén, melyek nem ritkán válnak túlterheltekké, és számtalan észrevétlen átmenetekkel az illetlenség határáig jutnak.

Azon bámulatos tehetségen kívül, melyet a japáni művész feltár, leábrázolván a természet alkatait, akár mint élőket, akár mint holtakat, tárgyának kíváncsiaként, nem közönséges eredetiségről tesz tanúbizonyságot a mértani és más szokásos alakok rajzolásában, valamint abban is, mikép kelljen ezeket alkalmazni mindenféle felületek feldíszítésére. (l. Ruth. Alcock, 25 stb. lap.)

Lehetetlen, mint említém, a japáni művészet tágmezejét átpillantunk a nélkül, hogy meg ne lepjen bennünket az a benső érzelem, mely benne a természet művei iránt nyilvánul. És ez csakis a tiszta igazság, mert a japáni művész biztos és megfontolt tapintattal követi a természettudomány törvényeit; annyira legalább, a mennyire mestersége kíváncsiaként meggyeztetethető. Bizonyos tárgyak, úgymint virágok, madarak vagy levelek lefestésében és díszítményre való felhasználásában nincs versenytársa. Az alak oly hű, a kifejezés oly gyengéd, a hatás mely oly merész, mégis oly festői, hogy bámulásra ragadnak el s érezzük, hogy nem volnánk képesek ilyeneket alkotni, ha utánózni akarnók.

Ily gondos és ügyes munkásnak, a mi feltevésünk szerint, csakis a legszebb dolgokhoz kellene ragaszkodni és a legtökéletesebbhez, mit maga körül lát. Mily csalódás! Ellenkezőleg, minden jó neki, a tárgyak mennyisége előtte kimerithetlen és mindenütt képes mintaképet találni. A gyönyörű virágoktól kezdve, melyeket földieik, a kertészek, fáradhatlan ügyesség által óriási nagyságuakká birtak fejleszteni, egész a mezei igénytelen kis rükerzig, a büszke fenyőtől a törpe tölgyig, melyet egy emberi kéz képes eltakarni, a mesés *hoho*-tól hulámos tollu csikos farkával, egész szülőföldje legparányibb szárnyas lakosáig, minden egyenlő mérvben járul szorgalmas tanulmányaihoz, minden egyenlőn hű magyarázatot nyer az ő kezétől. Az ő ecsete alatt látjuk a virágokat bimbózni, felnyilni; elhervadni; a fákat rezegni nyári szellőtől, meghajolni az őszi szél rohamai alatt, lombozatlan ágaikat hóval fedetni;

és a madarakat ismét feléledni változékony mozdulataikban és bájteli tartásukban.

A virágok, melyek leginkább szoktak leábrázoltatni, a rükercz, pünkösdi rózsza, iris, lilium, hortensia, szegfű, glycinea, és sáslilium, a melyekkel azonban majd minden belföldi növény keverve használtatik. A fákat illetőleg pedig a paulownia, szilva, cseresznye, fenyő, pálmafa és a felséges bambus, mely gyakran a diszhelyet foglalja el, számtalan sokoldalú felhasználhatása és ama jelképi becse miatt, mely hozzá van fűzve.

Ez azt bizonyítja, hogy a falusi vidék a különféle évszakok alatt, különös gyönyört nyújt a japániaknak, kiváltképp pedig a nagy városok lakóinak. A talajnak természeti gazdagsága, valamint a növényzetnek pompája kétségkívül kifejlesztik az ízlést a fák és virágok iránt; és nem túlozunk, ha azt állítjuk, hogy e hajlam semmi népnél sincs annyira kifejlődve, kivétel nélkül, minden rétegében.

A hosszú nyári estéken és számos ünnepnapon a népesség fölkeresi a vidéken fekvő templomokat és mulatóhelyeket, melyek nagyobbrészt regényes helyeken fekszenek, terebélyes fák árnyéka alatt, gondosan ápolt kertekkel környezve. Itt tanulják megösmerni zsenge gyermekkoruktól kezdve a természet szépségeit, melynek befolyása idővel oly erőssé válik nálok, hogy egy alkalmat sem mulasztanak el, hogy ama növényekkel környezzék magokat, melyek képzeletökben visszaemlékeztetik kedvencz tájokra.

A kertészet nagyon ki van fejlődve Japánban és a képzelődés szabad menetét enged magának oly kertek teremtésében, melyeket csak miniature kerteknek lehet elnevezni. Még a városokban is bizonyos tekintetben házaiknak szükségszerű tartozékát képezik; és a művészet abban áll, hogy csekély, némelykor csak egy két négyszög lábból álló területen, festői kis táj alakíttassék valódi növényekkel, dombokkal, sziklálakkal, tavakkal, erdőkkel, vizzuhatokkal, a melyekhez még hozzá járulnak függő hidak, tekervényes kis utak, malomkerekek stb. A táj maga rendesen egy az országban valóban létező hirneves vidéknek másolata. Oly festői országban, a milyen Japán, ily táj természetesen vég nélkül sok van, a leghirnevesebbek száma

azonban, a melyek az egész országban mint olyanok ismeretesek, harminczkettő. Ily liliput képzelődés megvalósításához szükséges volt törpe kis fákra szert tenni, nem pedig fiatal növényekre vagy csonka hajtásokra, hanem teljes kifejlődésben lévő fákra, meggörbült és csomós ágakkal, milyenek az erdők óriásai; a természet kicsinysége e pillanattól kezdve fontos dologgá vált és nem késett helyet foglalni a birodalom diszító művészetei közt. A kísérletek, melyek megtétettek, hogy a természet erőködései megakadályoztassanak, a kívánalmaknak megfelelőleg sikerültek: csodaszertű dolgok jöttek létre, melyekre példákat Siebold is fölemlít.

A japáni kertészek azonban nem elégedtek meg azzal, hogy terebélyes nagyságú növényeket parányi kis alakban létesítsenek, hanem hasonló buzgalommal törekedtek az ellenkezőre is, azaz oly növények fejlesztésére, melyeket rendes alakjukban alig pillantunk meg. Így például növényeket tenyésztének, hogy óriás nagyságúakká váljanak és bizonyos fák virágait oly ápolásnak vetik alá, hogy majdnem káposztafej nagyságúakká válnak. A gyümölcsessel nem sokat törődnek, mely sajátságos szokás csak azt bizonyítja, mily mérvben szereti e nép a szépet, minthogy még az izlelés kielégítését is a szemmel való gyönyörködésért feláldozza.

Nagyon előmozdítják e művészeti ipart a virágtárlatok, melyek kivált a nagy városokban nagyon dívatban vannak. Így Jedóban minden hónap 10-dik napján szokott ily virágtárlat rendeztetni, Toranomom nevű külváros utczáin, föltéve természetesen, ha szép az idő. Igen sajátságos, hogy a tárlat ideje este van. A legszebbek tavasszal és a nyár folyama alatt vannak, s utazásom alatt magam is szemlélője voltam egy ily tárlatnak június 10-ikén. A nap lenyugodott volt, a szürkület csakhamar éjjé vált, nagy mennyiségű nép tolongott Toranomom utczáin. A kiállítás maga több utczára terjedt ki, melyeknek közepén két sorban csupa nyitott kis bolt volt felállítva, ezer meg ezer kis papiroslámpással kivilágítva. Minden zsufolva tele van rakva növényekkel, az asztalokon, deszkákon, de még a földön is virág virágot ér, itt törpe fácskák, kivált ácerék, ott hordozható kis üvegházakban egész kis törpe tájak, szóval a japáni kertészet ezernyi műter-

ményei, de mindezekben uralkodnak és túlszárnyalják az irisek, melyeknek virágzási idejlje most van s a melyek tisztelőtére tulajdonkép létesült a tárlat. És a japáni nép mily örömmel, mily lelkesedéssel nézi e terményeit, mily zsi-bongás tölti el a léget: csevegnek, lármáznak, nevetnek, alkudoznak, emléket mindenkinek kell haza hozni, van is már az egyiknek kezében egy csokor, a másikéban néhány virágedény, a szegény megelégszik egy árva kis virággal, vagy galyacskával; de múlik már az idő, a kiállítók kezdik már összerakni holmiaikat, hordárok elcipelik, eloltják egymásután a papiroslámpásokat, haza siet mindenki s mire éjfél van, az utcák ismét oly csendesek és üresek, mintha nem történt volna semmi.

A növények után a japániak a legnagyobb ügyességet a madarak ábrázolásában tanúsítják; s egyaránt szívesen teszik ezt, akár azokat magokban rajzolják, akár növényekkel környezve. A madarak szokásai az utánzásra vég nélkül sok vonást nyújtanak nekik; folyvást megfigyelik őket és bámulatra méltó ügyességgel tudják visszaadni mozdulataikat és tartásukat. Kivált az edények és lákk tárgyak befestésénél, képeskönyvekben, eredeti rajzokban tárják fel e nemű tehetségüket, noha kiváló példányokat érc-, fa- és ivarmunkákban is találhatunk. De bármilyen legyen is az anyag, minde-nütt, hol madár van ábrázolva, ez a tanulmánynak és csodálásnak tárgyát méltán képezi.

A legkedveltebb szárnyasok a gém, a házi és vadkacsa, a vadlúd, a páva, a fáczány, a varjú, a karvaly, a sólyom, a házi és egyéb madarak, melyek az országban közönségesen előfordulni szoktak.

A négy lábú állatok a föld teremtményei közt azok, melyeket legkevesebb figyelemre méltatnak e művészek, — s nehéz volna ezt másképp magyarázni, mint már Kaempfer is megtette, hogy t. i. habár terjedelmes is a japáni birodalom, mégis igen szegény négy lábú állatokban, akár legyenek ezek vadak, akár szelidek. Azok csak igen kevés vadont találnak, hol fel-nőhetnének, megszorodhatnak és természeti ösztönük szerint megélhetnének; ezeket nem nagy számban használják teherhordásra és a földműveléshez. A lélek-vándorlásnak tana általánosan el lévén fogadva, a lakosok tártózkodnak a hús-

evéstől s kiváltkép növényekkel táplálkozván, inkább máskép használják fel a földeket, mint legelőknak a marhák tenyésztésére.

A dolgok ilyenén állása mellett nem csodálatos, ha aránylag ritkán találkozunk négylábúakkal a művészet termékeiben. Vadállatokat úgy szólván alig találni Japánban; az oroszlán, párducz, kaplan ismeretlenek ott. Azért meg is történik, ha egy művész ezeket leírások, vagy pedig rossz rajzok után, melyeket szomszéd vidékekből kapott, akarja ábrázolni, hogy kísérletei rosszul sikerülnek és világosan mutatják, hogy ők e tekintetben járatlanok és nem volt alkalmuk a természet tanulmányozhatni.

A négylábúak közül kedvenczök a ló, melyet tehetséggel ábrázolnak lovassal vagy a nélkül, azután a róka, a borz és a majom. Ezeken kívül még láthatók az ökör, szarvas, medve, kutya, macska, házinyúl, patkány, melyek mind nagy igazsággal ábrázolvák a rajzokban és rendesen nevezetes hatással a szobrászatban.

Az elefánt, melyet szintén gyakrabban látni, a budhaismus egyik jelképe, mely az indus művészetből vétetett át.

A japániak, még napjainkban is nagy tiszteletben tartják őseiknek hagyományait, melyek szerint az ős időkben ők szegény halász nép voltak. Nem mindennapi jellemvonás akár a nemzeteknél, akár még az egyes egyéneknél is, kik nagy és hatalmas állásra emelkedtek, hogy örömet emlékezzenek vissza, vagy még másokat is figyelmessé tegyenek szerény eredetükre. Japánban, hol évszázadok óta oly büszkeség uralkodik, hol az élet feláldozása eléje tétetett a kegyvesztésnek, az alázatosságnak egy ily ritka példájával találkozunk; mert a japániak ugyanis azt mondják: »Mi oda törekszünk, hogy el ne felejtjük, miszerint hajdan szegény halász nép voltunk és hogy a tenger táplált bennünket kincseivel; ez tart bennünket mértékletességben és megvéd bennünket a tönkremenéssel fenyegető fényűzés kísértéseitől; bármilyen is legyen sorsunk, emlékezünk meg szerény eredetünkről, és törekedjünk arra, hogy őseinknek egyszerű és takarékos életmódját követvén, mi is oly nagyokká váljunk, mint ők.« Hogy hűk maradjanak ez érzelemhez, Japán lakói az elsőtől az utolsóig ajándékaikhoz

kivétel nélkül egy darabka szárított halat csatolnak. A nélkül, hogy annyira mennénk állításunkban, hogy újabb időben e szokás csakis a régi gyakorlat következtében tartotta fenn magát, mégis azt lehetne hinni, hogy a magas osztályokban a büszkeség színezetét öltötte magára, mely az alázatosságot majmolja. De bármilyen legyen is, ez oly szokás, mely ős régi időkből származik, mindenesetre amaz időből, midőn halakat természetben ajándékoztak egymásnak, mely ajándékok, mint élelmiszer birtak bizonyos becsesl. E szokás azóta megörökítettett, míg azután lassankint a becses ajándékok divata, melyek rendesen műbecsű tárgyakból állottak, a régi valóságos halat egy kis száraz haldarabkává változtatta át, mely ma leggyakrabban csak rajzban fordul elő az ajándékon, — egy régi multnak jelképe, emlék azok fáradalmas munkáira, kik Japán hatalmas birodalmát alapították.

Ezek után tehát nem leszünk meglepve, ha a japáni művészetben gyakran találkozunk halakkal és a tengerek más terményeivel, melyek mindenkor ép oly hűséggel mint tehetőséggel vanak ábrázolva. Minden élőlény közül kétségkívül a madarak legfőbb kedvenczei a japániaknak, alkalmasint szép tollazatuk, mozdulataik kecsessége és azon körülmény miatt, melynélfogva, akár magokban, akár virágok és lombok által környezve könnyen lehet őket minden nemű diszítványokra felhasználni; de ezek után azonnal a halak és kagylók következnek, melyekre mindenkor a legnagyobb szorgalmat és gondot fordítják.

A halak, akár holt merevségben, akár hajlékony mozdulataikban ábrázoltassanak, bámulatra méltó lelkiismeretességgel rajzoltatnak a legcsekélyebb részletekig és természetes színeikkel ruházzák fel. A hal ivarba faragva, a nők pipere tárgyai közt, mint doboz fordul elő illatszerek számára, bronzból olvasztva, folyadékok eltevésére használtatik, aranyból és aczélból vésve a kardok nyelét diszíti, porcelánból pedig virágedényeket vagy tálakat ékesít; fába és lákkba vésve szép dobozokat, szekrénykéket és mindenféle használati eszközöket diszít; végre olajos papirosból készítve és levegővel feldagasztva, magas póznákra akasztják fel, hogy egy ünnepnapon

hirdetője legyen, miszerint itt az ideje az örömnök átengedni magát. (l. Föld. közl. VII. k. 100. lap.)

Japán tengerei igen nagy mennyiségű és fajta hallal, valamint héjasokkal és másnemű tengeri állatokkal bővelkednek, melyek legnagyobb része szokatlan alakjok és csillámló mezők miatt nevezetes. Leginkább a pontyot és tengeri habarcsot szokták ábrázolni.

Diszitménykép nagyban használtatnak fel a kagylók, kivált látk munkákon, melyeken természetben is alkalmaztatnak darabkákból és egészben s arannyal és virító színekkel felcizfrázva lévén, szép látványt nyújtanak. Némelykor klárisok és moszatok is tétetnek hozzájuk, mindig kiváló izléssel.

A hullók és rovarok híven visszaadva szintén hozzájárulnak a diszitmények változatosságához; s kivált ez utóbbiak előállításában ép oly otthonosak, mint a madarak és halaknál találtuk. Színes anyagokból készítik s majd mindennemű tárgyon kivésve, faragva vagy festve láthatjuk.

A föld termékeinek megnevezésével a képzeletnek oly tág tere nyílik, hogy nem végezhetnők leírásukat; így tehát, bizonyos határok közé szorítva, nem tehetünk mást, mint csak azok némelyikét megjelölni. Semmisem lepi meg az embert inkább, mint a japáni művészet végnélküli változatossága és dús forrásai, mi abból a tényből magyarázható, hogy minden mű közvetlenül egyéni szellemből származik. A gyártás oly értelemben, melyben mi azt itt a nyugaton érteni szoktuk, körülbelül ismeretlen volt e birodalomban. A művész vagy munkás magában dolgozott, csak saját sugallatára hallgatván, saját eszméi és szokásai szerint. Jelenleg ez nincs már egészen így; a régi hagyományoktól eltérnek, az európai műveltség utánzása lényeges változásokat idézett elő és fájdalom! ha japáni művészetről akarunk szólni, úgy szólván csakis a régi művek felé fordíthatjuk figyelmünket.

Miután egy rövid áttekintését nyújtottuk a japániak természet-utáni tanulmányainak, a mesés és ábrándos lényekre kerül a sor. Igen sajnós, hogy ez érdekes anyag anynyira homályba van borítva és annyi akadályal körülvéve, azon kevés ismereteknél fogva, melyeket a japáni irodalomról

birunk. A mi szemünk előtt feltárul, azt könnyen értjük meg, de az, mi körülbelül tökéletesen ismeretlen marad előttünk, az a jelkép, a költői vagy vallási értelem, melyek minden fajta honi munkákon előfordulnak.

A mesés állatok közül első sorban a sárkányt kell fel-
említenünk, melynek képét kétségtől hajdan Sinából vet-
ték át. Az általános vonásokat tekintve a sinai és japáni
sárkány hasonlítanak egymáshoz, csak azzal a különbséggel,
hogy amaz rendesen öt karommal bír, az utóbbi pedig mindig
csak hárommal.

A sárkány (I. rajz I.) a japáni művészek által nagy erő-
vel és élénkséggel ábrázoltatik és pedig mindenféle helyzet-
ben. Hosszú, tekervényes testtel bír, pikkelyekkel van fedve;
hátán több sor éles tüske borzad; a négy lábszár szintén pik-
kelyes és kívülről tüskékkal fedett, a lábak három újjal vég-
ződnek, melyek finomak, izmosak és óriás görbe karmokkal
vannak ellátva. A keleti képzelődés által szült eme szörnynek
legjellemzőbb része és egyúttal a legijesztőbb is, a fej: a kez-
detleges rajzolathoz, mely egy dühben lévő hulló legvadabb
kifejezésére emlékeztet, oly vonásokat tettek hozzá, melyek
által ijesztő szörny lett belőle. Állkapczáinak környezete,
tátongó szája és szemöldökei rettenetes tövissorokat irányoz-
nak ellenünk; a fej hátsó részén kettős szarvak állanak
fel, míg egy második pár az ormányra hajlik, mint óriási
csápok; a homlokon és a tagok hajlásainál lángok csap-
nak ki.

Ily leírás után azt lehetne hinni, hogy a sárkány az
ördögöt jelképezi, vagy legalább a gonoszság elvét; pedig ez
nincs így a japániak véleménye szerint. És itt kezdődik tájé-
koztatlanságunk, mert semmi biztos tudomással sem birunk,
hogy mikép gondolkodnak e szörnyről a benszülöttek. Csak
annyit tudunk, hogy nagy befolyást tulajdonítanak neki
a történet nagy eseményeire, valamint a császárok és hősök
sorsára.

Daczára annak, hogy a víz látszik lenni rendes tartóz-
kodási helye a sárkánynak, nem számúzik oda kizárólag, mert
itt is, valamint Sinában gyakran felhők vagy lángok közt
ábrázolják.

A sárkány, különös kedvencze lévén a régi művészeknek, sokkal gyakrabban díszíti azok műveit, mint az ujabbkoriekét; s különösen a császár udvaránál volt nagy divatban. A császár több öltönyén, kardján, törén stb. előfordul, valamint palotáinak falait és selyemszövegeteit is sárkányokkal díszítik, melyek vagy egy kristálygolyót, vagy egy nagy gyöngyöt tartanak jobb karmukban.

E mesés állatok sorába tartoznak még, s itt csak Kämpferre utalhatok, ki rajzokban is közölte velünk azokat, a *kirin* (l. r. II. a.) szörny, sárkányfejjel, öz testtel és lábakkal, és nagy farkkal, mint a sinai oroszláné. A jó sors előhírnökének tartatik. Továbbá a *chi-chi* (l. r. II. b.) vagyis oroszlán; rendesen budhista tárgyakon fordul elő és valamint az elefánt indiai származású. A *su-ugu*, mely a kaplanhoz hasonlít, de nem oly vad kinézésű; és az előbbihez hasonló *kai-tsu*.

Minden mesés állatok közül kétségkívül a nagy farkú teknőcz (l. r. III. b.) az, mely kedvenczök, és melyet a művészet minden ágában látunk ismétlődni, kivétel nélkül. Ellenértben a többiekkel ez teljesen természetes alakkal bír, csak egy hosszú bozontos fark hozzátételével. A közhiszem ugyanis azt véli, hogy kedvező körülmények közt a teknőcz több századig él; azért a hosszú élet jelképeként tartatik és mint ilyen fordul elő a művészetben.

Végre még egy mesés állatot kell felemlítenünk, mely a művészet szempontjából itélve kétségkívül a japániak egyik legszebb teremtményének tekinthető s ez a *ho-ho* (l. r. III. a.). Gyönyörű tollazatú madár alakjával bír, nagy farkkal, hosszú lebegő tollakkal. Igen tetszik is a művészeknek, kik számtalankép alkalmazzák; de ezt is kiváltkép a régi művészek tették, mert azok inkább hittek létezésében. A japániak természetesen számos előítéletről és babonáról tettek le, az európaiakkal és amerikaiakkal való érintkezésök óta; mindazonáltal az ország belső tartományaiban, az istenekről és hősök-ről szóló mesés történetek, melyeket a *bonzok* vagyis papok tanítanak, a nép hitének részét képezik. Így a hoho madárról azt hiszik, hogy magasan a légben lakik és csak akkor száll a földre, ha egy nagy hadvezér, bölcs vagy államférfiu születik,

szóval oly egyén, ki hivatva van nagy és szerencsés befolyást gyakorolni embertársainak sorsára.

A növények, a valódi és képzelt állatok után az emberre kerülne a sor; meg kellene mondanunk azt, mily fogalmat alkotnak magoknak erről, mikép szokták ezt ábrázolni vagy jelképezni?

Ez azonban kissé bővebb magyarázatot igényelne, nagyon belé kellene mélyednünk és mintegy előre nyulnunk azon anyagba, mely tulajdonkép a szobrászat és festészet tárgyát képezi. Elég tehát itt e helyen csak annyit említenünk, hogy az emberi test, kivéve néhány istenszobrot, nem képezi a japáni művészet fényoldalát; bővebben fogunk még erről értekezni az előbb megnevezett két fejezet alatt. E bevezetést pedig még csak egy élettelen tárgynak felemlítésével végezzük be.

A művészet mindennemű termékein egy csonka kúpnak alakját pillanthatjuk meg, kissé homorú oldalakkal. E kúp a Fusi-yamat ábrázolja, egy kialudt vulkánt 150 kilométernyire Yedo várostól. Regényes fekvése és a vallásos emlékek, melyek hozzá fűződnek, nagy tisztelet tárgyává tették a benszülötteknél. S ha létezik egy közös érzelem, melylyel a japáni nemzet minden osztálya közösen bír, ez bizonyára az a mély tisztelet a Fusi-yama szent hegy iránt, mely vallási hitők alapítójának temploma, sirja és emléke. Két százada annak, mint mondják, hogy vulkáni mozgalmak következtében egy éjjelen át a földből magaslott ki a Fusi-yama égfelé nyujtván büszke csúcsát, mely szinte megkövetelte azon ezrek tiszteletét, kik babonás félelemtől áthatva először pillantották meg hóval fedett tetejét, a mint a reggeli ködökből kibontakozott. A tisztelet átszállott nemzedékről-nemzedékre, sőt inkább növekedett és gyarapodott a japáni nemzet hatalmával. A Fusi-yama eszménye a szépnek a természetben; sohasem szűnnek meg azt csodálni, dicsőíteni és képekben leábrázolni. Festik, bevésik, kifaragják, lákkirozzák, mindenféle alakban állítják elő. A férfiak zsebökben hordják, a nők mellükön, a gyermekek sárból és kövekből rakják össze az országutakon s legboldogabb az, ki valamelyik folyó medrében, mely a havas bérce jegeseiből veszi eredetét, egy kavicsot vagy nagyobb

követ talál, mely a Fusi-yama alakjával bír. Diadalmasan viszi azt haza, mert a Fusi-yama egy gyermekével ajándékozta meg, díszes helyet választ neki kis kertjében, melynek ezentúl fénypontját képezi.

Számtalan zarándok vándorol fel évenként, nem csekély fáradsággal magas csúcsára: csallhatatlan csodaszernek tekintik ezt nagy csapások, vagyonbukás, betegségek s egyéb bajok ellen. Ha a zarándok imái teljesülnek, akkor nagyban magasztalja az isteneket és a Fusi-yamat, ha nem teljesülnek, akkor meg van győződve, hogy a hiba ő benne rejlik, kinek bűnei még több vezeklést igényelnek.

E szent hegy a művészetek minden nemében nagy szerepet játszik, féméből, lákkból, fayenczéből és porcellánból találunk példányokra, nem is említve a festészetet, hol egész albumok léteznek, melyek kizárólag ez egy tárggyal foglalkoznak. Minden képzelhető alakjában ábrázolják ott le, majd csak havas csúcsát, majd egészében a tengerről tekintve, majd napfényben, majd esőben, vagy részben felhőkkel borítva. A Fusi-yama magassága az utolsó mérések szerint 3729 méter, azonban sokkal magasabbnak tűnik fel, mert magában áll és oly közel a tengerhez magaslik ki a földből. Messziről pillantják már meg a hajósok, messzire hirdeti a japáni földet, melynek legszebb éke, és melylyel méltán ékesítenek minden tárgyat. Nagy benyomást gyakorol minden utasra, ki soha sem felejtí el többé, hogy nincs ehhez hasonló az egész világon, valóban ez a »páratlan hegy« vagyis Fusi-yama!

Építészet.

A művelt nemzetek faj, vallás, nemzeti jellem és éghajlat szerint nemcsak politikai tekintetben, hanem művészetök fejlődésére nézve is több csoportra oszlanak. Valamely nemzet lényegéhez tartozik, hogy valamint önálló politikai, úgy hasonlókép saját szellemi és műfejlődéssel bírjon. E nemzeti sajátosság azonban távolról sem zárja ki a közös alapokat, törekvéseket, előmeneteleket. Az ókor művelt népei,

a mennyiben egymással érintkezésben voltak, még leghatározottabb nemzeti egyéniségük mellett is, az egyes dolgokban oly összeköttetést mutatnak fel, mely vagy már kezdet óta állott fenn közöttük, vagy pedig az idő folytán jött létre. Az összeköttetések közvetlenségétől függött természetesen ez összefüggés nagyobb vagy kisebb mérvé.

Az építészet a művelődés történetében kétségkívül igen fontos helyet foglal el, mert az építési hajlam bizonyára többé vagy kevesbbé minden népuél ki van fejlődve a fajok értéke és ama szerep szerint, mely őket e világon illeti. Addig ugyanis, míg a vad és műveletlen ember csak arra gondol, hogy oly hajlékot készít magának, mely ideiglen megvédje az idő viszontagságai ellen, a művelt ember köből és márványból kíván örökké tartó épületeket emelni, hogy ezek az ő nagyságát és dicsőségét a jövő nemzedékeknek is hirdessék; elenyészhetetlen jelképben akarja összefoglalni hecsvágyát, gondolatait, büszke álmait, és műveinek tartóssága által óhajtja pótolni földi létének rövid tartamát. A gulák a Parthenon, Róma, mennyi emberéletbe, kincsbe, fáradságba kerültek, de évszázadok vonódnak el e halhatatlan művek fölött, melyek az ősök hatalmát és nagyságát hirdetik. Ha átbarangoljuk a világot, az egyes helyek megpillantásánál már képesek leszünk előre sejteni azon népnek, melyhez a véletlen vezetett, érzelmeit, jellemét és erkölcsi értékét.

Midőn az utas Japánt bejárja, a kép, mely szeme elé tárul északról délig és keletről nyugotig, egy kecses és mosolygó természet, lejtős vidék, vulkáni csúcsok merész vonásaival végződő láthatárok, végnélküli sora a kis hegységeknek, melyek gyönyörű völgyeket foglalnak körül, és kivételkép néhány róna a tenger közelében; azután pedig e festői tájak közepett, a nem igen használható karban levő országút hosszában falvak és városkák alacsony kis házakkal, melyeket kertek és udvarok választanak el egymástól; városok, melyekben a szegényebb lakosok házaikkal a csatornák, utak és folyók partjaihoz tolongnak, addig míg a gazdagabbakéi falak és egy kert fái közt tűnnek el; végre templomok elszórva a vidéken vagy magokban a községekben és »siro«-k vagyis várak szétszórva a különféle tartományokban.

Mindez építkezések csekély számú minta után készülnek, melyektől az építészek nem térnek el soha. Nem találni sem nyilvános tereket, sem városházákat, sem tőzsdéket, még monumentális külsejű színházakat, vagy hidakat, vízvezetékeket sem. Az idegen tehát első pillanatra meggyőződhetik arról, hogy rendszerető és megállapított szokásokkal bíró nép között van, mely akár a törvények által, akár valamely éghajlati feltétel következtében zárva van aránylag szűk és áthatlan körbe; hogy a nyilvános élet semmi helyet sem foglal el a politikai szokásokban; hogy végre az egyén a maga hajlékában csak egy átmenetes tanyát pillant meg és e csillagzaton úgy viseli magát, mint az utas, ki kész azonnal holmijait magával tova vinni.

De ha mélyebben akarunk behatni a japáni építészek szellemébe, műveiknek részletezése által fölfedezhetjük azon fogalmat, melylyel ők a művészetről bírnak és azon gondolatot, melyet az erkölcsi világról magoknak alkottak; képesek leszünk bizonyos általános jellegeknek folytonos megmaradását megállapítani, melyeknek szépészeti értelme könnyen felfogható. Mindenekelőtt azonban meg kell jegyeznünk, hogy a legtágasabb épületek, valamint a legszerényebbek is fából vannak építve, tehát oly anyagból, mely már természeténél fogva kizárja az örökkétartóság fogalmát, mely különben minden építészeti műhöz természetszerűleg látszik kötve lenni. Hiában keresi továbbá a szem a hosszú vízszintes és függőleges vonalakat, melyeken a néző lelke mintegy megpihen és másrészt fölfelé emelkedik és a melyeknek túlsúlya megadja a nyugoti összes építészetnek határozott jellemét. Itt csak megtört vonalakat látunk, az oszlopok elvesznek a tető óriási árnyéka alatt, a tető pedig görbén hajlott vagy vájtvonalú fölületeknek sorozata.

Egy harmadik sajátosság, melylyel az egész japáni építészet közösen bír, az ürességek túlnyomósága a tömör részek fölött. A templomok és lakházak úgy szólván nem bírnak falakkal; a tető vékony oszlopokon nyugszik, melyeket mozgatható oldalak kötnek össze egymással. Betéve és papirossal kitapasztva ez oldalak a falnak csak látszatával bírnak, annak valóságos és a szemet megnyugtató szilárdsága nélkül;

feltárva, szabad pillantást engednek a belsőbe, mely vagy sötét, vagy pedig, ha a világosság elárasztja, akkor nagyon is behathatni a magánélet legbensőbb részleteibe. Szóval a lakók majd úgy néznek ki, mintha ketreczekbe vagy kirakatokba volnának zárva, majd pedig, mintha az elmenők előtt táboroznának.

Végre még egy vonás, melyet hasonlókép minden közösen bír, mi japáni kézből ered, az a symmetriának és arányoknak hiánya. Egymáshoz olvasztva, vagy egymástól elkülönítve egy és ugyanamaz épületnek különböző részei nem felelnek meg egymásnak sem a jobb, sem a bal oldalon. A kapu nincs mindig egy vonalban a főbejárással, és az út, mely azokat összeköti, rézsút van húzva. A szobák magassága körülbelül mindig ugyanaz marad, akármily hosszúak vagy mélyek legyenek is.

Ha e közös jellemvonásoknak létokát kutatjuk, akkor önkénytelenül rájövünk a japáni szellem egyik főtulajdonságára, melyet teljes mérvben meg fogunk találni a japáni művészettel foglalkozó tanulmányunk egész folyamata alatt; s ez a természetnek gyermekes és majd mérték nélküli szeretetében áll.

Nálunk a művész eszmény után törekszik, a természetet nem tisztán másolja le, hanem azt kiigazítja, kijavítja, teljesen visszaadja, de túlhaladja s ha valóságban szükségét érzi egy kézzelfogható mintaképnek, az emberi test szabályossága szolgál neki erre, ennek diadalmas szépsége, melyet Görögország istenített. Ép az ellenkezőben nyilvánul a japáni művész naturalismusa, mely bírálat és mérték nélkül csodálja ama gyönyörű látványt, melyet csillagzatunk nyújt. Nem képes mást felfogni, nem álmodik valami jobbról, nem kísérli meg műveiben ideális törvényeket megvalósítani, melyeket bensőnkben érzünk. Tisztán másolással elégszenek meg, nem létezik előttök a szépek oly neme, mely a valóban létezőt fölülmúlhatná; a jelkép nem válik szét a jeltől, az Istent csak is a természetben látják és másutt sehol.

De honnét is vehetnék egyébiránt egy fenségesebb összhangzásnak és symmetriának eszméjét? Az emberből? Az emberből, ama nyomorúlt és halandó teremtesből, mely a

budhista szeme előtt semmi nagysággal és semmi hivatással sem bír, melyet a mindenség agyontipor és megsemmisít minden órában? Nem, a virágokkal telt falusi táj képe, a hegyekről lerohanó vizzuhatagok meglepő és változékony esése, a folyók medrében zajló hullámok, folyók, melyek köves partjaitat mossák, egy hatalmas természetnek szeszélyei és ellentétei, ime mintaképeik, melyek válogatás nélkül képzeletökre hatnak és művészetöket sugalják. Nem csoda tehát, ha stylusuk is emlékeztet, eme bájos és szeszélyes rendetlenségre.

Ehhez azonban még egy természettani körülmény is járúl, melyet építészetökbön számba venniök kell és pedig a lehető legnagyobb mérvben. Japán talaja ugyanis vulkáni lévén, vajmi gyakoriak a földrengések. Az építészeknek tehát minden törekvésöket oda kellett irányozniok, hogy oly épületeket hozzanak létre, melyek e nagy veszélynek ellentálljanak. E fontos körülményből magyarázható meg, miért képezi úgyszólván egyedüli építési anyagukat kizárólag a fa, miért képez az épületeknek minden egyes része egy különvált egészet, mely részekre osztható és összeállítható ismét, s miért fektetnek oly nagy súlyt arra, hogy a tető minden arányon fölül nehéz legyen. Ha földrengés jön, a tető nyomja a földhöz az épületet, ez inog ugyan sarkaiban és recseg egész szerkezetében, de úgy, mint a hajó, ellentáll a viharnek és nem dől össze. Ha pedig még sem volt képes ellentállni a túlerős rohamnak és összedült, akkor a lakosok fölszedik egyes részeit és ismét összeállítják, mint egy kártyaházat. A lakosság anyyira hozzá van szokva ily tüneményekhez, hogy a mint az első lökést érzi, azonnal az udvarra rohannak ki s ott várják be a sorsot, mely házukat fogja érni. Igen természetes, hogy nagyobbszerű templomokkal ily könnyen elbánni nem lehet, tehát különös gondot láthatunk fordítva azok építésénél, s még inkább fel fog nekünk tűnni a tetők nehézsége, mely itt, mint látszik, még szükségesebb kellék.

Ezek volnának a japáni építészet fő jellemvonásai és amaz okok, a melyekre, véleményünk szerint, visszavezethetők. Most azonban bocsátkozzunk némely részletekbe és pedig megérintvén az építkezések egyes uemeit.

Az építészet, tekintve mint művészet, az első imaháztól

veszi eredetét. A hit korában az ember, még mielőtt saját lakhelyét feldisznítaná, arra gondol, hogy az istenét szépítse. Számtalan okok, melyek közé első sorba kell helyeznünk az ősöknek tiszteletét és a régi szokások tiszteletben tartását, szülték Japánban az egyházi stylus egyszerűségét és egyformaságát. Az első művész mintegy megadta a mintaképet, a melytől többé el nem térnek.

Mind a templomok, melyeket Japánban látni, két typus körül sorakoznak, úgy mint a »mya« vagyis a shinto vallásnak és a »tera« vagyis a budhista vallásnak imaházai.

A »mya« nyers fából van építve, egy színű, kis terjedelmű; fedélzete, mely domború felületű; kis fenyőfazsindelyekből van összerakosgatva, fél lábnyi vastagságig, és két oldala, melyek közül az egyik előre, a másik hátra hajlik, mind két oldalon kis ürt hagy kifaragott deszkákkal betöltve. A tetőélen keresztben gömbölyű fadarabok vannak elhelyezve.

A »tera« (l. kép IV.) sokszínű, tágas, gömbölyded cserepekkel fedve, és ügyesen összerakva, hogy vájzatot képeznek a tető csúcsától lefelé. A fedél élét kivéve minden felület görbe és választékaik, szélesebb cserepekkel kirakva, égetett agyagból készült díszítményekben végződnek, melyekből fajence szarvak állanak az ég felé. E szarvakra akasztják fel a sinaiak a csengetyűket, melyek Japánban azonban ritkán fordulnak elő. Mindkét oldalon, a két főoldal sarkaiban kis ajtófedél van, honnét, csinos félkört beírva indul ki egy oldalvásti ürt, oly formán, hogy az alant álló néző szeme előtt, egy négy törésű fedél fedi a sok kiszögellésű épületet. A kiszögellő, mely minden oldalon egyenlő, körülbelül 1 m. 50 cm. E különbségeket kivéve, a többi vonalokat tekintve, mind a kétféle templom egyenlő rajzot mutat. Láthatjuk azonban ezekből, hogy a budhista templomok az egész országban sokkal több fényűzéssel épültek.

Valamint a görög templom, úgy a japáni is úgy van építve, hogy kívülről tárva legyen; a hívő künn marad, hogy ájtatosságait végezze; a fedélzet még a főkapu felé is kinyúlik, mint egy előtornác, oszlopok által fentartva, hogy megvédje azon egyént, ki az Istent egy gong ütessel hívja, tiszteli, kezeivel tapsol, hogy elereszsze és azután ismét tovább megy.

A templom belsejében mindent félhomály fed. Az óriási tetőzet, mely kívülről túlhaladja az épületet, azt nyomja és részleteit eltakarja. Ezt majd négyszegletes czölöpök hordják, majd gömbölyű oszlopok, lábaiknál érclemezekkel vértelve, tetejükön pedig nincs oszlopfő. Az oszlopközök nagyok és a támasztékok vékonyak, nehézkes beszegzésekkel terhelve. Egy nagy, gyengéden meggörbült gerenda vízszintesen fut át 50 c. metr. a párkánygerenda alatt és köti össze egymással az oszlopokat; jobbra balra egy kissé kiáll és egy-egy nagy faragott elefántfejjel végződik.

A kötőgerenda gyakran nem nyugszik közvetlenül az oszlopon, hanem attól egy mesterségesen alkotott párkánytartó által választatik el, mely tekervényesen összeillesztett csonka kúpalaku apró fogakból áll, melyek sok színűek és több rétegre oszlanak. Hasonló díszítmény választja el gyakrabban a párkánygerendát egész hosszában, a koszorúgerendától. Gyakran két-három sorozatát is látni az ilyeneknek egymás fölé elhelyezve és a tetőzetben elenyészni, mely így csupa megfordított kis gúlákra látszik nyugodni. Ha magáról az építészetéről akarnánk értekezést írni, még számtalan mellék részleteket kellene felsorolnunk, még le kellene írunk a belső szerkezetet, az ácsolatot és az erőtani törvények alkalmazását, ezek azonban műtani részletek, melyek az építészetnek technikai, nem pedig művészi oldalát illetik. Az utóbbi szempontból, mely bennünket itt foglalkoztat, még néhány dolgot kell felsorolnunk, melyek mindenkor a japáni templomok tartozékait képezik.

A templom sohasem áll magában s nem egy épületben pontosítja össze a cultust. A főszentély körül más kis épületek is vannak, ugyanazon stylusban építve, némelykor még inkább felcífrázva: a bejárási kapu, kápolnák, egy bonzeria vagyis kolostor, összekötve a főépülettel, nyitott folyosó által, egy kút (l. kép V.) a mozdásokra, egy bronz-harang (l. kép VI.) külön kis tető alatt, egy pagoda (l. kép VII.) vagyis torony két, három vagy öt emelettel, melyeknek csinteljes alakja képekből az egész világon eléggé ismeretes.

Mind ezen épületek, szétszórva ugyanama kerületben, szórakoztatják a figyelmet és kisebbitik a főbenyomás hatását.

Vannak azonban mások, melyek a hatást nagyobbítják és mintegy arra előkészítik a néző lelkét.

Az első ezek közt a »tori« (I. kép VIII.) A »tori« kapu vagy ív, csak két a földbe ültetett oszlopból áll, alapzat nélkül, melyek, úgy mint a dori oszlopok, gyengéden egymás felé hajlanak, egy lábnyira tetejüktől egy gerenda köti össze, mely szabadon és csak a két csaplyukban fekszik, vagy pedig egy négyszegletes, vízszintes gerendát tartanak, melyen egy második gyengéden meghajló és végei felé vastagodó gerenda nyugszik. Semmi sem hatásosabb, mint ez egyszerű vonások, kiváltkép, ha a »tori« kőből van és tetszetőséégéhez, még a szilárdság eszméjét is csatolja. Rendesen azonban fából vannak és virító veresre festve. Bizonyos távolságokban ismétlődnek, csak azon különbséggel, hogy mindig kisebbekké válnak, minél inkább közelednek a szentélyhez. Ha ez valami domb vagy hegy tetején van, akkor lejtőjénél ott áll a »tori,« melyet virító színe miatt messziről megpillanthatni, s mely már távolról figyelmetti a vándort, hogy szentélyhez közeledik. Ez oly kiegészítő részét képezi a japáni tájnak, hogy e nélkül alig képzelhetjük magunknak, oly nélkülözhetlen tartozéka, mint a gémes kút az alföldnek.

A »toro« (I. kép IX.) rövid vastag oszlop, oszlopaljon kis lámpást hordoz, mely kőből vagy bronzból van; kis tető fedí hasonló anyagból, melynek sarkai fölfelé görbülnek.

Vége még a koréai oroszlánokat kell felemlítenünk, melyek gyakran mint örök állanak a templom bejárásánál.

Ha a helyett, hogy a stylust részleteznők, ez emlékeket azon keretben tekintjük meg, a melybe foglalva vannak, ha nem vesszük tekintetbe általános nagyságukat, hanem jellegöket és az összhangzatot azon környékkel, a melyben emelkednek; akkor a felséges és világos eszme helyett eredeti felfogást, az eszmény hiányában pedig a természet iránti mély és kitünő izlésre fogunk találni.

És valójában ez utolsó tulajdonság az, melylyel a japáni építészek hiányaikat pótolják. Ez az, mi által minden más művésztől különböznek és még mestereiket, a sinaiaikat is fölülmulják. Senki sem tudta úgy, mint ők, felfogni azt a szépséget, melyet kölcsönösen nyujtanak egymásnak a művé-

szet és a természet. Majd valamely bambus-ligetbe vagy czedrus-csoport közé rejtenek el egy magános kis épületet, majd pedig egy évszázados kertben, a városok közepében, tárják fel nagy aranyozott pagodáik gyönyöreit, melyek örömteljes gyűlhelyei a lakosságnak az ünnepeken; leggyakrabban valamely város közelében meredek domb lejtőin, szeretik úgy mint Kamakurában, lépcsőzetesen elhelyezni egy templom különböző részleteit, melyekhez széles gránitlépcsők vezetnek fel; vagy pedig úgy mint Nikkóban, a hegyeknek meredek és erdős zugaiba. zajló vizek közepett szétszórtnak egy egész templomvárost, melyben az utas naponként fog újabb részleteket fölfedezni, elrejtve annak valamely ki nem kutatott részében. Nincs emelkedés, mely nagyszerű vagy szerény templomát ne bírná, nincs szentély, mely erdő hiányában, czedrus- vagy fenyő-ültetvényekkel ne lenne körülvéve. A jó ízlés és színek gyönyöre által pótolja a japáni egyházi művészet rajzainak szegénységét és fogamzásainak közepszerűségét.

Mind ez építkezések sokba kerülnek és szinte csodálkozni kell, hogy mikép emelkedhetnek fel oly szegény lakosság közt. A hívők magán adományai, a házaló gyűjtések, melyeket a papok szoktak végezni, nem volnának elégségesek létesítősökre; a legszebb szentélyek a daimiok, shogunok és mikádók által építtettek fel. Azok, melyeket temetők környeznek, és ilyen számtalan van, azon családok által tartatnak fenn, melyeknek holtjait őrzik; de a tűz folytonos pusztításokat visz véghez e gyűlékony hajlékok közt. Hány térség pusztá most, hol hajdan híres templom állott!

Hajdan ismét föl építtettek, így például Kioto templomai másodszor vagy harmadszor épültek fel és pedig már ismert években. Ma az nem történik meg többé s helyöket, ha nem marad üres, gyár, kaszárnyák vagy raktárak foglalják el.

Japáni statisztikai adatok szerint az egész országban 128,000 shinto »mya« és 98,000 budhista »tera« léteznék, de csatlakoznánk, ha azért azt hinnők, hogy ama vallásnak anynyival több hívője van. Szentélyei ugyanis többnyire csak kis kápolnák, a melyekbe gyakran nem is lehet bemenni, elrejtve ligetekben, üresek s vajmi gyakran elhagyatottak. Egyébiránt számba kell venni azt is, hogy e statisztikusok minden esetre

oda törekedtek, hogy az általok pártfogolt vallást tüntessék fel kedvezőbb színekben.

Hosszas dolog volna Japán minden nevezetesebb templomait felsorolni, csak egynéhányról szándékom megemlékezni, melyek kivált művészeti szempontból birnak beccsel.

Ezek közt első helyen kétségkívül Shiba templomát kell fölemlítenünk Yedóban. A shogunok sirjain kívül templomokat, kolostort foglal magában. A nagy udvar közepében állott a főtemplom, mely azonban 1874-ben Sylvester éjjelén leégett, közvetlenül ama nap előtt, melyen ismét a shinto vallásnak volt átadandó. Gyűjtögetnek ennek fölépítésére, szándékuk is van azt ismét úgy helyre állítani, mint hajdan volt, mutogatják a rajzot, de létesülni fog-e, azt még nem tudja senki. Koros fák közt emelkedik fel egy több emeletes négyszegletű torony, e mögött vannak a kisebb templomok és sirok. Ez épületek külalakjában nincs semmi, mi megkülönböztetné azokat a többi templomoktól, kivéve a faragványok, a részletek gazdagsága és az aranyozásoknak sokasága. Mindazon részletek, melyek közönségesen faszínűek, itt pirosra vannak lákkirozva, pántok dúsan fedik a faragványokat, mind aranyozott bronzból vannak, díszes részletekkel; minden él és minden rovátka aranyozott, sőt a fedélserepek szélein is mindenütt aranyban van alkalmazva a shogunok czimere vagyis a három paulovnia levél. A földet pedig a legfinomabb gyékények fedik. Shiba a japáni művészet fénypontja s a legszebb, mit e tekintetben előállítani képes volt.

Shibának tulajdonképeni kincsei a sirok, melyeket falak választanak el egymástól. Egymás mellett sorban fekszenek ezek árnyalva a leggyönyörűbb tűlevelű fák által, melyeket még a tizenhatodik század végével a híres Taiko-Sama ültetett. A legrégibb sirok a tizenhetedik század elejéből származnak.

Shiba siremlékei, melyek mind egy mintára készültek, három egymástól megkülönböztetendő részből állanak, úgy-mint: az udvar, a szentély vagy tulajdonkép a templom, és a templom mögött a sir.

Az udvart a főbejárattól fal választja el, mely az udvar oldalán fedett folyosót képez. Magas, áttört domborművek fá-

ból, rácsozatul szolgálnak a fal ablakaiban. Gyönyörű munkák, felhőkben repülő fácskák és pávák, hullámok közt uszó vízi madarak. A szobrász páratlan művészettel lépteti ki és takarja el az állatok egyes tagjait. A színek élénksége és az aranyozások fénye még inkább feltűntetik e kis mesterművek hatását, melyekben a természet iránti érzés oly élénk kifejezést nyer.

Az udvarban két sor »toro« vagyis lámpás áll kőből faragra, s minden lépés után inkább és inkább elvakítva bennünket az anyagok becse, a díszítmények pazarsága, a részletek bevégtettsége, és az egésznek ünnepélyes szépsége.

A bejárással szemben áll a tulajdonképeni templom. Itt minden a meghalt uralkodó nagyságára, hatalmára és gazdagságára emlékeztet. Az ajtótól jobbra, balra bálványok állanak, melyek budhista templomban ritkán hiányzanak. Az egyik haragos veresre festett arczczal és nyitott szájjal, a férfi elemnek képviselője, a másik zöld arczczal és betett szájjal, a nő elemé. Egy gazdagon faragványozott és bronzsal díszített kapun a belsőbe érünk. Ez, mint minden templomban, sötét s a szemnek egy kissé hozzá kell szoknia, míg a részleteket megkülönböztethetjük. A padlót a legfinomabb gyékények fedik, nem is szabad rájuk lépni s csak a küszöbről pillanthatni a szentély belsejébe. A falak faragványokkal telvék, legszebb azonban a mennyezet, a melyen a gerendák arany hálózatot képeznek s az így keletkezett négysegek mindegyikében egy aranyozott vagy színes virág, vagy nagy madár van ábrázolva. Hátralátár áll látk szekrényekkel, virágokkal telt vázákkal megrakva s a kellő közepén Budha szobra gyertyák közt. A mennyezetről lecsüggő kis csillárok környezik az oltárt.

A groteszk iránti hajlam, a kiviteli tökélye, a képzelet termékenysége és a természet iránti gyengéd érzés, ezek jellemvonásai ama gyönyörűségeknek, melyek dúsan lepik el a shogunok utolsó hajlékát. Addig míg a művész szent tárgyakkal van elfoglalva, csak a hagyomány által vezérelteti magát; de mihelyt átmegy a madarakra, virágokra, felhőkre, hullámokra, elhagyja a régi kerékvágást, szabadabban mozog s oly munkákat alkot, melyek még a renaissance korabeli európai művészeknek is becsületére válnának.

A templom mögött van a sír. Néhány kőlépcső vezet fel hozzá, kőkorlát veszi körül s feltűnőleg egyszerű. Gránit alapon néhány bronz tárgy áll: egy függőleges 35 cm. átmérőjű henger, kapuval ellátva, egy koreai kutya, egy teknőczön álló gém és egy virágcsokor.

Taiko-Sama tiszteletreméltó fáí képezik a keretet.

Shibához sok tekintetben Nikko hasonlít, csak ama különbséggel, hogy sokban fölülmulja, nem ugyan a részletek finomságában, de a méretek nagyszerűsége, a templomok s emlékek sokasága, főleg pedig a gyönyörű fekvés és a nagyszerű természet által, mely e hirneves helyet környezi.

Van Japánban egy közmondás, mely szerint az, ki Nikkot nem látta, nem tudja kimondani e szót »*kekko*,« azaz gyönyörű. Mi való van e közmondásban, csak az tudhatja, ki Nikkóban volt és saját szemével győződött meg ama gyönyörűségekről, melyek előtte feltárulnak.

Néhány órányira Yedo városától északra folyik a Tona-gava folyó. Nyáron csak keskeny vízfolyás, mely a terjedelmes, homokos folyóágyban utat keres magának, de mint a partok kopársága mutatja és azon fatorlaszok, melyek helyenkint a partok védelmére emeltettek, áradási időszakkal is bír. Ilyen egyébiránt Japán minden folyója, melyek a hegyektől a tengerig csak rövid utat tévén, nyáron és télen majd szárazak, de minden mértéken fölül megáradnak tavasszal és ősszel, minek következtében medrök nem is mély.

A Tona-gava folyón kompok visznek át s mindjárt a tulsó parton Nakada helység után egy széles fasor kezdődik. E fasor 22 mértföldnyire terjed a hegyek felé s csak ott szakad félbe, hol néhány községnek helyt enged. A fák, melyek czédrusok, mindig nagyobbakká válnak, oly óriásokig, melyeket négy ember foghat csak körül, koronájokkal összeérnek és feannt a magasban óriás zöld ívet képeznek. Ehhez hasonló az egész világon nem létezik. E gyönyörű kúptető alatt haladtak el a régi shogunok, ha Nikkóba mentek, őseik sirjait megtisztelni. Ez amaz út, melyen ezernyi zarándok vándorol évenkint, kivált a nyári hónapokban, a hirneves síremlékekhez, melyek 800 méternyi magasságban fekszenek a hegyek közt. Külföldieknek csak néhány év óta van megengedve oda

utazhatni, de akkor is mindenkor a kormány külön engedélyével.

Nikko a tizenötödik század utolsó éveiből származik. Japán egyik leghatalmasabb hercege által alapítottatott azon czélból, hogy megörökítse Koréa alávetésének emlékét. A híres Yéyas temetkezési helye, valamint több utódáé is s egy egész templomvárost képez.

A nagy fasor végén Nikko kis városka fekszik lejtősen az út mentében. Csinos tiszta hely, mint Japán minden községe; a főutca közepén kővel kirakott csatorna van, melyben a tiszta hegyi viz lefolyik. E kis város nevezetes házi iparral bír, különféle munkákat készítenek azon számtalan terményekből, melyeket a környező erdők nyújtanak.

A főutca hegyfelőli végén közvetlenül egy kimagasló kis hegy tövének alján hegyi patak zajlik. Fölötte két hid vezet át a tulsó partra. Mind kettő fából van, csak ama különbséggel, hogy az egyik egészen egyszerű s természetes fasztűt; ezen minden halandónak szabad az átkelés. A másik igen díszes korláttal van ellátva, virító pirosra látkirozva, szépen kifaragva és kivésott bronz-lemezekkel és kúpokkal felczifrázva. Ezen csak a shogunok mentek át s még ma is csak a császárnak vagy »teno«-nak van fentartva.

A mint a hidat átléptük, a szent helyre értünk, nem is sejtván, hogy mit takarnak el még előttünk az óriási fák lombjai. A hegyre igen széles gránit-lépcső vezet fel, melynek tetején több irányban terjednek el a széles óriás czédrus-fasorok, mind vagy a középén vagy oldalvást kövekkel kirakva a vízfolyások miatt, s mind nagyszerű templomokhoz és síremlékekhez vezetnek.

Nikko templomai egy külön álló hegyen fekszenek, mely nagy hegylánczczal van körülvéve. Fasorok vágják át e hegyet és kötik össze a templomokat, melyek előzőnlük az egész magaslatot; fris hegyi csermelyek szegik át minden irányban, melyek az emlékek közelében kövekkel kirakott medrekbe szorulnak. Bajos volna minden részletbe belebocsátkozni s így kellő fogalmat adni ez emlékekről; alakjukra, beosztásukra hasonmásai Shibának s a mellékelt eredeti térkép fogja

minden bizonynyal a legteljesebb fogalmat nyújtani mennyiségökről és elhelyezésekéről.

Minden lépésnél új meg új történeti beccsel bíró tárgyakra akadunk, itt egy gyönyörű kút kőből, Nabézima, Hizeni herczeg ajándéka; igen egyszerű kőmedencze, fölötté diszes fedél négy faoszlopon, a víz bronzé-sárkányok száján ömlik ki; ott egy bronzé-harang és lámpás ugyanama fémből a koréaiak ajándéka, amott egy másik Satzuma herczeg által az isteneknek felajánlva; a nagy kő »tori« Chikuzen herczegtől; az istálló, melyben Yeyas harczy méne állott, mely annyiszor vitte győzelemre a nagy shogunt. Végre egy nagyszerű kapu mögött Gongen-Sama temploma, mely a leghíresebb, legnagyobb és legszebb.

A diszes aranyozásoktól csillogó tetőzet faácsolaton nyugszik, mely nagyszerű kőalapzathból emelkedik ki. A templom két főépülethből áll, melyek egy alacsony teremmel kötve össze, ennek alapja egy kőből áll, melynek hossza 10, szélessége pedig 4 méter. Ezért neveztetik is e terem a kőteremnek. A »bonzok« vagyis papok e terembe fedett folyosón jutnak be, mely a válaszfalon is átmegy.

Innét a körülményekhez képest majd ama terembe mennek, mely jobbra fekszik, azonban mindenkor farekeszekkel van zárva, a gyarló emberiség pillantásai előtt. E rakaszok faragott fából vannak és Sinából származnak. Majd pedig abba mennek, mely balra fekszik és az előbbinél még nagyobb.

A lépcső tetején tágas folyosó van korláttal körülvéve és kinyúló tető által megvédvé. Az oszlopok, melyeket színezett fagaragványok díszítenek, műértékű tárgyakat képeznek.

A főterem mennyezete a gerendák által képezett csupa kis négyszögből áll, faragványokkal töltve, úgymint Shibában, a falak is azokhoz hasonlóak s minden oly jól van fentartva, mint ez a keleti népeknél vajmi ritkán fordul elő. E terem végén van még két kis terem, az egyik a mikádó vagy küldöttei számára, a másik pedig a shogun lakóterme volt. A mikádó terme aránylag egyszerű a shogunéhoz hasonlítva, mely csak

ugy csillog az arany lákkoktól, festményektől és faragványoktól. Mennezeze két csak 5 négyszegméternyi területű részre oszlik, becses fából van és művészileg kidolgozva. Az oldalak rakaszoknak szolgálnak, hasonlólag vannak faragva és óriás nagyságuk. A gyékények a legfinomabbak, az itt-ott fekvő eszközök és tárgyak arany lákkból vannak, kitűnő izlésűek és nagy értéket képviselnek. Szóval, minden nagyravágyó tulajdonosára emlékeztet és az ember megérzi, ha e terembe lép, mintegy hátramaradt ízét ama kiváló pompának, melylyel a földi hatalom bitorlói magokat környezni tudták, és mely kétségkívül nem kis mértékben emelte az őket környező fényt és föltétlen hatalmat, melyet az 1868-iki forradalomig kezeik közt tartottak.

A templomot környező folyosóban, valamint a melléképületekben tárlot van. Ez csak néhány év óta divatozik s rendszeren a szép időny tartama alatt száz napig áll nyitva.

A sok tárgy közt, melyek minden rendszer nélkül vannak oda fektetve, némelyek különösen magokra vonják figyelmünket: himezett öltönyök, bronz-edények, érczükrök, faálarcok, kardok, papi kalapok, lámpások, lándzsák, puskák, pánczélok, arany lákk-dobozok stb. Mindezek közt először is két kard nevezetes, melyek Yeyas tulajdonát képezték. Az egyiket közülök egykor elvesztette a nagy shogun a tenger partján s csak sokkal később találtatott ismét meg, természetesen megrongált állapotban; jelenleg csak két berozsdásodott és jegecedésekkel fűdött vasdarabból áll. Nagy tiszteletben tartják ez ereklét.

Igen szép selyem női öltönyök, melyek Hidetada shogun feleségéé voltak, valamint több arany lákk apróság.

Egy kő, melyre Yeyas téntatartóját dobta s ez kiürülven betűt képzett.

Egy tekercs Yeyas írásával fedve stb. végre Yeyas »norimon« vagyis zsölleszéke. E zsölleszék, mely felülről golyó által van átlukasztva, különös fényt kölcsönzött a shogunok katonai uralmának, mely a törvényes hatalomnál is nagyobb volt.

Egy szép napon ugyanis, midőn Yeyas e zsölleszék-

ben sétálni vitette magát Osaka környékén, az ő ellensége Sanada egy sereg társaival meglesték az utat uralgó magaslatokról s golyózáporral fogadták; egy egyetlen golyó találta a lákk szekrényt s keresztül is ment rajta, de a nagy hőst nem érte.

Ez esemény, melyben Yeyasnak életét kellett volna elvesztenie, de melyből teljesen épen szabadult ki, annyival inkább emelte tekintélyét a nép előtt, mely e szerencsés véletlenben az ég különös gondviselését pillantotta meg. Ez történeti szempontból legérdekesebb tárgya a tárlatnak, a melynek megtekintése után még Yeyas sirjához kell zárándokolni.

Yeyas tetemét halála után nem égették el, úgy mint ama korban szokásos volt, hanem igen becses koporsóba fektették és fölötte a mikádo parancsára emlék emeltetett.

Ez emlék északra fekszik a templom mögött, fenn a magaslaton. Festői granitlépcső vezet föl hozzá 150 lábnyi óriás cipressusok árnyában. Az emlék mintaképül szolgált a shibaiaknak s így teljesen hasonló hozzájuk. Itt a hengernek csak jelképi értelme van, miután a test el van temetve, holott Shibában, hol a shogunok hulláit legtöbbször elégették, azon edényt tartalmazza, melyben hamvaik nyugszanak.

Nikkóban is mindenütt a shogun czimert látni csillogni, minden kigondolható helyet a három paulovnia levél díszít. Csinos monda van ennek származásához csatolva.

Egyike az első shogunoknak egykor háborúba ment s kíséretével nagyon elszéledt hadosztályától. Este lett, elfáradt, megehült csakhamar tüzet gyújtottak s gondoskodtak eledelről. Ez szerencséjükre volt nálok, de hiányzott minden edény, a melyre ezt rátehették volna. Ekkor az egyik katona felugrik, letép három óriás levelet egy paulovnia imperialis fáról s ezeken nyújtja át az ételeket a shogunnak, ki ez emlékeztetés történet megörökítésére a három paulovnia levélből czimérét alkotta.

Yeyas síremlékén kívül még egy sereg épület látható, melyek közül a legszebbek két utódjának síremlékei. Ezek is hasonlítván többé-kevésbé az előbb említettthez, főlegesen volna leírásukba bocsátkozni.

Mindezen nevezetességek megtekintése mély gondolatokba meríti az utast, feltűnnek előtte ama hősök lelkei, kiknek hamvai e szent föld alatt nyugszanak; három századra visszavezetve, képzelődésünkben ama rendkívüli társadalom közepett barangolunk, melynek rettenthetlen képviselői, a becsületérzés fáradhatlan bajnokai, örökké fognak élni a japáni történetben, hogy Confucius parancsára emlékeztessenek: »Nem szabad ugyanazon ég alatt élned, mint atyád gyilkosa;« törvény, mely soha jobban alkalmazva nem lett, mint a dai-miok országában és mely nemcsak a japáni lovagságnak alapját, hanem ama sajátos civilisációnak súlypontját is képezi, mely a finomított barbárság és gyengéd érzelmeknek oly csodaszzerű vegyülékét tünteti fel.

Yedo templomai közül még kettőt kell felemlitenünk. Az egyik Asaksa-Téra, a másik az 500 Genius temploma. Mindkettőről Humbert »Le Japon illustré« című munkájában (II. 253 és 85) tervet, képeket és kimerítő leírást közöl. Ezekre utalva tehát csak azt kívánom megjegyezni, hogy Asaksa-Téra csaknem egész kis városrész. Több mint száz bonzeriából áll, mindegyik kisebb-nagyobb számú épületet foglalván magában, úgy mint templomokat, pagodákat, kápolnákat, kolostorokat, theaházakat és boltokat. A legnevezetesebb és legnagyobb templom a K.vannon, mely egyszersmind az egész országnak is egyik legnagyobb temploma, s leginkább látogatott. Örökös vásár tartatik körülötte; nagyobbrészt játékkereskedések, de a játékszerek s kivált a babák oly csinosan vannak készítve, hogy még a felnőttek is eljátszanak velök. Kis miniature házakat kapni, konyhákat, leányok számára temérdek ékszert üvegből és papirosból. Bizonyos részeket előzőnlenek a virágkereskedők, izletesen virágokkal telt cserepeikkel s ma közkedveltségben részesülnek a fényképezés, kiknek kis bódéit nagyon látogatják. Azután számtalan helyiség következik nyilvános mulatságok számára, hol nyilakkal célba lőnek, legyezőkkel játszanak stb. stb. Egész nap oly mennyiségben sürgölődik, forgolódik köröskörül a nép, annyi a szórakozás, hogy a figyelem majd egészen elfordul az épületekről, melyek egyébiránt, terjedelmöket kivéve, különös mű-

becscsel nem birnak; inkább egyszerűek s minden »tera« mintaképére épültek.

Az 500 Genius vagyis Goyaka-Lakan temploma, mely a Hondjo nevű városrészben fekszik, szobrászati szempontból birna érdekkal. De erről már Humbert is azt jegyzi meg, hogy földrengés következtében annyira szenvedett, hogy a szomszéd bódékba rakattak össze a leginkább megkárosult áldozatok és maga a megrongált templom még nem állíttatott helyre s az istentiszteletnek nem adatott át. 12 évvel Humbert látogatása után sem nyult senki eme hajdan híres templomhoz, kivéve, ha elvitt valamit belőle; a megrongált épületek minden időviszontagságnak szabadon ki lévén téve, könnyen képzelhetjük, mily romokká váltak. De egyáltalán az egész Hondjo városrész, melyet Humbert úgy említ fel, mint Yedo egyik Faubourg Saint-Germainjét, hol egy bizonyos száma a régi nemes családoknak telepedett volt meg, a legszomorubb képet nyújtja. A paloták, házak nem léteznek már s csak itt-ott lehet a szántóföldek és konyhakertek közt, tavaknak és kerteknek nyomait megpillantani.

Nagyobb műbecscsel az előbb említett templomoknál, Kamakura templomai birnak. Hosszú, széles fasorok végén, domb lejtőin lépcsőzetesen helyezkednek el az egyes épületek, óriás granitlépcső vezet fel hozzájuk. De itt is örömebb Humbert leírására (I. 233) utalunk, hol még több dolgot találunk lerajzolva, melyeket ma már nem látni. Néhány év előtt a tűz nagy pusztításokat vitt ott véghez, több nevezetes épület leégett. Hatchiman pagodája nem létezik többé.

Japánnak Rómája Kioto, ez ama város, mely a legtöbb s legrégebb templomokat birja.

Kioto, mely Japánnak egyik legrégebb városa, a nyolczadik század végéből származik; Kanmu nevű mikádó 794-ben az ország fővárosává emelte Heyan név alatt és a japániaiak által még ma is Miakónak neveztetik.

Kioto lapályban fekszik a Kamogawa folyó mentében, Higaskiyama és Nishiyama hegységek által környezve. Eme heglánczok lábainál dombok emelkednek fel, a melyeken a templomok kertjeikkel elterülnek. Igen sok közülök még a tizenkettedik századból származik, ma azonban hanyatlásnak

indulnak. De maga a város is tele van templomokkal s oly annyira megtartotta még régi alakját, hogy kétségkívül Japán egyik legeredetibb városa. Kioto nagyszámú templomai azonban, néhányat kivéve, különös műbecsrel nem bírnak s nincs egy sem, mely távolról is megközelítené Shibát vagy Nikkót. E templomok inkább történeti szempontból bírnak nagy érdekl, kivált régiségök miatt. A stylus, melyben építvék, egyszerűbb, távol sincs annyi diszítvány, a faragványok ritkábbak, aranyozások, vörös színek, arany és vörös látkozás, bronzpántok stb. vajmi ritkán fordulnak elő; a fának meghagyatott eredeti természetes színe, mely csak az idő lefolyása következtében sötétbült és barnult meg. Szóval itt találjuk meg a myat és terat eredeti egyszerű alakjokban. Művészi ezeknél úgyszólván mindnyájoknál a csinos elhelyezés és a szép kertek, a melyek által körülvétnak. Kiváló gondot fordítottak ezekre, számos utat találunk, melyek jobbról-balról eleven camelia sövényekkel vannak beszegve s ezek oly magasra nyestetnek, hogy valóságos fasorokat képeznek.

Hogy csak egynémelyikét soroljuk fel Kioto nevezetesebb templomai közül, Chioinról kell megemlékeznünk, melyet nagy kiterjedése és nagy méretei miatt az utasok Japán Sz.-Péterének neveztek el. Az óriás feljárás hozzá lejtőt képez, melyen igen széles út vezet föl füvel és fákkal szegélyezve. Minden száz vagy kétszáz lépés után a sima lejtős út félbe szakad, majd néhány granitlépcső következik, melyek ép oly szélesek, mint az út maga, majd az óriás kapu (l. kép X.), melynek felső részében is szentély van, azontúl a templom többi melléképületei s végre maga a templom hasonlókép ugyanoly széles gránitlépcső tetején.

A templom egyszerű, Budha és apostolai aranyos szobraival van megtöltve s kétségkívül a legnevezetesebbek benne a nagy oszlopok, melyek egy-egy fatörzsből vannak kifaragva s oly vastagok, hogy két ember nem képes azokat átfogni. Japánban több ily vastagságú oszlop nincs s ehhez foghatókat csakis a Ming sirokban találhatunk, Peking mellett, melyek azonban még vastagabbak.

Genkuwu budhista pap fáradozásainak sikerült 1202-ben Chioin templomot létre hozni, azon korban, midőn a budha

vallás Japánban elkezdett terjedni. E templom, mely az ujonan áttértek által folytonosan gazdagított, soká kiváló tiszteletnek tárgyát képezte. Mindazonáltal mégis többször kirabolták s egyikében az utolsó háborúknak lényegesen meg rongálták, de ismét teljesen kijavítottatott a híres Hidari-Jingoro ácsmester által.

Sokban hasonló ehhez Omoru-Ninnaji templom, kivált a nagy kiterjedés tekintetében. Koko császár által építtetett a budhismus tiszteletére. Különösen nevezetes nagy pagodája. Igen becses arany és ezüst tárgyak őriztetnek benne Hideyoshi és más daimiok adományai. A körülötte fekvő kertben sok cseresznyefa van, a miért legtöbb nép akkor látogatja meg e templomot, ha tavasszal e fák virágzanak.

Igen nevezetes még Kitano (l. kép XI), mely a shinto templomoknak valódi mintaképe. Szép fasoron át számos tori vezet oda.

Végre Kiyomizu, félig pilótákra építve, meredek sziklatorok felett, Kioto egyik legfestőibb temploma. Tamuramara pap által alapíttatott a Dairi (megholt császárok) tiszteletére, Kanmu uralkodása alatt, ugyanakkor midőn Kioto lőn alapítva. Szép kövezett út vezet fel hozzá, jobbra-balra kis házak és csupa kis bolt, de még magán az uton is a földön kitérva fekszenek az árúk. Porcellán tárgyacskák és játékszerek leginkább azon nagy néptömeg számára, mely naponként oda zarándokol.

A »hondo« vagyis főépület, melyben a bálványok állanak, igen ékes, de folyvást meg van telve emberekkel, kik imáikat végzik, nagyban füstölnek szagos papirszeletekkel és pálcákkal.

Igen eredeti, hogy a templomba oldalvást jutni be, a főbejárás jobbra nagy fa terrasra nyílik és egészen nyitva van. Gyönyörű kilátás tárul el e terrasról Kioto városra, az egész síkra, az azt környező dombokra és hegylánczokra. Érdekes mese is van e helyhez csatolva.

Hajdan, és pedig nem igen régen, mikor a hit még virágzott e vidékeken, a hősök, mielőtt valami vállalatra indultak volna, ide jöttek, s ezen oltár előtt borultak le. Soká imádkoztak, igen erősen sohajtoztak, hogy az eget könyözületre

indítsák, igen becses ajándékokat adtak a papoknak, s azután levetették magokat a terras karzatán át, le a mélységbe, az alattunk elvonuló kis útra. Azok, kik ez esést túlélték, mi vajmi ritkán történt, biztosak lehettek arról, hogy vállalatuk sikerülni fog; a többiek szentekké, félistenekké váltak, kiknek szobrai az előtornác oldalain rácsozat mögött állanak.

Ennyit a templomokról, a melyek egynémelyikére vizszatérni még lesz alkalmunk, vegyük szemügyre a világi építészetet.

Ebben az első helyet a siro foglalja el. A »siro« (l. kép XII.) erősség, mely azon város közepére, vagy egyik oldalára van építve, a melynek védelmére szolgál. Leggyakrabban magaslat tetején és valamely folyó közelében áll, mely az árkokat vízzel táplálja, vagy pedig a tenger szélén, vagy tó partján, mint Hikone a Biva tó mellett. A legnagyobb ezek közt Osaka városáé, melyet az utolsó polgárháborúban, részben össze rongáltak. Ezt követi Jedóé, mely hasonlóan igen tágas. A külső árkok a tengerrel egy magasságúak, úgy hogy az apályt és dagályt meglátni bennök; a belsők pedig forrás vízzel tápláltatnak. Az árkok fenekéig kőfal nyulik le, mely igen erősen hajlik hátrafelé és egyenetlen nagyságú gránit sziklák-ból van összerakva, minden vakolat nélkül s igen emlékeztet a cyclopi építkezésekre.

Daczára annak, hogy a japániaiak a követ évszázadok óta használják építkezésekre, másra mint alapzatnak vagy ily várfalnak még sem látjuk felhasználva. Megelégszenek avval, hogy a kőnek egyik oldalát, mely kifelé áll, némileg lesimítsák; a kövek közt levő hézagokat és hasadékokat kavicscsal töltik ki. Ennek előnye van, mert ha földrengés következtében valamelyik kő kifelé csúszik, akkor az alatta fekvő kavicsokon, úgy mint kerekeken, vissza lehet tolni ismét előbbi helyére. Fák koronázzák e falakat, felhúzóhidak visznek át az árkokon, vértezett kapuk védik a bejárást és minden kapu és hajlás fölött négyszegletes tornyok, nehézkes görbe vonalú fedelekekkel, fehérre meszelt falakkal, keskeny ablakrekeszekkel magaslanak ki.

Igen festőiek e várak, ezek adják meg a japáni váro-

soknak a jellemző alakot. Mind egy minta után épültek s csak kiterjedésükre nézve különböznek egymástól.

Egy valódi mintaképét a japáni siro és feudális várkastélynak Hikone képezi. Kissé félreesőleg a Tokaido és Nakasendo két nagy országúttól, a Biva tó regényes partján fekszik e festői várkastély. Utasok csak ritkán látogatják meg, mert nem fekszik országút mellett, külön kirándulást kell oda tenni; pedig ezt méltán megérdemli.

A Biva tó északnyugati végén a dombos partok völgyet képeznek, ebben terül el Hikone város, melynek végén a tó felőli oldalon szikladomb magaslik ki; árkok, sánczok veszik körül; tetejét pedig a vár koronázza, fehérre meszelt tornyai-val, melyeknek a sok görbe vonalú tető kölcsönzi csak a japáni alakot. Az egész a Biva tó sima vizén tükröződik vissza.

A tó felől a szikla meredek, csak kevésbé erdős, de a város felől lejtős és terebélyes fák fedik. Széles út vezet fel, a felhúzóhidakon és kapukon át az erősség belsejébe, mely teljesen elhagyatott ma. Csak kevés éve annak, hogy a hatalmas daimio oda hagyta ez ősi tulajdonát, elköltözött innét, a kormánynak hagyván a várt, környezetét és még holmiainak nagy részét is. Pedig igen becses dolgok vannak köztük, mert a daimio évi jövedelme többet tett ki egy millió forintnál. Valódi szerencse, hogy a tárgyak nem vitettek el onnét, hanem, indítatva a tárlatok rendezésének kedvétől, e helyen is tárlatot rendeztetett belőlük a kormány. Az egyik terem tele van fából faragott, színezett és dúsan megaranyozott szent szobrokkal, melyek a házi kápolna díszítményét képezték. A másik teremben vannak a daimio és feleségei díszruhái és öltöneyei, egész választéka a legfinomabb japáni selyemmunkáknak és himzéseknek. Ez után következnek a fegyverek, lákk és bronz tárgyak; feltűnő kevés a porcellán, mi bizonyítja, mennyire elhordották ezt Japánból.

A műkincsek után még egy kis termény-tárlat is van ide csatolva.

Lenn pedig az árnyas domb alján fekszik a kert. Két kis tó terül el benne, melyek lothus virágokkal vannak benöve; a partokon kioszkok és kisebb házak látszanak, mulató helyei a hajdani uraságnak. Most már üres itt minden, nem gondoz-

zák e házacskákat, de még a kertet sem; kinek érdekében is történnék ez? A daimiok nem léteznek többé, a kormány pedig másra szükségli a pénzt. De Hikone mégis sajnálja régi daimioját, mert büszke volt rá, hogy ily szép várkastélylyal bírt.

A világi építészetben azonban nagyon meglátni a nyilvános élet hiányát, nem oda volt irányozva a főtörekvés, hogy nagyszerű közhasználatú épületet emeljenek, hanem csak oda, hogy kis lakházakat építsenek, vagy boltot, vagy pedig falakkal körülvett és eltakart palotát, valamely daimio vagy fejedlem számára. Ez építkezésekben a japáni építőmester még inkább ragaszkodik a polgári és fejedelmi lakházak változatlan mintáihoz.

A »yashki«, vagyis japáni palota külseje igen hasonló a budhista templomokéhoz, ama különbséggel, hogy sokkal egyszerűbb. Hasonló a tető, a beosztás, szóval a külső benyomás. Ez épületek is fából vannak; az egyes szobák kicsinyek, oszlopok és ide s tova tolható papiros falakkal választatnak el egymástól. A földet gyékények fedik, a falak pedig izlésesen vannak kifestve. Különben a szobák teljesen üresek. Az egyedüli díszítmény az úgynevezett »toko-noma« vagyis kis négyszögletes fülke, mely az egyedüli szilárd falban a mennyezettől a padlóig nyúlik le. Ebben rendszeren egy tekercs alakú kép függ, mely a különféle alkalmakkor mással cseréltetik ki. Némelykor egy virágedény is áll ott virággal. Még a leggazdagabb daimiok szobáiban is vajmi kevés tárgy állott, kis lákkasztalka, néhány lákkdoboz, vagy a hölgyeknél kis spanyolfalak, toilette-szerek, néhány virágedény, de butorok nem, kivéve a »chibatshi« bronz-edény égő szénnel, melyet kályhagyanánt használnak.

Egyik legfestőibb részét a yashkinak a »mon-gamashi« képezi; kis, előre ugró fedél a bejárás fölött, mely majd cseréppel, majd pedig apró fenyőszindelyvel van fődve.

A yashki mindig melléképületekkel van környezve, melyek annak zárt kerületét képezik. Ott vannak a »nagaya« vagyis a szolgaszemélyzetnek és őrségnek lakásai. Minden építészeti csínt nélkülöznek, végnélkül hosszúra húzódnak s hátat fordítanak az utcának, a melyről csak néhány farácsok-

kal ellátott ablakot pillanthatni meg. A falak agyaggal vannak bevonva és fekete cserepek fődik. Az agyagon keresztbe párhuzamos vonások futnak végig, melyek a falakat a római opus reticulatumhoz hasonlóká teszik, a mi némileg élénkíti az üres, hivatalos utczákat, melyeket ily falak szegnek be.

Yedóban, hol a daimioknak az év felét a shogun közéletében kellett tölteniök, több száz ily yashki létezik, melyek egy egész városrészt képeznek a siro körül. A daimio előkelősége szerint a palota kisebb vagy nagyobb volt s közelébb feküdt a fejedelmi lakhoz.

Ez alacsony épületek mind egy színre vannak festve, fekete tetőkkel bírnak, mind az udvarra nyílnak és az utcáknak hátat fordítanak. Kétséggel Yedo egyik legjellemzőbb részét képezték, mely ma azonban csak szomorú látványt nyújt, mert a yashkik romba dőlnek. Némelyek közülök a minisztériumok elhelyezésére használtattak föl, mások lakásul szolgálnak azon európaiaknak, kiket a kormány alkalmazásban tart, mások pedig lerontattak és valami európai stylusban készült új építkezések által helyettesítettek, melyek azonban feltűnő izléstelenséget árulnak el.

Ha már most a daimiok palotáitól áttérünk a fejedelmi lakokra, akkor Yedóban hasonlólag alig fogunk már valamit találni a shogunok palotájából, mely az utolsó polgárháború alkalmával leégett. Csak némely rajzból szerezhetünk tehát már tudomást, milyen volt az. Ismét Kiotóba kell tehát sietnünk, hol a mikádók hajdani laka még ép karban van fönrtartva.

Nem egy utazó volt megcsalatra várakozásaiban, midőn ezt megpillantotta, mert a nagyszerűséget ott sem szabad keresnünk; ez is csak yashki nagyobb kiterjedéssel.

A »Goshio« (l. kép XIII.) mikádói palota, nagy fallal van körülvéve, melyen hat kapu vezet be. Itt köröskörül a kugé vagyis magas rangú tisztek laktak; ez után következik a belső fal három kapuval; ebben terül el a mikado lakása, mely csak földszintes s építészete valamivel inkább egyházi jellegű. Különben hasonló a yashkihoz s tulajdonkép nagy foglalattja az udvaroknak és utcáknak, házacskák, pavillonok, folyosók és válaszfalak által képezve. A tetők hasonlóak a

shinto myaékhoz, azaz fél lábnyi vastagságra rakott fenyőzsindelyekből állanak. Ezeket vízszintes gerendák tartják, melyek végeiken fehérre vannak lakkirozva, megaranyozva és igen szép faragványokkal díszítve. A házak sarkai kőből vagy fából vannak és cementtel bevonva. A válaszfalak olyanok, mint másutt, papirosból, de feltűnőleg szépen kifestve. Némely kis szoba falai egy összefüggő képet alkotnak, gyakran arany háttérrel; ezek a japáni festészet legszebb termékei közé tartoznak. A fa különben mindenütt megtartotta természetes színét és csak az idő befolyása következtében barnult meg. Csak itt-ott látni feketére lakkirozott léczeket s a szögek és pántok megaranyozott, díszesen vésett bronzból vannak és a legkülönbözőbb alakúak. A padlót mindenütt a legfinomabb gyékények fedik. A színek komoly és kellemes összhangzata, a részletek szépsége, a díszítmények bevégeztsége, és az aránylag igen kicsiny méretek nem hatnak imposansan a szemre, de a jó izlés, az elegancia és nemes egyszerűség, melyek ez oly soká zárt helyiségekben uralkodnak, kimondhatlan kedvező benyomást tesznek. Sehol sincsenek nyomai gazdag, nehézkes faragványoknak, vagy más túlzott díszítményeknek, melyek budhista templomokon oly gyakran fordulnak elő, s melyeket, mint látszik, a mikadók shinto hagyományaik folytán palotájokra alkalmazni nem akartak.

Legérdekesebb része a Goshiónak a nagy audientiák terme. Széles udvar végén a déli kapuval szemben, különálló építmény emelkedik, mely kizárólag e termet foglalja magában. Vékony falemezekből készült redő gördül le a terem bejárása előtt, mely megakadályozza, hogy a künnállók betekinthesseken, de megengedi egyúttal, hogy a benn ülő mikado mindent láthasson.

A terem szintén fából van építve; alapja négy lábnyira emelkedik ki a földről, széles falépcső vezet fel hozzá. Az épület egyenközeny; egyik széles oldala képezi a homlokzatot az udvar felé. A tető kétemeletes, magas, nehézkes és több lábbal nyúlik ki a falakon. A gerendák végei ki vannak faragva és aranyozásokkal díszítve; különben a többi fa a mikadói hagyományokhoz képest nincs megfestve, sem lakkirozva. A padlót hasonlólag gyékény fedi. A terem egészen üres s a falakat a

most uralkodó császár és császárné életnagyságú olajfestményei diszítik, európai aranyos keretben. A császárné eredeti öltöneit viseli, de a császár oly egyenruhát, mely az európai huszár, tengerész és gyalogság egyenruháit magában egyesíti.

Ez épület sem nagyszerű s csak akkor teszi meg a kellő hatást, ha ott szemünk elé varázsoljuk az egész régi mikadói udvart, festői öltöneiben, úgy mint Humbert művében leábrázolva találjuk. Közel ide egy külön kis pavillon alatt ott áll még a nagy, betett, majd házalakú látkos mikádó kocsija, a melyen ez nagy alkalmakkor feleségeivel kikocsizott. Két fekete bivaly volt előtte befogva, az udvari nép környezte.

Látogatásunkkor az egész Goshio tárlati palotának volt felhasználva, természetesen az előbb említett és a mikádók magánlakását képező épületeket kivéve, melyekben a kis szobák üresen nyitva álltak a kíváncsiak pillantásai előtt. S a mennyiben legelőször volt akkor, hogy a mikadói palota fennállta óta japániak és idegenek egyaránt bántatlanul mehettek be e mindenkor zárt helyiségekbe, még nagyon meglátszott a szegény japáni népen, mily félelemmel, aggodalommal és áhitattal pillantott be ez előtte még oly nagy tiszteletben tartott szentélyekbe. A tárlat óriás kiterjedésű; teljes ipar és termény tárlata nemcsak a városnak, hanem az egész tartománynak is, sok régi becses tárgy van kiállítva a mikádók magántulajdonából; mindezekről azonban más helyen fogunk megemlékezni.

Közvetlenül a mikádók magán lakása mellett van a kert, mely aránylag igen kicsiny. Egy tó van a közepében, sziklákkal kirakott partokkal, két oldalán magas fák környezik, közvetlenül a palotához nyúlik, mely visszatükröződik benne; kis tekervényes utak vezetnek körül, szép fahíd vezet át s mindenfelé törpe fácskák vannak ültetve. E kert is már csak igen csekély gondozásban részesül.

A Goshio után a fejedelmi nyaralókra kell fordítani figyelmünket, melyek közt Kiotóban a híres Ginkakuji, vagyis ezüst palota foglalja el az első helyet. Ez tulajdonkép csak egy pavillon, melyet 1400-ban Achikaga nevű shogun épített s nyaralójának lévén szánva, nagy fényűzést öltött beléje. A mennyezetek ezüsttel voltak bevonva, a honnét elnevezését is

nyerte, s állítólag e fém akkoriban Japánban még sokkal ritkább volt az arannyal, miért azok igen nagy értéket képviseltek. A díszesen kifaragott famunkák, selyem és arany szövetek, a látkos tárgyak, valódi kincsházát alkottak e lakból.

Oly idő következett ezután, midőn háború dult e vidéken, győzedelmes csapatok elvitték a gazdag zsákmányt; de a rabló kapzsi keze még sem volt képes mindent eltörölni, a hajdani szépségnek még megmaradtak nyomai.

A kert, melynek közepén Ginkakuji áll, egyike a legszebbeknek, melyeket Japánban találunk. Csupa kaczer kis tavak, kis hidak, ligetek, tekervényes utak regényes kis termekhez és miniature templomokhoz vezetnek; a fák ágai mesterségesen vannak hűzva, a sziklák minden hasadékaiból szébb-nél-szebb virágok dugják ki fejeiket, természet és emberi kéz egyaránt működtek itt közre.

Kioto északkeleti oldalán az előbb említettel szemben van egy másik fejedelmi nyaraló Kinkakuji (l. kép XIV.), mely még régibb. A pavillon két emeletes és pilótákon áll egy tóban, mely részben lothus virágokkal van benőve. A kert hasonló szép és még tágasabb Ginkakujinál.

A művészet szempontjából, ha már a paloták aránylag oly kevés fölemlítésre méltót tartalmaznak, akkor a polgári és egyéb lakházakat bátran mellőzhetjük, mert itt az egyéni képzetet még kevesebb befolyást gyakorol, semmi kísérletet sem venni észre az eredetiség felé, mint itt Európában, senki sem nyomja saját egyéniségének bélyegét házának külsejére. Sohasem térnek el az egyforma jellegtől, a lakháznak ép úgy mint az öltönynek a lakos rangjához kell arányítva lenni s még a gazdag kereskedőhöz sem illenék a többenél díszesebb házban lakni. Teljesen el kell mellőznünk itt ismét a legujabb építkezéseket, melyek minden stylust keverve tartalmaznak s az ízléstelenségnek valódi mintaképei.

De már a modor, mely szerint a japáni magának házat épít, egészen sajátos és teljesen elüt a mienktől. Az általános mértéket a gyékények adják meg, melyekkel a padlót bevonják. Egy ily gyékény hossza 1 öl, szélessége három láb s rendszeren 6, 8 vagy 10 ily gyékényből szokott egy szoba állani, úgy hogy az építésznek csak azt mondják meg, hogy hány gyé-

kényes legyen a szoba, hány szoba legyen s legyen-e emelet? Ez adatok elégségesek, s az építész azonnal hozzáfog munkájához, de nem az alapzatnál kezdi meg a ház építését, hanem a tetővel. Ha ez készen van, akkor készülnek az oszlopok, melyekre azt rárakják, s azután következik csak a padlózat. Oly annyira egy műkapta után készülnek a házak. Egyébiránt nem kell azt gondolni, hogy az egész országban minden ház egyenlő, mert már a külsőre nézve a figyelő utas különbségeket vehet észre a yedói és kiotói vagy nagasakii házak közt; a modor azonban, mely szerint épülnek, mindenütt ugyanaz.

Lehetetlen e fejezetet befejeznünk, a nélkül, hogy néhány szót ne csatolnánk hozzá a kertekről, mert Japánban az építészet oly lényegesen kiegészítő részét képezi ezek rajza mint másutt sehol. Említést tettünk már a bevetésben miniature kertekről, melyek kivétel nélkül minden ház tartozékát képezik, kiemeltük egyenkint minden templomnál, és palotánál, mily kiváló gondot fordítanak ezekre, vegyünk tehát még szemügyre két nagyszabású japáni fejedelmi kertet, melyek a shogunok tulajdonát képezték és Yedóban fekszenek. Az egyik, magában a siróban, most is a császár magánkertje, ez az úgynevezett Fukiage; a másik pedig a Hamagoten a tengerpart mentében. Egyesítve találjuk ezekben az úgynevezett miniature kertészetet a nagyszabásuval, terjedelmes területet foglalnak el s leginkább szolgáltatnak alkalmat a japáni kertészeknek megmutatni, mire képesek.

Úgy mint az angol kertekben mindenféle természeti szépségeket találunk, ezekben is, melyek a mester szeszélye szerint elhelyezve a természetet utánozzák. Itt egy tó, melyen faragatlan fából készült híd visz át, fölője sűrű bambus hajol a hozzásimuló glycinianak gyöngéden lecsüggő viola fürteivel, alatta komoly hattyúk usznak el; amott egy magaslat, melyre tekervényes ut vezet fel fakorlással; kissé tovább egy toro jelzi egy kanyarodó és árnyékos fasor bejárását. Egy kis épület fenyők árnyában rejtőzik el, előtte két kőből, faragott róka, mint örök; egy kioszk, mely sima tóra nyílik, vagy zöld pázsit közepén áll; egyenetlen nagyságu kövek mindenféle irányban s egyenetlen távolságban egymás elé rakva meggátolják,

hogy a pázsiton útnyomok maradjanak s sok helyütt arra is szolgáljanak, hogy még nedves időben is száraz lábbal lehessen járni.

A fris zöld és rövidre nyesett pázsiton egy camelia, vörös vagy fehér levelű juhar, cryptoméria, vagy más becses és szép hajtású fa, melyekben Japán oly gazdag, magánosan magaslik ki; távolabb néhány csoport cseresznye-vagy szilvafa tavasszal mulandó gyönyört nyujtanak virágzásukkor. A kertész igen óvakodik itt virágait mértani alakú virágágyakba ültetni; egészen kis csoportokban szórja őket szanaszét vagy pedig nagy mennyiségben halmozza össze, hogy hatályos benyomást gyakoroljanak. A tó egyik partja meredeken magaslik fel, ott sziklák közt vörös, fehér viola, azalea bokrok gömbölyűre nyesett virító alkatuk által kápráztató benyomást gyakorolnak; a tó szélén pedig liliumok, irisek, gladiolusok, chrysanthemumok, helootropok tükrözik sokszínű kelyheiket.

A japáni kertészet egészen külön álló helyet foglal el, mert különbözik a francziától, mely növénytani építészetet alkot; az angoltól, mely egyszerűen utánozni törekszik a természetet szabálytalan alakjaiban; a chinaitól, mely a természet ellen dolgozik és akadályokat alkot neki. A japáni kertész a helyiség természetes szépségeit számba veszi, azokkal szövetkezik, nem dolgozik a természet ellen, hanem azt utánozza és gyakran szeszélyesen átalakítja. Törpe fáit oly mesterségesen nyesi, hogy nem lehet bokroknak tartani; virágai, melyek oly látszólagos gondatlansággal szórják szét, nem ugyanazok, melyek a réteken teremnek hasonló rendetlenségben; egy természetes akkora nagyságú tó sohasem birt volna annyi kanyarulással, s minden oly ügyességgel, oly kimondhatlan fáradsággal van előállítva és gondozva, hogy az egészben mint a legcsekélyebb részletekben, valódi művészet rejlik, mely megörvendezteti a szemet s csakis ama kifogást lehet tenni, hogy nagyon is mesterkéltn.

Az építészeti egy nép szellemét és történetét tárja föl előttünk s gyakran még természettani hiányait is visszaadja. Így a sinai és japáni tetők görbe vonalában, mely két végén gyengéden fölfelé hajlik, sokan a sárga faj szeméinek vonalát ösmerik fel, mely az orrtól rézsút huzódik a fül fölé. A tetőben

fekszik a japáni építészet súlypontja, mely bizonyára élénken emlékeztet a mongol népfajok sátraira, nagyobb alakban.

Hiába keresnők tehát a japáni építészetben a görög és gothikus építészet műremeki elemeit, de még sem lehet eltagadni tőle egy sajátzerű nagyságot, mely bennünket csodálásra indít és bámulatra kényszerít.

Japánban, hol mindennemű építési anyag bőven van meg, csakis az ország természetében fekszik amaz ok, hogy kizárólag faépületekre találunk. Oly talajon, mely vulkánokkal van aknázva, hol a földrengések úgy szólván napirenden vannak, a kőépítkezések lehetetlenekké váltak.

Mi egy faépületben csak egy ideiglenes építkezést pillantunk meg s e tekintetben Japán fölötté érdekelt alkalmat szolgáltat nekünk arra, hogy az építészet fenségességét nem egyedül az anyagban, de sok tekintetben az alakban is keressük.

Az építészetben a nagyság három nemét szokás megkülönböztetni: a szélességet, a mélységet és a magasságot; és a fenséges a művészetben három lényeges kelléktől függ: a méretek nagyságától, a felületek egyszerűségétől és a vonalak folytonosságától.

A japáni építészetben egyike e tulajdonságoknak sincs kellően képviselve. Azon épülettömegben, mely egy templomot képez, nem találjuk meg sem az indus építészet mysticus nagyszerűségét, sem az egyiptominak egyszerű szilárd-ságát, sem pedig a keresztyénség eszményiségét, mely a gothikus kathedralisokban és azoknak ég felé nyuló magas tornyaiban van megtestesülve. Itt nem az általános benyomásra, hanem a részletekre fektetik a fősúlyt, a diszitményekre, ezek bevégzettségére, finomságára és gazdagságára, ezek által akarnak hatást gyakorolni s hiányaikat a természet szépségei által akarják pótolni. Azért keresik fel a legfestőibb helyeket, azért teremtenek kerteket minden építkezésök körül, hogy így egyrészt a természet iránt érzett gyengéd vonzalmukat kielégítsék, de egyúttal, hogy műveiket oly kerettel vegyék körül, mely azokat feldisziútsa, a hiányokat eltakarja s a lehető legkecsebb színekben tüntesse elő.

Szobrászat.

A művészetek közt kétségkívül a szobrászat az, mely a nemzetek műtörténeti fejlődésében a legfontosabb szerepet játszsza, akár magában álló műveket alkosson, akár az építészetnek tartozékát képezze. Mert ha már az építészet által képesek vagyunk magunknak fogalmat szerezni egy nép szellemi törekvéseiről és azon érzelmekről, melyeket a külvilág ébreszt fel benne, a szobrászat mutatja meg nekünk, mily fogalmat alkot magának az ember természetéről, sőt vezérfonallul szolgál, hogy bölcsészetébe is mély pillantást vessünk. Minden nép, minden kor más és más felfogást tüntet fel előttünk, a törvények és feltételek, melyek alatt a szépet megalkotja, oly sokfélék s részben oly elrejtve fekszenek, hogy a műkedvelő csak nehezen igazodik el e művészet előcsarnokaiban.

A görögök művészeiktől nem a mai értelemben vett eredetiséget követeltek, azaz nem kívántak folyvást változó feladatokat és előadási módokat; ha egyszer egy tárgy számára a legmagasabb kifejezés meg volt találva, akkor évszázadokon át elégséges volt ezt szabadon ismét átalakítani, vagy pedig akár egyszerűen lemásolni. Így keletkeztek állandó típusok. Ezekben istenítette Görögország az emberi alakot, ezekben alkotta a bevégzett szép mintaképét és az embert az olympi Istenekhez hasonlóná tette. Ők nem választják el az erkölcsi tökéletesség eszméjét a plasticus szépség képétől, uralkodó szerepet tulajdonítanak az embernek a föld történetében és főtényezőjét pillantják meg benne mind annak, a mi e világon történik.

A rómaiak lelkiismeretesen adják vissza hatalmas férfiak arczvonásait, kiknek a hatalom és dicsőség több a szépségnél s kiket megalázni véltek, ha hízelegtek volna nekik és így adták volna át képöket az utónemzedékeknek. Realisticus arcképeket alkotnak s a minta mögött nem keresik a típust. Az egyiptomi művész csak jelképi alakot ad az emberi testnek.

Más felfogást találunk Japánban s itt igen élesen kell egymástól megkülönböztetni az egyházi és világi szobrászatot. Ez ország márvánnyal nem bír, csak szürkés gránittal, mely kifaragásra igen kemény és nem alkalmas, így tehát a szobrászat bronzban és fában nyilvánul. De nem is létezik ott a szobroknak az a neme, mely Európában oly kiegészítő és ékesítő részét képezi az építészetnek: azon nagy szabású szobrászat, mely nyilvános tereinket ékesíti és az embert a maga nagyságában és méltóságában ábrázolja. Nem érzik szükségét annak, hogy az embert nagyobbítsák, vagy nagy férfiaknak alakjait megörökítsék, hogy mindenkor az utódok szemei előtt lebegjenek.

S ennek oka ismét csak a budhista vallás bölcséletében lelhető fel, mely (mint már a bevezetésben említettük,) az emberből alárendelt lényt alkot, földi életre és szenvedésekre kárhoztatva, mielőtt visszatérne a mindenségbe, mely egyedül bir valóságos léttel öröktől fogva. E szerint ő a világ rendében nem gyakorol befolyást, vakon engedelmeskedik a császár parancsainak, kész, köteles rabszolgája az isteni és emberi hatalomnak, melyek őt elnyomják. Templomokat építhet Isteneinek, palotákat uralkodóinak, kik az egekből szálltak le, óriás szobrokat készíthet az Istenségnek; de a mi saját személyiségét illeti, ez nem méltó, hogy kőben vagy bronzban megörökíttessék.

És a bronz drága, Japán pedig szegény ország, soknak kellett közreműködni, hogy szobrok jöjjenek létre, magasztos eszmék által kellett vezéreltetve lenniök, ezeket pedig csak a vallás szolgáltatta nekik; igen természetes tehát, hogy szobrászatuk főleg ez irányban fejlődött ki, netovábbját a »Daibudhs« vagyis Budha szobraiban érvén el.

Világhírűvé vált ezen Daibudhs szobrok közt az úgynevezett kamakurai (l. kép XV.), melyet majd minden, Japánról szóló uti leírásban felemlítve találhatunk, s mely tulajdonkép nincs is Kamakurában, nem képezi e híres templomoknak tartozékát, hanem jó egy órányi távolságra van onnét, a tenger felé, különálló kis templomok környezetében, Hassi nevű helység mellett.

Ez képezi kétségkívül a japáni szellemnek legnevezete-

sebb művét úgy a művészet, mint a vallási érzés szempontjából. Mig e szobrok rendesen a templomok hátsó részében szoktak állani, a nehézkes és mély tető árnyéka alatt, oly sötétségben, hogy gyakran az alakokat is alig lehet megkülönböztetni s a legnagyobb és legsikerültebb szobor is csak homályos benyomást gyakorol reánk, itt minden tető, minden környezet mellőzve van, fedetlenül áll ott az óriás szobor me-rengős magányában, hatását a napsugarak háboríthatlan fényében teljes mérvben gyakorolja.

Nagyszerű fasorok nem vezetnek hozzá, keskeny út vonu, el a lakásoktól a hegy felé, bokrok közt kanyarúl majd erre majd arra s egy sebes fordulat után egyszerre nyílt téren állunk, melynek végén néhány széles granitlépcső tetején, bokroktól környezve, az óriás érczistenség terem előttünk; ott ül, ölében egymás mellé rakott kezeivel, egy kissé előre hajlott fejjel, elragadtatott szemlélődésbe merülve. De meglepetésünk csakhamar bámulássá változik, mert mily kifejezés fekszik e szobor tartásában, öltönyének nemes egyszerűségében, arczá-nak finom és nyugalom-teljes vonásaiban! Minden a mi kör-nyezi, szoros öszhangban van vele; sűrű bokrok zárják be e szent helyet magas facsoportokkal, melynek magányát és csen-dét nem zavarja semmi.

Oltár áll a szobor előtt; négy lábú asztal, melyen töm-jénezní szoktak, rajta két edény lotus virágokkal látható bronzból, igen szépen dolgozva. Végre a lépcső végén két toro, hasonlólag bronzból. A japániak kápolnát csináltak a szobor belsejében, melybe lépcsőn jutnak be. Az oltár benne egy nap-sugár által világíttatik meg, mely a Daibudhs nyakszirtjén levő öltönyredőkben elrejtett kis nyíláson hatol be.

Sokféle vélemény létezik a japáni szobrászat e leg-szebb művéről, a melyek közt azonban Mr. James Jarves-é oly nevezetes és eredeti, hogy ezt szószerint és pedig egész kiter-jedésében kell idéznünk: »A legmagasztosabb magyarázatnak úgy mond, melyet a kelet művészete valaha adott az emberi alakról, egy igen sikerült példáját a kamakurában levő Dai-budhs szoborban látni, mely hat századnál régibb; ez egy bronz Budha, mely 18 méter magas, ott ül, keresztbe vetett lábakkal, a hagyományos lotus virágon; óriás, melynek

komoly nagysága, sőt fensége szövetkezik a kivitel rendkívüli egyszerűségével.

A hindu reformátor a nirvanába van merülve, a földi dolgoknak e rajongó megvetésébe, melyet tanítványainak, számtalan földi áttetesüléseik tartama alatt kiállott megpróbáltatásuk legfőbb jutalmául hagyott, és azért, hogy sziveikből kiirtották az utolsó köteléket is, mely őket e világhoz fűzte, mulandó örömeihez és csalékony ámításaihoz. Elmerülve az egyetemes lélekbe, melynek kiegészítő részét képezi, noha mások szerint megkülönböztethető külön egyéniséget tart meg az emberi lélek, akár az egyik, vagy másik esetben, örökké tartó elragadtatásában, már nem megy át más átalakulásokon, vagy változásokon. A keresztény művészet nem mutat fel oly elvont tárgyat, mely annyira ellenkezik az emberi öntudattal; sőt ellenkezőleg mindenütt föltétlen egyéniséget mutat fel, mely akár tevékeny, akár szenvedőleges állapotban, de bizonyos mérvben nyilvánul. De a Daibudhsban, mit kellett ábrázolni? Emberi alakot, tükrét egy érzéketlen boldogságba elmerült érző léleknek, mely tudomást szerzett magának mindenről a nélkül, hogy ebből valamit nyilvánosságra hozna, daczol minden kutatással és a személyi szenvedéseknek panaceaja gyanánt személy nélküli boldogságot vagy pedig teljes megsemmisülést ígér, azon értelem szerint, melyet a hívő e rejtélynek tulajdonít. Az ismeretlen művész e rejtelmes eszme kifejezésében valódi diadalt ért el. Megtartván emberi mintájának általános jellemvonásait, melyeket nagyszerű és fenséges stylusban adott vissza, emelte ez óriási szobrot, mely kevesbbé vonásainak komolysága és alakjának nagyszerűsége által gerjeszt tiszteletet, mint inkább zavartalan nyugalma és a földi érdekek és nyomoroktól való eltávolodása által. Akár óriási bálványnak, akár ékesen szóló jelképnek tekintsük, ezen Budha mély benyomást gyakorol a nézőre. Öltönyének hosszú redői lelik el testét, valamint a hullámok elfedik a partokat; kagylószerű hajazat sajátyszerű fejdísz alkot, míg terjedelmes körvonalai, óriás tömege, kimondhatlan nyugalma, és az áldás, mely vonásainak mindegyikét megvilágítja, hozzájárulnak, hogy e rejtélyes ábrázatból összhangzatú egészet alkossanak. Oly népnek, mely ennyire képes személyesíteni a metaphysika

titkos rejtelmét, igen magas fogalmának kellett lennie a művészet hatalmáról.«

Igaz ugyan, hogy ezen vélemény annyit kifejezést fektet ezen szoborba, hogy talán még maga a művész szeme előtt sem lebegett oly nagy képzelet, de tagadni nem lehet, hogy valóban mély kifejezés rejlik benne, valamint azt is, hogy a leghatályosabb benyomást gyakorolja a nyugalom által.

Felesleges volna kutatnunk, mily fokig azonos a kamakurai Daibudhs a történet Budhájával, de igen fontos meggyőződni arról, hogy a hagyományok Budhájával azonos.

A budhisták vallásuk alkotójáról szent képet alkottak magoknak, mely lelkiismeretesen elősorolt jelekkel van felruházva. Ezek 32 főjehre és 80 mellékes jelre oszlanak. A japáni szobor megfelel fővonásaiban a hindu reformator e jeleinek. Lelkiismeretesen adja vissza az állást, az elmélkedő magatartást; így rakta össze a bölcs kezeit, az ujjakat kinyújtva a hüvelyket a hüvelyk ellenébe; így szokott volt ülni keresztbe vetett lábakkal, a jobb láb kinyújtva a bal térden.

Megismerni hasonlóképp széles és sima homlokát, valamint hajazatát, mely rövid, tömött, kis hajfürtökből áll. Végre feltűnik még egy kis pamacs fehér szőrökből, melylyel a szemöldökök közt birt, ezt az ércz szobron csak mint gömbalakú kidomborodást lehetett kifejezni. De mind ezen sajátosságok jelek, még nem alkotják meg a kifejezéstartalmat, a mely tekintetben éppen a kamakurai Daibudhs nem hasonló azon Budha alakokhoz, melyeket Sinában imádnak, mi minden esetre igen nevezetes körülmény, mert tudvalevőleg Sinából hozatott át a budhista vallás Japánba.

A stylus némely különbözetei daczára a japáni szobor, nem tekintve nagyságát, teljesen hasonló azokhoz, melyeket Java és Ceylon szigeteken találunk, hova a budhismus menekült, midőn Indiából kiirtatott. E helyeken tartatott fenn legjobban az elmélkedés hőséne alakja, bazalt-, granit és égetett agyagszobrokban, melyek rendesen a természetes emberi nagyságnál kisebbek, és legnagyobb dicsőítéseket a Burubudhur óriás műemlékben Jáván érték el.

Egész Japánban csak egy Daibudhs bronz szobor van

még, melyet némileg a kamakurailhoz lehet hasonlítani s ez Na rra városban látható (l. kép. XVI.)

Narra igen régi város, az ország fővárosa volt, mielőtt Kioto lett azzá, de régi jellegéből már nem sokat tartott meg. Gyönyörű vidéken fekszik, magas hegység lejtőin. Hajdan számos templom állott ezeken egész messze be az erdőségekbe, legtöbb azonban már elpusztult. Számos szelíd őz jár körül szabadon e kies területeken, eléje rohannak a templomokat látogató egyéneknek és kezökből eszik ki a nekik nyújtott kis süteményeket, melyeket a templomok környezetében álló kis boltokban vásárolni lehet. S minden látogató szinte kötelességnek tartja, hogy a jámbor állatoknak egy kis édességgel kedveskedjék, s a japániak nagy tiszteletben tartják ezeket s bántalmazni nem engedik. A kis boltokban ábrákat árulják papirosból, vagy fából kifaragva, s az agancsaikból készített mindenféle munkákat, melyeket a nép a zarándoklás emlékeül vásárol és hazavisz.

A fenmaradt templomok közt létezik egy igen nagy, mely még teljesen megtartotta régi fényét. Ennek belsejében van az óriási Daibudhis szobor, mely még nagyobb a kamakurainál. A szent böles itt is keresztbe vetett lábakkal ül, óriás lotus virágon, két sor szíromkoszorúval, hasonlóképp bronzból. Az óriás jobb kezét felfelé tartja, ujjait kinyújtva és tenyerét kifelé fordítva; a bal kéz ölében fekszik, a tenyérrel fölfelé. A szobor feje nem oly régi, mint a test maga, mert azt tűzvész következtében egy század előtt kénytelenek voltak újra önteni.

Egészben véve e szobor nem oly sikerült, mint a kamakurai és nem is oly finom, de azért megtaláljuk benne az egyszerűség jellemvonását, a nyugalom és elmélkedés kifejezését, mely Budha typusa s tagadhatlanul valódi műkincset képez. Nagy benyomást gyakorol e szobor is, midőn először megpillantjuk, s a benyomás csak növekszik, ha közelebből vesszük szemügyre, de az óriás tető, mely a templom felett elterül s még előre is kinyúlik, oly sötétségbe helyezi, hogy csak a bejárásnál jut be a világosság a szoborra. Mellette áll két kisebb bronzszobor. Budha két apostola, melyek megvannak aranyozva, előtte pedig két igen nagy bronz váza, melyeket virágok ékesítenek.

Látogatásunkkor itt is, e templomot környező helyiségekben, tárlat volt rendezve, nagyobb részben oly régi tárgyakból, melyek a mikádok tulajdonát képezték, részben pedig magának a templomnak kincseiből. Ezek hajdan csak minden ötödik évben vétettek ki a ládákából, melyekben elzárva tartatnak, de most pompás alkalmat szolgáltatnak gyönyörű tárlat rendezhetésére. Különös fölemlítést érdemelnek ezek közt a szép fegyverek, pánczélok, látk tárgyak, shinto tükrök és mindenféle szentek szobrai, melyek egy egész hosszú folyosót foglalnak el; mindegyik előtt egy maroknyi rizs fekszik és k e s h e k vagyis aprópénz, melyeket a szegény japáni nép oda hint nekik; még nem képesek elhinni, hogy e szobrok csak kiállításra szolgálnak, áhitattal nézik őket s imákkal fordulnak hozzájuk.

Japánnak minden többi nagy Daibudhs szobrai fából valók, rendesen megaranyozva és hajazatuk kék színre festve, de nagyobb részben durvább és kifejezés nélküli művek lévén, a művészet tárgyát alig képezik, valamint ama gránitból faragott szobrok sem, melyekkel gyakrabban találkozunk tavak szélein vagy országutak mentében, kis ligettől környezve, mert szintén csak durva kivitelűek.

Érdekesebbek ezeknél s ismét a művészet tárgyát képezik a kisebb Daibudhs szobrok, melyek közt igen becses bronz példányokat lehet találni. Ezeknek kivitele az országból soká teljesen tiltva volt, de végre még e szent tárgyaknak eladása is oly szokásossá vált e népnél, mely mindenét eladja az idegeneknek és országából elvitetni engedi, hogy a kormány is szemet hunyt előbbi rendszabálya felett és már felvilágosodottsága következtében is mellőzi a vizsgálatokat ez irányban. Ezek folytán, Európába jutottak már ily szobrok s kiegészítő részét képezik majd minden műkedvelő utas gyűjteményének.

Mind e Daibudhsok bizonyos közös jelekkel bírnak s általában véve két főalakot lehet köztük megkülönböztetni. A budhista vallás ugyanis háromféle helyzetben szokta Budhát elmélkedésében ábrázolni: az egyik, midőn még nem találta meg az igazságot; a második ép ama pillanatot adja, a melyben azt fölfedezi; és a harmadik a dicsőségteljes nyugalom annak feltalálása után. Ez eszmét ábrázolta, ezt dicsőítette

meg a Burubudhur, különféle emeleteiben Budhát így állítván elő. Gyakran találni ezért Sinában az oltár mögött három Budha szobrot egymás mellett. Japánban ez nem szokott előfordulni, Daibudhsaik közt két főalakot különböztetünk meg. Az egyik mintaképe a kamakurai szobor, s ezt »Chakya-Muni« névvel szokták megjelölni. Ennek fejét rövid kondorkis fürtök fedik és kezei közt nem tart semmit. A másik alak a »Padmapani«, mely lotusz virágot tart bal kezében, s haja sima hajfürtökre van osztva, melyek feje tetején egy magas háromszög alakú fejdísz képeznek, melynek elején szintén egy kis Daibudhs szobor áll.

S ezeket illetőleg ismét Mr. James Jarves szavait idézzük: »Különféle kifejezések adattak a Budháknak, de mind visszatükrözik ama fenséges nyugalmat és a nirvana ama kéjérzetét, mint annyi fáradságos átváltozás határát, mely elfogadtatott a teljes tökéletesség elérése céljából, az emberi szenvedélyeknek és gyengeségeknek személyes feláldozása által. Csakhamar fel lehet fogni, hogy a keleti szobrász, tényleg kényszerítve volt, hogy feladatának szelleméhez hű maradjon, hogy halomra döntse görög kartársainak eljárásimodorát. Addig mig ezek, alapul vévén az emberi típust lelkével és testével, isteni jellegű embereket teremtetek, amaz magára kényszerítvén a nehezebb feladatot, belemertült a metaphysika mélyébe, és félrevetvén a tisztán emberi tehetségeket és vágyakat, egy szellemi alakot talált, mely alkalmas a teljes boldogságnak oly eszméjét nyújtani, mely szenyfoltoktól ment és nem emlékeztet vissza a testi dolgokra.«

Európában Cernuschi úr birtokában van a legnevezetesebb ily Daibudhs szobor, melyet maga vitt el 1871-ben Japánból és pedig Meguro helységről Yedo közelében. Jelenleg párisi palotájában van felállítva. Utítársa Théod. Duret »Voyage en Asie« című munkájában leírja, mily módon szerezték meg e nevezetes szobrot, a mi nem volt könnyű feladat. A szobor 4 méter és 28 cm. magas.

Hazánkban is bírnak hasonlóképp egy igen kitűnő régi bronz Daibudhs példányt, mely, a kivitel finomságát és a szobor kifejezésteliségét tekintve, Japánban is a ritkaságok közé tartozik. Yedóban egy japáni kereskedő elrejtve tartotta

házában, ki tudja mikép jutott birtokába; ottlétemkor én voltam oly szerencsés azt megszerezhetni tőle, de nagy óvatossággal kellett elszállíttatnom. E szobor 68 cm. magas, s a mennyiben teljesen megegyezik az előbb leírt Daibudhs szobrokkal, ehhez sem csatolok több szót, hanem inkább ide mellékelem fénykép utáni ábráját (l. kép XVII.).

Mindezen Daibudhs szobrok után a japáni egyházi szobrászat tárgyát képezik még a többi Istenek és szentek szobrai, melyeket ez általános névvel »sennings« szottak megjelölni. Szoros összefüggésben vannak ezek a vallással és budhista hagyományokkal. Bennök nem is eredeti japáni alakokat ismerünk fel, mert részben teljesen azonosak a sinaiakkal, részben pedig csak bizonyos mértékig öltötték magokra a japáni viseletet vagy külalakot. Természetes, hogy ezeket tisztán csak szobrászati szempontból fogjuk szemügy alá venni; jelentőségükbe, vagy még neveik felsorolásába sem bocsátkozhatunk, mert ezek még nincsenek eléggé kikutatva s kellőleg megmagyarázva. De bármily nagy számmal legyenek is, csakhamar fel fogjuk ismerni, hogy nem oly szerfellett sokféle különálló alakot foglalnak magokban, mert minden alaknak megvannak élesen megkülönböztethető sajátosságos jellemvonásai, melyek mindenkor ismétlődnek s leggyakrabban valami tárgygyal vagy bizonyos állattal szottak ábrázoltatni.

Ezekhez tartoznak a templomok őrei, ama nagy, mesés alakok, melyek »Tengu« névvel jelöltetnek meg. Idomtalan, fintorgató, valódi rémképek ezek, szájakat tátva tartják a fülekig, szemeik vadon merevednek ki, arczuk felfujt és ferde, állásuk görcsös. Alig lehet groteskebb és visszataszítóbb dolgot kigondolni, mint ez óriásokat, melyek még inkább azzá válnak a sokszínű és ríktó festés által. Kifejezést akartak adni azon örök kegyetlenségének és gonoszságának, kiknek kötelessége a templomok bejárását megvédeni, miért fel is vannak fegyverezve nyakig. Mindig fából kifaragvák és teljesen azonosak azokkal, melyek Sinában védik a templomok bejárását, csak azon különbséggel, hogy ott rendszeren 4 szott előfordulni, itt pedig csak kettő.

A többi alakokat illetőleg egész gyűjteményök látható

Yedóban a Gojaka-Lakan vagyis 500 Genius templomában. Ez egy valódi múzeum, melyben az utas is futtában helyes fogalmat szerezhet magának a budhista művészetről s arról, hogy ezek itt sinai befolyás eredményei, mert e templom sem más, mint a Cantonban levő 500 Genius templomának utánzása. De nemcsak Yedóban, hanem Kiotóban is találunk ilyféle templomot, sőt még daimiok magán tulajdonát is képezték gyakran ily szentek egész legiója, mint például ama gyűjtemény, melyet Hikone várkastélyban volt alkalmunk megsemlélhetni.

Azon szándékkal, hogy e szent egyének dicsőíttessenek, kik kivétel nélkül híresekké váltak, bűnbánatuk és vezeklésök által, a művész arra fekteti a fősúlyt, hogy kizárólag a szenvedésnek, a megadásnak s lelki kínoknak adjon kifejezést, a test mintaszerű alakítását melleslegesnek tartja. Hogy nagyobb hatást gyakoroljon, némi gyermekiességgel alaktalanságokat is alkot, így mértéken túl kidomborodó homlokot, vagy daganatokkal ellepett koponyát, hogy e vagy ama telhetőségnek különös kifejlődését jelezze. A színek itt is még növesztik e durva realismus jellegét. A szobrok rendesen fából valók és megvaunnak aranyozva, a húsrészek rendkívüli ügyességgel pirosra festve.

Ezek volnának a japáni egyházi szobrászat termékei, melyekhez még hozzá lehetne csatolni azon faragványaikat és domborműveiket, melyek a templomokat díszítik, itt azonban a szobrászat inkább mint az építészet tartozéka szerepel, még többször mint a díszítő művészetek tárgya. Térjünk tehát át a világi szobrászatra, de akkor már nem találunk nagy szobrokat; világi lényeket csak kis alakokban ábrázoltak a japániak, nem is bizonyos személyeket akartak megörökíteni, hanem inkább bizonyos tényeket, vagy legendákat s ezeket ismét bronzból, fából vagy porcellánból készítették. Igaz ugyan, hogy itt a japáni szobrászat kibontakozik ama nyűg alól, melybe az egyházinál a budhizmus bilincselve tartotta, teljes önállóságra vergődik és saját alakjait teremti, de tagadni még sem lehet, hogy az emberi alak képezi, a japáni művészet leggyöngébb részét. Oly különös sajátsággal adják ezt vissza, melyet alig lehet megmagyarázni és mely mindig

ismétlődik. Ebből ugyan nem kell azt következtetni, hogy nem bírnának elégséges boncztani ismeretekkel, vagy pedig hogy ezeket megvetuék; de előadási modoruk sokkal inkább hagyományos szeszély következménye. Természetes, hogy ehhez lényegesen hozzájárul a régi vérteteknek, valamint az összes nemzeti öltönyöknek fészessége. De hogy a boncztanról csak ugyan bírnak ismeretekkel, azt kivált ivarmunkáikban bizonyítják be, melyek közt gyakran egészen piczi kis csontvázaikat találunk, melyek a legkisebb részletekig híven vannak kidolgozva. Mindamellett tény, hogy az emberi test tanulmányozása nem képezi művészetök alapját, s hogy ez iránt nem bírnak oly szépészeti érzékkel, mint az európai művészek.

A japáni művész nem tanulmányozza a meztelen emberi testet, nem ebből alkot magának eszményképet, hanem bizván természetes felfogásának élénkségében, sokkal több súlyt fektet arra, hogy cselekvényt fejezzen ki, szenvedélyt, vagy érzelmet, mint valami szabályos academicus alakot. Az alkalom pedig, hogy a meztelen testet tanulmányozza, nem hiányzik nála ez országban, hol a két nem együtt szokott fürdeni s nyáron a szegényebb lakosság alig hord öltönyt; és mégis a meztelen iránti izlés sohasem vergődött fölényre a művészetben. Küzdők, teherhordók meztelenül ábrázoltatnak ugyan, egészben vagy részben, de nem a meztelen iránti előszeretettől, hanem egyszerűen mivel a művész naponként csak úgy látta szemei előtt ez egyéneket. E néhány alakot kivéve a többi mindig teljesen fel van ruházva. A népesség mindegyik osztálya sajátos öltönnel bírt és azokat saját módja szerint is viselte, de mindezen öltönyök oly szabásuak, hogy az illetőknek kecses alakot nem kölcsönöztek. Nem csoda tehát, ha a művészek elhanyagolták a redőzést és inkább oda iparkodtak, hogy a ruhát feldiszítsék, mintsem, hogy hullámozó redőkben és öszhangzó vonalakban helyezték el.

Közelről tekintve a japáni szobrocskákat, csakhamar meg leszünk lepve, mily kifejezéssel bírnak, kivált arczukban s mennyire felel meg a természet valóságának ama cselekvény, melyet ábrázolnak. Akár bronz-, akár fa-, porcellán vagy ivarszobrokat tekintsünk, e tulajdonságot mindnyájokban egyaránt fogjuk megtalálni. A különféle szenvedé-

lyeknek és idomtalanságoknak egész fokozatát, melyeket emberi arcra a legélénkebb és furfangosabb képzelődés csak véshet, azon fa-álarczokban találjuk, melyekből majd minden daimio egész gyűjteményt birt. A kifejezés erőlyessége, kététségkívül a japáni művészetnek azon tulajdonsága, mely első sorban köti le figyelmünket.

A legszokásosabb és ismertebb alakok közé tartoznak a következők: a bölc, szelid szarvas hátán, kezei közt egy tekercs papiros; egy harczos, teljesen felvértezve, gyalog, vagy lóháton, hosszú meggörbült lándzsával kezében; egy másik bölc férfi, hal vagy ló hátán, hosszú köntösben és túlságosan kifejlődött koponyával; továbbá hosszú szakálú askéta, szemlélődésbe mélyedve valami szikla tetején, vagy pedig egy ember, ki sovány mellét kitakarja; vándor, kit tők-kulacsáról ismerni meg; egy másik, ki szélrohammal küzd és kinek öltönye könnyedén lebeg körülötte; vagy pedig, de kivált porcellánból, egy ülő daimio teljes díszben, kinek ruházatára különös gond van fordítva; nő, gyermekek, egyenkint vagy csoportokban, mindenkor mosolygó, nyitott szájjal s több efféle. Kétséget sem szenved, hogy mind ezen alakok, ha még oly szépen is vannak kidolgozva, s még annyi kifejezéssel is bírnak, a mi szépzésművészi érzékünknek nem felelnek meg. A japáni szobrász nem törekszik a valót jelképi oldalánál megmutatni, nem keresi a szépet a mi felfogásunk szerint, és mégis nem lehet tagadni, hogy ezen alakok tetszenek nekünk; ezt pedig kifejezésök erőtelje által érik el, mely mindig világos és könnyen felfogható. Még a nem gyakorlott szem is kététségkívül felfogja az első megpillantásra az ellenséges, háborus, önmegadó, örömteljes, komikai stb. kifejezést, melyet a művész kifejezni kívánt.

A classicus szobrász kénytelen mérsékelni a mozdulatot, holott a japáni valódi nevetést akar élénk ábrázolni, valódi szenvedést, az egyénnek valódi zavarát, ha öltönyeit elragadja a szél s nem vonakodik különös nyomatékot fektetni erre. De miért félne a tulzástól? Hiszen ebből származik ama kifejezési tartás, mely ha túlzott is, mégis lehetséges s mely mindenkor mosolyra indít bennünket. A kifejezés világosságához járul a részletek realisticus valódisága s a legcseké-

kélyebb tartozékoknak lelkiismeretes, némelykor szinte komikai hozzácsatolása. Különös gonddal dolgozzák ki az öltönyöket, állatokat, növényeket, melyek ezen alakokat környezik, ellepik s némelykor szinte mellékessé teszik.

Valódi történeti emlékszobrokat, csak egy helyen találunk Japánban, ezek pedig a híres negyvenhét Ronin szobrai.

Takanawaban, Yedo egyik külvárosában, lombos fák árnyában áll elrejtve a Sengakuji templom; híres az egész országban sírjai miatt, melyekben a negyvenhét Ronin el van temetve. Vitéz férfiak voltak, kiknek hőstettei Japán történetében és népies drámáiban nagyban magasztaltatnak. És valóban megható a történetük, melyből megismerni tanuljuk, mily hősiek feláldozásra voltak képesek a japániak és mily magasztos felfogással bírnak a »*hari-kiri*« felől, melynek itt Európában vajmi gyakran hamis magyarázatot tulajdonítanak. Eléggé ismeretes ez esemény, mely, mint mondják, 1727-ben történt, és teljesen fölösleges volna, hogy itt ennek főbb vonásait mi is elmondjuk. Egész terjedelmében közli azt A. B. Mitford »*Tales of Old Japan*« című munkájában, és pedig hiteles okmányokkal, melyeket ott a hely színén volt képes lemásolui. Elbeszéli ezt Hübner br. és más utazók is.

Sengakuji templom főudvarában a baloldalon van egy kis kápolna, melyben Kwanjin, a könyörtületesség istenének, megaranyozott szobra alatt állanak a negyvenhét Ronin és forrón szeretett urok Takumi-nokami szobrai. Ezek fából vannak faragva, az öltönyök dúsán meglákkirozva és az arcok színesek. A szobrok három láb magasak s egy állványon sorban helyezvék egymás mellé. Mindegyik hős alakja bámulatos élénk és kifejezésteli, mindegyik kedvencz fegyverét viseli és a harcz pillanatában van ábrázolva. Vannak köztük tiszteletre méltó aggastyánok ősz hajakkal, valamint fiatal, alig tizenhét éves ifjak. Nemcsak történeti, de valódi műbecsrel is bírnak e szobrok. Sajnálkozással kell azonban itt is fölemlítenünk, hogy ezen érdekes templom, daczára azon nagy tiszteletnek, melyben a japáni nép tartja, daczára azon ezernyi zárandoknak, kik évenként fölkeresik, újabb időben, fájdalom, rohamosan indul pusztulásnak, mert e faépítkezéseket nem gondolják eléggé.

Az emberi alak után az állatok játszanak nagy szerepet

a japáni szobrászatban, részint mint az előbbieket tartozékai, részint önállóan is. S ebben ismét különösen kitűnnek, mert itt is a tiszta természet utánzásának terére lépnek. E csoportban megtaláljuk Japánnak majd minden állatját, sőt még azokat is, melyeket a képzelet teremtet, s melyekről a bevezetésben szóltunk.

Végre még az úgynevezett »*netské*« ivarművekről kell említést tennünk, melyek kiváló ügyességről tesznek tanubizonyságot, de már piczi alkatuk miatt inkább a disztó művészetek, mint a szoros értelemben vett szobrászatnak tárgyát képezik. Ebben leginkább tudtak felszabadulni a japániaiak a vallási szolgátságtól és a sinai befolyástól, saját modort alkottak magoknak, mely teljesen szabad, gyermekded és való; figyelő természetök itt ismét kitűnik, de szellemök nem volt képes a jellem-szobrászaton fölülemelkedni.

S ha már most ezek fölsorolása után, még egyszer visszapillantunk a japáni szobrászatra, teljesen világosan fog előtűnni állani, hogy ez ország klasszikai szobrászattal nem bír. s hogy a valódi eszmény magasságáig csakis egyszer volt képes fölemelkedni és pedig az egyházi szobrászat Daibudhis szobraiban. De itt ismét ama kérdés merül fel, hogy valódi japáni eszmény-e ez? S erre tagadólag kell válaszolnunk, mert Buddha nem japáni teremtmény, nem e nép agyában vette származását; idegenek által hozatott be, egyúttal a budhista vallással, s változatlanul sokszorosított, a mint a vallás terjedt az országban.

A budhismus Indiából származik, onnét veszi eredetét a japáni Daibuds is, mi kiváltkép ruházatában fölismerhető és lábainak tartásában, mert a benszüllöttek Japánban sohasem ülnek ilyformán. Ők lábaikat testök alá húzzák mindenkör. Ezen alak mindenütt elterjedt, hová a budhismus jutott, melynek megtestesülését Javán, Ceylonban, Sinában, Siám-ban ép úgy találjuk meg, mint Japánban; minden népfaj elfogadta és ájtatosan ismételték azon típust, mely oly csodálatosan jelképezi vallásukat. Hogy épen a japáni Daibuds szobrok legsikerültebbek mindezek közt, az kétségkívül a japáni szobrászok érdeme, de a gondolat nem tőlök származott.

A japáni egyházi szobrászat többi termékein még inkább meglátszik a sinai befolyás, s ama nyomás, melyet a budhista vallás a művészetre gyakorolt. Csak a világi szobrászatban látjuk azt teljes önállóságra vergődni, ennek termékei azonban kétségkívül sokkal díszesebb helyet foglalnának el a diszító művészetek tárgyai közt.

Festészet.

Mielőtt e fejezet tárgyába mélyednénk, azon észrevételt kell előrebocsátanunk, hogy a diszitmény képezi a japáni művészet minden ágának főtárgyát, s hogy a diszitményezés törvényei lényegesen különböznek azoktól, melyek a festészetnek szolgálnak alapúl. Azért, ha a japáni festészetről akarunk szólni, akkor e szónak a legtágabb magyarázatot kell megadni, nem szabad alatta kizárólag az olaj- és fresco-festészetet értenünk, mert e neme a festészetnek Japánban épen nem létezik, hanem bele kell foglalnunk a vízfestés, színezés és rajzolás különféle nemeit és fogalmait is.

A japániak, kik kétségkívül nagy megfigyelői és bámulói a természetnek, soha sem kísértették meg a tájképet a mi európai fogalmaink szerint; s mégis ha találomra vesszünk kezünkbe bármily, még oly közönséges használati tárgyat, vajmi keveset fogunk találni, mely némi példányvonásait nem tartalmazná a természet iránti előszeretetnek, vagy pedig eredeti tehetségről ne tenne tanúbizonyságot. Európában a művészet kincsei csak a vagyonosak lakásait díszítik, azon ezernyi olcsó czikk pedig, melyek a nagy közönség számára gyárilag készülnek, általában kevés ízlésről tesznek tanúságot. Japánban a szegény sorsú ember is csinos, diszitménnyel ellátott csészéből eszi a rizst és iszsza theáját és legyezőjén művészi festés vagy legalább néhány mestervonás látható. Ez pedig a festészetnek érdeme, mely iránt mindnyájan bírnak fogékonysággal, érdeme különösen azért, mert nem gyárilag, hanem belső sugallatból, szabadon alkotja műveit.

A japániak e nemű művészetét sokkal inkább diszító

festészetnek kellene elnevezni, mert nem ismeri sem az olaj-festményt, sem az önálló képek azon többi nemeit, melyeket keretbe foglalva szobáink falaira akasztani szoktunk ; a japáni festészet inkább a diszítés művészete, mely még a legközönségesebb és mindennapi használatban levő tárgyakat is ékesíti.

Nem volna méltányos a diszítő művészetet alárendeltebbnek tekinteni, mert a valóságban igen nemes feladatot kell teljesítenie. A szépművészetek egyik ága sincs annyira elterjedve, egyik sincs annyira hivatva, hogy az emberi társadalom különféle osztályaira üdvös hatást gyakoroljon, mert művei mindenkor és mindenütt környeznek, és szemünket minden lépten-nyomon örvendeztetik.

Nem szándékunk a japáni festészetnek magasabb becsét tulajdonítani, mintsem a melylyel valóban bír. Nem, a japáni festészet nincs feljogosítva, hogy a nyugat nagy művészetével egy rangba soroltassék. De azért mégis kellőképp kell azt méltányolnunk, mivel önálló fejlődés gyümölcse, mely feladatának megfelel, a szépművészeti érzéket kielégíti és köztetszésben részesül. Sokak által elítéltetett, kik talán nem a helyes szempontból bírálták meg és talán nem is vették fontolóra ama kérdést, vajjon igazságos eljárás-e azt a nyugati lángelne mélyen fogamzott műalkataival összehasonlítani?

Első pillanatra feltűnik ugyanis a japáni festő két főtulajdonsága, úgymint a kéz könnyűsége és azon nagy ügyesség, melylyel a mozdulatokat adja vissza. Azt lehetne hinni, hogy a kéz könnyűsége onnan származik, hogy írni is ecsettel szoktak ; folytonos gyakorlatban vannak tehát s az írásjelek megkívánják a határozott és sebes vonásokat. A japáni festő bámúlatos könnyűséggel fest néhány ecsetvonással virágokat, madarakat, könnyű bambus lombozatot ; vagy pedig sebes körrajzban ábrázolja a mindennapi élet típusait vagy jeleneit. S mindez nemcsak gyorsan készül s úgyyszólván egy vonással, de telve is van étellel és mozgással. A japániak rajzaiban és torzképeiben ábrázolva találjuk egész Japánt, sajátos jellegével és benső jellemével.

Egy másik tulajdonsága a japáni festészetnek, mely nem kevésbé méltó csodálkozásunkra, a kifejezés erőteljessége, mely itt ép oly nagy szerepet játszik, mint a szobrászatnál,

de itt annyival nevezetesebb, mivel azt oly egyszerű eszközökkel tudják megalkotni.

Itt is, ép úgy, mint a szobrászatnál említettük, az emberi test képezi a leggyengébb részét e művészetnek. Sajátságos modorral ábrázolják ezt, mely nem hasonlít ugyan a középkor miniature képeihez, vagy pedig a XII-ik és XIII-ik században divott üvegfestészethez, de minden európai festésmód között ehhez közeledik leginkább. Azt nem lehet állítani, hogy a boncztanban járatlanok volnának, de vajmi gyakran látni hamisan rajzolt tagokat, vagy pedig némelykor szinte bajos megtalálni, hogy melyik tag, melyik testhez tartozik. A mezelennek ábrázolását itt is kerülik, kivéve, ha a jelenet azt megkívánja, vagy pedig, ha az illető egyén nem szokott ruhát hordozni; az öltönyökre gondot fordítanak és feldiszipítik, mert az mutatja meg, hogy mily osztályból való valaki, mily társadalmi állással bír, s mily foglalkozásban van leábrázolva; a különféle szertartásoknál ugyanis, meg volt határozva az öltöny színe s szabása.

A japániak igen kedvelnek bizonyos játékokat, így például a birkózást, de ha ilyent lerajzolnak, sohasem mulasztják el, a küzdők izmait mértéken fölül nagyítani, mi ártalmára van a rajz szabatosságának, melyben különben annyi valóság és kifejezés rejlik. A cselekvények természet után vannak levéve, az alakokat ritkán dolgozzák ki finoman, és ezek rendesen csak néhány ecsetvonás eredményei.

Ha kezünkbe vesszünk bármily népszerű képeskönyvet, s egy képet megtekintünk, meglep bennünket a rajzolat egyszerűsége, s csodálkozni fogunk, hogy oly kevés vonással, annyit lehessen összofoglalni; s ha azután jobban beleje mélyedünk a művész szándékába, meg fogunk győződni arról, hogy a rajz, csak egy erkölcsi igazságnak jelképe.

A legsikerültebb alakok azok, melyeket a budhista oltárok mögött felakasztott képeken, valamint szent könyvekben, régi miniature alakjában, találunk. Ezen festmények, a kivitelt tekintve, valódi mintaképek, melyek finomságra, a középkor legbecsesebb kézírataiban található miniature képekkel hasonlíthatók össze. Természetesen, tisztán egyházi stylusban fogalmazva, olyanok, mint a görög egyházban az ikonok, részleteik igen

finomak, hangulatra egyformák és gondosan meg vannak aranyozva. A jellemzésre nagy gond van fordítva, a virító színek és árnyékok mellőzve. Egyáltalán a japániak nem használnak sokféle árnyalatot, jobban kedvelik az egyszerű vázlatokat, melyeket oly jól használnak fel díszítményekre.

Közel Yedóhoz Mengulóban Yutendi nevű templomban volt alkalmunk az ilyenmű képeknek és miniature festményeket tartalmazó könyveknek legszebb gyűjteményét látni.

A shogunoknak itt nyaralójok volt, most csak a templom és kolostor áll még fenn és kincsét képezik ezen nagybecsű régiségek, melyekhez még himzett selyem öltönyök tartoznak, továbbá egészen kis, fából faragott és megaranyozott kápolnák, melyek olyanok, mint a keresztyén ereklyetartók, dyptichonok, triptichonok stb. A kis képeken rendszeren egyes szentek fordulnak elő, vagy azoknak egész csoportjai mindenkör szent sugárral fejük körül; a nagy képeken pedig a legkedveltebb tárgy Budha halála.

Szemére vetik a japáni festészetnek, hogy nem bír a valódi festészet kellékeivel, azaz, hogy hiányzik benne a távlat, a levegő, a fény és árnyékok, mely fogalmak nélkül festményt nem is képzelhetünk. Igazak e szemrehányások, de csakis részben, mert ott, hol szükséges és akarják, a japániak tudnak távlatot előállítani, az árnyékok nem hiányzanak teljesen, csak hogy inkább mint árnyazás fordulnak elő, de mind e szükségképi kellékeknek más modorban adnak kifejezést, másképp idézik elő, szóval a japáni festő más szemmel nézi a természet és a festményt, mint az európai művész. Győződünk meg tehát erről, és vizsgáljuk meg kissé a japáni festészetet, egyes osztályai szerint. Célyszerű lesz azonban előbb még néhány szóval felsorolnunk, milyféle alakokban létezik a festészet Japánban, mint különálló művészet.

Említettük már, hogy az olaj- és frescofestészetet nem ismerik, itt képek egyedül, mint víz- és tuschfestészet, színes és szürke fanyomat léteznek. Említettük azt is, hogy oly képek, mint nálunk, melyeket berámázni szokás, szintén nem léteznek. Festeni papirosra vagy selyemre szoktak. A legnagyobb ilyen festmények azok, melyek a szobák papirosfalain fordulnak elő vagy valamely templomban. Kiotóban a Goshióban

minden kis szoba egy-egy összefüggő kép; továbbá spanyolfalakon, melyek ritkán négy láb magasak, rendszeren sokkal alacsonyabbak és hat választékból állanak. Különálló képek, melyeket a szobákban, a tokonomában szoktak felakasztani, csak mint papiros-tekercesek »kake-mono« divatosak. Ilyen tekercs 1 láb széles 3—4 láb hosszú; felső végén selyem zsinór van alkalmazva, melyen fel szokás akasztani, mindenkor keret nélkül, alsó végén pedig ivar vagy fahenger, mely kifestítve tartja a képet. Ezen henger két vége egy hüvelyknyire ki szokott állani a tekercs két oldalán, s erre némelykor selyem zsinóron apró bronz sárkányokat, vagy ilyféle czifraságokat szoktak alkalmazni. Becsesebb képek mindenkor selyemre festetnek s a papirtekercs közepére alkalmaztatnak. A japániaiak nagy súlyt fektetnek e képekre, melyek lakásaik egyedüli díszítményei, s gyakran változtatják, mert a képnek összhangban kell lennie avval, mi a szobában történik vagy azon ünnepélylyel, a melyet megülnék.

Ezek után következnek a mindennemű képeskönyvek. Ezen albumok block alakjával bírnak és a képekre mindig rá van írva, mit jelentenek. A szebbek selyemkötésűek; a mi felfogásunk szerint hátulról nyílnak, nincsenek összevarrva, hanem csak egyszerűen összehajtva, úgy mint a legyezők, s a képek mindkét oldalra vannak festve.

Végre még a legyezőket lehetne ide számítani, melyek igen nagy szerepet játszanak e népnél. A festészetnek minden egyéb nemei és alakjai, bármily sokfélék is, a díszítő művészetek tartozékát, s ezek tárgyát képezik.

Attérve tehát a japáni festmények és rajzok osztályaira, először is a történeti festészettel kell foglalkoznunk. De akkor egészen vissza kell helyezkednünk a középkorba. Kevés éve még annak, hogy Japán teljesen abban élt, ezt kell mindenkor szemünk előtt tartanunk, ha ezen országot megérteni s magyarázni akarjuk.

Igen természetes, hogy az a nép, mely őseinek tiszteletéhez, a mult hitregiéhez, a vallás hagyományaihoz ragaszkodik, szívesen ábrázolja le és örömet szemléli azon jeleneteket, melyekben zsenge gyermekkorá óta ringatták. Mindenki titkos örömet érez, ha folyvást szemei előtt látja leábrázolva ama

mondákat, tündérregéket, költői meséket és történeteket, melyeken gyermekkorában mulatott. Gyermekük még mai nap is a felnőtt japániak, s ha visszaemlékezünk, hogy a középkorban mily fontos szerepet játszott a biblia, szentek élete, tündérregék s egyéb mesék és történetek, helyes fogalmat fogunk magunknak alkotni a japáni népről és azon érzelmeiről, melyeket a legutóbbi időkig birt. Nagyon keresett tárgyak ezek, nagyon el vannak terjedve, nincs úgy szólván ház, melyben egy kake-mono ne függne, vagy képeskönyv ne találhatnánk, melybe ily képek festve vannak. A képek tárgyai mind ismeretesek, a nemzeti rege és történet jeleneteit ábrázolják, melyeket mindnyájan könyv nélkül tudnak. Katonákat, vadászokat, harcosokat találunk ott leábrázolva, majd lóháton, majd gyalog, leggyakrabban teljes páncélba vértézve, a mint harcza vonulnak, vagy pedig szinte görcsösen küzdenek egymással; vagy pedig mikádók és császárnék, udvari nemesek, ünnepélyes körmenetek, szent férfiak vagy bonzok mély szemlélődésbe merülve, sólyomvadászatok, azon bölcs, ki a budha vallást hozta át Sinából, kis arany Budha szoborral kezei közt, vagy az, ki az írást hozta át, nagy papiros tekercscsel, óriás madár, rendesen gém hátán repülván az alatta zajló tengerek fölött stb. Az egyes alakok nem nagyok, csak néhány hüvelyk magasak, s a távolság szerint kisebbek. Némelykor arany háttér környezi. Ha valamely festményen nem egyes alak, hanem egész cselekvény vagy történet van ábrázolva, akkor úgy, mint a középkori német és olasz festők szokták tenni, a kép lépcsőzetesen helyezkedik egymás fölé, a magasabban levő tárgyak mindig apróbbakká válván. Az egyes különvált részek közé felhőket, vagy ködöt festenek, hogy a kép összefüggése megmaradjon s egy síkon fekvőnek tessenék.

Nem egyöntetű benyomást gyakorolnak ezen képek, a figyelem nem egy pontra irányúl, hanem szórakoztatva lesz, a különféle jelenetek és apróságok által. A fősúlyt nem annyira a főtárgyra, vagy az összbenyomásra fektetik, mint a részletek gondos és finom kivitelére, az öltönyök és jelmezek hű ábrázolásába, az arcok erőteljes kifejezésébe, s oly apró részletek kitüntetésébe, melyeknek hiánya, csak gyakorolt japáni szemnek tűnnék fel. Mosolylyal tekintenek azért a japániak, az

európai utánzókra, kik ép ily apróságokban követik el a legtöbb hibát, mit azok az első pillantásra fölfedeznek. A grotesket, nemcsak hogy nem kerülük, hanem ellenkezőleg, különösen kedvelik, és netovábbját, regéik ábrázolásában mutatják fel, melyekben óriás képzelőtehetségöknek és legfurfangosabb ötleteiknek, szabad tért engednek. Mr. A. B. Mitford »Tales of Old Japan« című munkájában az ilyeneknek egész sorozatát említi fel; előttünk azonban különösen becsesek Sir Rutherford Alcock adatai, ki a már idézett művében (151. lap) külön fejezetet szentel ezen tárgynak, és igen csinos ábrákkal világítja meg. Igen találólag mondja, hogy a japánok csodaszerű álmokkal, egy más világról agyrémekkel, továbbá a gnómok és szellemek egész regetörténetével bírnak — mind mennyi kimeríthetlen kútforrásai a bizarr gondolatoknak, melyek a természet egész birodalmából merítenek, és az állatokat, növényeket és ásványokat egyaránt veszik igénybe. Csak, ha teljesen belevetik magokat a grotesk és álomképek országába, ez azon oldala jellemöknek és leküzdhetlen hajlamuknak, melyet alig bírunk méltatni, vagy megérteni.«

A második osztályát a japáni festményeknek és rajzoknak a jellemképek képezik, melyekben kiváló ügyességről tesznek tanúbizonyságot. S. R. Alcock (105 l.) egyenesen Hogarth és Leslie műveivel hasonlítja ezeket össze, annyi kifejezés és humor rejlik bennök. »Sajátságos,« ugymond, hogy a japáni nőnek szokásos typusa, melyet folyvást ábrázolnak, nem az, melyet a valóságban látunk, hanem a hullámzó vonalaknak összeállítása. A daimiók és kiváltságolt osztályok, meghatározott típusokkal bírnak. A közönséges nép úgy ábrázoltatik, mint azt az utczákon és otthon látni, gyakran gúnyorozva, de mindenkor valódi nemzeti alakokat ábrázolván, nagy igazsággal és erővel. Sajátságos, hogy szépségek typusát nem találni, de ennek oka abban rejlik, hogy Kelet-Ázsiának, mongol, tatár, sinai és japáni népfajai egészen más fogalmakkal bírnak a női szépségről. »Kiemeli továbbá, hogy az arczvonásokban mily kifejezés látszik, »tálálunk, ugymond, haragos, dühös, ellenséges, együgyű arczkifejezést, de sohasem gyöngédedet.« S végre felkiált: »hogy nem képes megérteni e művészetet, melynek nincs érzéke a szépség, erény, pathos és kegyelet iránt, melyek

az embert elragadják és felemelik! Senki sem fog, úgymond, a japáni festészetről monographiát írni és ezt mind megmagyarázni.« (123 l.)

Gyakran az alakok alatt semmi alap sincs rajzolva, de erre megjegyzi R. Alcock, hogy a pompéji képek közt is valami sokat látni, hol az alakok szintén a levegőben látszanak lebegni.

Kivált a fogalmazás és rajzolás ügyessége kiemelendő ezen neménél a festészetnek; nem egyszer látni egész alakot egy ecsetvonással rajzolva, a nélkül, hogy ezt félbeszakították volna. A mozgásban levő alakok a legsikerültebbek, de ismét feltűnő, hogy a lábakat és kezeket rendesen hamisan rajzolják.

Az említett író hollandi befolyást is talál némely rajzban. Nem akarjuk ezt kétségbe vonni, de talán egyes példákból nem lehet ezt következtetni, mert ez oly művészet, mely az egész országban egyaránt virágzott, teljesen önállólag jött létre, s lényegesen különbözik Kelet-Ázsia többi népeinek festési modoraitól. Ebben tükröződik vissza a japáni jellem teljes gúnyora és utánozhatlan hómora, melyet még az európai művészek is hasznukra fordíthatnak, mert kétségkívül sokat tanulhatnak belőle.

A harmadik osztály, a tájkép. A hegyes vidékeket, a szakadozott területeket keresik és kedvelik leginkább a japáni festők; és minden hely, mely a természet valamely szeszélye által rendkívüli, vagy regényes alakot nyert, bámulásuk tárgyává válik. S erre bizonyára, elég alkalmat szolgáltat tanulmányokra kies szigetországuk, melyen minden irányban festői hegylánczok vonulnak át, vagy egyes vulkánok magokban magaslanak ki, s melyeknek kráter nyílásai éles vonásokban határolódnak el a kék égtől. Elég példát szolgáltatnak a regényes tengerpartok, melyeknek szirtjein a hullámok fehér habjai megtörnek, az ezernyi nagyobb és apróbb szigetek, melyek, mint megannyi remek kertek, úsznak a tenger felszínén, ama gyönyörű tavak, melyek a smaragdzöld völgyek tükreit képezik, azon egész tuláradozó és buja déli természet minden gyönyöre, melyekhez még az észak komoly tüleivelű

fái is csatlakoznak. Ezen festői természetnek oly nagy mérvben bámulói és kedvelői nem ok nélkül lettek a japániak.

Nagy mennyiségben is találni ábrázolva a festői hegyek tájait, egyes képekben, vagy egész kötetekben; ezek mindenkor hűk és kifejezésteliek, s igen gyakran valódi művészi érzésről is tesznek tanúságot; mert bizonyára az, mi leginkább meglepi a figyelőt e festményekben, az a kifejezés élénksége, mely oly szerényen, de mégis oly világosan van kifejezve, hogy a művész szándéka iránt csalódni nem lehet. Becses képekben vagy albumokban, milyenek már Európában is láthatók, mindenféle tájképeket találni, melyek oly pontossággal és tehetséggel vannak rajzolva, hogy csakis igen alapos tanulmányok és előkészületek eredménye lehetnek. Igen természetes, hogy ezekben a japáni művészet sajátosságai találjanak leginkább kifejezést, de némelyek még a mi felfogásunk szerint is a valódi tájkép kellékeinek felelnek meg.

A japániak igen jól fogják fel és adják vissza a dolgok külső alakját, kivált, ha mint a hegyek, fák, sziklák, éles és határozott körvonalokkal bírnak. A vizet, felhőket, csak díszítményeknek tekintik. Ha vizet festenek, akkor megelégszenek avval, hogy néhány vonással egy folyó folyását, vagy hegyvíz esését, egy tó sima tükrét, vagy a tenger zajló hullámait jelöljék meg, s mégis megértetik magokat. Nagyobb képeknél itt is egymás fölé helyezik el az egyes tájakat, és a közöket vízzel, felhőkkel, köddel töltik ki. Ez által huzzák ki a távlatot és fedik hiányaikat. De Japánban mindennapi tünemény, kivált az esős idényben, hogy a heglánczokon mélyen lenn is felhők tapadnak és a tájt szinpadi decoratio módjára hasítják szét, de kérdés, vajjon a képen ezt akarják-e kifejezni.

Kedvencz tárgyuk, melyet nem győznek ismételni, és melyről egész albumok léteznek, szent hegyök a Fusi-yama.

Kifogásolnunk tájfestészetökben leginkább azt lehetne hogy itt is igen gyakran hiányzik az egység, hogy a kép gyakran nem bír központtal és sokkal inkább csak vázlat vagy tanulmány.

Legnagyobb mesterek azonban a japáni festők, az állatok és növények leábrázolásában. Jellemzetes egyszerűséggel adják ezeket vissza, néhány vonás elégséges arra, hogy egy

állatot teljes mozgásban, vagy nyugalomban teremtsenek élénk. A négylábúak közt a lovat kedvelik leginkább, erővel ecsetelik, s gyakran igen ügyes rövidítéseket mutatnak fel.

De a madarak fölfülmulják a négylábuakat, szivesebben és gyakrabban is festik ezeket. Ugyanazon erőt fejtik ki, de nagyobb sikerrel, azért mivel a madarak bársonyszerű tollazata, oly jól alkalmazkodik a japániak könnyű és élénk ecsetvonásaihoz. Árnyék ezeken alig fordul elő, és inkább csak, mint árnyalat jelentkezik. A gém azon madár, melyet oly érzéssel tudnak lefesteni, oly jellemzetiesen, hogy szinte fölülhaldja a képzeletet. Akár levegőben repüljön, akár a földön álljon, magatartása mindig a legtermészetesebb és legélethűbb. De miért sorolnók fel a madarak számtalan fajtáját? Nincs egy sem, mely a hűségnek és kifejezésnek valódi mintaképül ne szolgálna.

Nem kevesebb jártasságot mutatnak fel, s hasonlóan kedvelik a halakat és rovarokat. Ez utóbbiakat azonban inkább mellékes tárgyakként használják fel, az állatok és növények környezetében. Magokban ábrázolva, miniature-szerűleg vannak kidolgozva.

Kiemeltük még a bevezetésben, hogy az állatok és növények a japáni művészet díszei. Igen természetes, hogy ép a festészetben érvényesítik leginkább e tehetségeket. Említettük már ezeket, úgyszólván fölösleges, hogy ezekről még hosszasan szóljunk, elég lesz csak néhány észrevételt tennünk.

A számtalan különféle compositiókban, melyek szemeink elé kerülnek, ritkán fogunk egy egész fát látni; kivéve ha igen eltörpült példány, vagy igen csomós és tekervényes ágakkal bír; sajátságosága ez a japáni modornak, mely az egész fa helyett inkább egyes ágakat, úgymint, több színű, ékes, apró levelű juhar-, fenyő-, virágzó cseresznye- és szilvafaágat, vagy a kép szélén elvágott bambusszált, mesterileg szokott áthúzni a tájképen. Ezeket nemcsak a nap által megvilágítva ábrázolják, de holdvilágban és esőben, szél alatt meggömbölyvén, vagy hóval megrakva.

S mind ezen dolgok oly önállósággal, oly erővel és valósággal vannak rajzolva, hogy nem lehet csak egyszerű vázlatoknak tekinteni; oly természetűek, hogy meglepnek mindenkit, de

kivált azt, ki azon előítéletet táplálja, hogy a japániak szépi-
szeti érzékkel nem bírnak. Nagy figyelemmel kísérik a termé-
szet változatait minden évszakon át s jól jegyzik meg magok-
nak a világosság hatásait a nap és éj különféle óráiban. Örö-
mest ábrázolják le a dolgokat holdvilágban s jól idézik elő
annak hatását. Sötét árnyékba festik azokat egészen feketére,
mi igen éles ellentétet képez a háttérrel, mely fehér világos-
ságban úszik. A kiotói kiállításban több terem volt megtöltve
ilyen rajzokkal s ezek közt igen gyakori és kedvelt thema,
mely majd minden falon fordul elő: egy faág s mögötte a
telihold. De az ujkori festészet már nem hasonlítható össze a
régibbel; sokat változott az izlés, nincs már meg az az erő és
eredetiség; lehet hogy a színek is lényegesen járultak ehhez,
melyeket Európából kaptak; ezek sokkal virítóbbak, s ta-
lán azért alkalmazzák oly pazarul, hogy az európaiaknak
tessenek.

A yedói festők közt él még egy, ki igen nagy névvel bír
és nem enged magára külbefolyás által hatást gyakorolni, s ez
az öreg Kano. Ő festette ki az utolsó taikunsirt Shibaban s
Hamagoten falfestményei is az ő műve. Ezen utóbbi épület
egy ujkori kis nyaraló a Yedo tengermentében fekvő híres
kertek egyikében. A császár maga adatott ott nekünk ud-
vari ebédet. Sanjo, császári helytartó képviselte az ő sze-
mélyét.

Az épület földszintes és kicsiny, kőből van építve, ola-
szos stylusban. A három főterem falait díszítik Kano festmé-
nyei. A középső terem falait egy vadászat foglalja el egész-
ben; teljesen a régi és sajátyszerű japáni izlés szerint festve; a
jelmezek is a régiek. A két másik terem falain pedig csupa
legyezőt pillantani meg, valódi japáni genialitással szétszórva.
Minden legyezőn természetesen egy kép van, mely mindenkor
más. A termek európaiasan vannak berendezve; szépek az
ide s tova elhelyezett régi tárgyak.

A japáni festők nevezetes egyszerűséggel mutatják be
a különféle természeti tüneményeket. Így például a szelet az
által teszik láthatóvá, hogy néhány meghajlott fűszálat feste-
nek, vagy fát, melynek lombja vele együtt ugyanazon irányba
hajlik, madarat, mely egészen ferdén repül, embert, ki két

kezével tartja kalapját vagy öltönyét és előre hajlik. Az esőt csak néhány rézsútos vonallal jelzik; a magas könnyű felhőket néhány görbe vonással, ha pedig a felhők esővel telvék, akkor a hegyek oldalain tapadnak.

Kétséget sem szenved, hogy a növények és madarak képezik a japáni festészet legszebb termékeit, azon festészetnek, melyet oly kimondhatlan ügyességgel tudnak mindennemű tárgy díszítésére alkalmazni. Ez azon sajátosága a japáni festőknek, mely által egy egészen eredeti festésmódot teremtettek, melynek bámulói nemcsak ők magok, de mely széles e világon élénk viszhangra talált. Bizonyítják ezt a világtárlatok, bizonyítják Európa diszárúkereskedései. Sokat tanultak ebből az európai művészek és tanulnak még. Két képeskönyvet nevezhetünk már meg, melyek kizárólag ily képeket tartalmaznak. Az egyik »L' album japonais« Gustav Fraiponttól, Paris 1879.; a másik »A grammar of japanese ornament and desing« Th. W. Cutler-től, London, 1879., melynek azonban még csak első füzetje jelent meg.

Végszó.

Befejeztük volna a megelőzőkben, a miket a művészet három főágáról mondani kívántunk, mily alakban nyilvánulnak ezek Japánban és mily véleményt alkottunk magunknak felőlök. Hátra volna még csak egy fejezet, melyben a japáni díszítő művészetekről kellene szólnunk, ez képezi a művészet negyedik főosztályát, a fennebbiek mintegy kiegészítő részét és tartozékát, mely szükségkép sorakozik hozzájuk. De hacsak futólagos pillantást is vetünk azon utasok útleírásaira és pedig Kaempfer idejétől kezdve egész a folyó évben megjelent munkákig, és megfontoljuk, hogy ép a díszítő művészeteket illetőleg, mily egészen új világ tárult fel szemek előtt, mennyi meglepőt tudnak e tárgyról elmondani, ha továbbá meggondoljuk, mennyi ilyenmű tárgy hozatott el Japánból évszázadokon át, melyek jelenleg a különféle múzeumok és műkedvelők termeit díszítik; és végre visszaemléke-

zünk, hogy az utolsó világtárlatokon, mennyire gyarapodott mindenkor a japáni osztály s mennyire lepte meg az egész világot; ha csak kissé magunk elé varázsoljuk amaz ezer és ezernyi fajta tárgyakat, akkor csakhamar meg fogunk győződni arról, hogy a műkincsek mily óriási tömegével állunk szemben, mily sokféle osztályba kellene azokat rendeznünk s mily szoros és elválaszthatlan összeköttetésben állanak az iparral.

Az utas, ki Európából indulva, Kelet-Ázsia kikötő helyeit megérintette és némileg megismerkedik az ott lakó népekkel és azok műtermékeivel, a kellemes meglepetés érzelmét nem fogja elfojthatni, ha Nangasakiban, japáni földön száll partra. Előttünk lebegnek még ama tiszta, keskeny kis utcák, melyek a hegytővén elterülő városon át minden irányban vonulnak; nagy kőlapokkal vannak kirakva, a meredekebb helyeken kőlépcsők vezetnek fel, a vízmosásokon és patakokon kőhidak és mindenütt jobbra-balra kis faházak állanak, teljesen feltárt oldalakkal. Nem üvegkirakatokban, nem ablakokban fekszenek az ezernyi tárgyak, hanem teljesen szabadon, izlésesen egymásra halmozzák; kirakat maga a kis szoba, kirakat az egész ház, melynek részeibe beláthatunk.

Kiusiu sziget fővárosa és főrahelye nemcsak a szigetnek magának, de a szomszéd tartományoknak is, melyeknek élén Fizen áll, világhírű porcellánjaival. Innét hozták már régente a hollandiak ama gyönyörű porcellán edényeket és egyéb tárgyakat, melyek ezen, a legutóbbi időig az idegenek előtt elzárt ország mesés hírét alkották és terjesztették. Nangasakiban látjuk még ma is e virágzó porcellánipar nagy mennyiségű termékeit, csak hogy nem mérkőznek már a régiekkel, de csillogó hatást mégis gyakorolnak. Ezekhez csatlakoznak a békateknőből készült mindennemű tárgyak, melyeken kimondhatatlan ügyességgel arany és színes lákk díszítmények alkalmaztatnak; azután a bambusból faragott tárgyak, melyek mind e város különlegességeit képezik.

De Nangasaki még csak előhírnöke annak, mit e tekintetben az ország többi részeiben látunk. Mert alig áll meg a gőzös Kobe kikötőben, már is ismétlődik itt és a szomszéd nagy Hiogo városban az előbbi látvány, csak azon különbség-

gel, hogy egészen más nemű tárgyak vonják magokra figyelmünket. Más tartományban vagyunk, más tartományok ipartermékei gyűlnek itt össze, a porcellán már nem uralkodik a piacon, föléje vergődnek a lákk-, ércz- és fémmunkák; ide hozzák a közel hegyekben fekvő csinos Arima városból ama sokféle szalma tárgyakat, melyek mainap oly kedvelt kiviteli cikket képeznek és melynek oly nagy fogyasztói az európai czukrászok. De már igen sok »curio shop« mint nevezni szokták, vagyis régiségbolt is tűnik fel. Kobe, egyike a négy nyitott kikötő városoknak; minden hajó horgonyt vett ott, az idegenek partra szállnak és örömet visznek magokkal emlékeket.

És Kobe után, vasúton csak néhány órányi távolságra a híres Osaka: Japán harmadik és legiparosabb városa. Teljesen szabályosan van építve és végnélkül hosszú és széles utcái valódi kiállítást képeznek. Alig bírjuk áttekinteni s emlékezetünkbe vésni a sokféle árút, melyek közt itt a legnevezetesebbek a bronz művek, midőn arról értesülünk, hogy nagy iparkiállításnak is színhelye ép e város. Szinte kábul az utas feje, ki némi érdekléssel viseltetik ily dolgok iránt, s a japániai oly előzékenységgel és örömmel mutatnak meg mindent, de kivált a legujabb dolgokat vagy kísérleteket. Itt mutatják meg nekünk első mintáit a szőnyeggyártásnak, melyek tavaly Párisban már szépen voltak képviselve.

Sokkal érdekesebb azonban ezeknél Kioto vagy Miako, mely régi székhelye a művészeteknek és műiparnak. Ép úgy virágoznak ezek most is ott, mint Kaempfer ottlétekor; az ő leírásai még ma is illenek rájuk, noha 1690-ből valók.

Nem napok, hanem hetek szükségesek arra, ha kellőleg akarjuk itt tanulmányozni e szakmát; nemcsak a műtárgyak megtekintésével szabad beérnünk, hanem azok készítési módját is meg kell szemlélnünk. Nem gyárakban készítik e dolgokat, nem ezrével egy minta után, házilag készül itt minden mint kézipar s mindenki szabad tetszése szerint dolgozik. Az egyes mesterségek külön-külön utcákat foglalnak el, az egyikben csak fayenceok készülnek, a másokban csak lákk tárgyak, a harmadikban porcellán vagy bronz és így to-

vább. A porcellánnak a Kioto-Avata, és Kioto-Gosajaki a két leghíresebb fajtája.

Kioto után pedig, ha áthajózva a Biva tavon, a Tokaindo-n vagyis császári uton, szárazföldön utazunk az ország jelenlegi fővárosába, akkor nincs nap, mely új meg új meglepetéseket ne hozna eléink, nincs nap, melyen ismereteink egy fejezettel nem gyarapodnának. Nem létezik második ország e földön, melyben a háziipar oly annyira ki volna fejlődve, mint Japánban, hiszen más nemét az iparnak nem is ismerték eddig. Nem csak minden tartomány, de minden város és falu külön iparral bír, mindenütt különlegességeket készítenek. A Tokaidon átutazunk Owari nagy tartományon, mely az ország legiparosabb tartománya; itt készül a hirneves kék és fehér porcellán, mely számos helység díszét képezi. Ott van Nagoya, a tartomány fővárosa, főrakhelye ezen áruknak, de ide özönlenek még az iparczikkek az északra fekvő Mino és Kaga tartományokból is; ez utóbbiból a híres vörös porcellán. De Nagoya saját készítményekkel is bír s ezek az emaille tárgyak. Egyébiránt bárhol álljon meg az utas akár delelni, akár éjszakára a csinos kis japáni fogadóknak, azonnal odahozzák neki a lakosok munkáik mutatványait, mindenkor más és más tárgyakat. Ott van Kakenawa, hol fából készítenek öltönyöket, következnek ez után azon helységek, közel a tengerparthoz, hol papirost gyártanak; beljebb pedig a hegyekben virágzik a faipar, kivált a Hakone tó körül és a híres kis japáni fürdőhelyeken. Ki nem emlékeznék vissza a mionostai és kignai fa-munkákra.

S ha végre célpontunkhoz érünk Yokohamába és Yedoba, akkor szemléljük netovábbját e műiparnak. Yokohamában két hosszú, párhuzamos utca nyúlik át a japáni városon, csupa műiparczikk és régiségboltok jobbra-balra, curio-street-nek is nevezik az egyiket. Ez gyűlhelye az idegeneknek, hazája a »bibelotage«-nak, mint a francziák nevezik; barátságosan hínak be raktáraikba a kereskedők, theával és süteményekkel kedveskednek s a legkészségesebben mutogatják meg minden kincsöket. Yedoban pedig a Ginza-utca és számtalan curio-bolt, és az előzékeny japáni kereskedők, kik még lakásunkban is fölkeresnek; ők az elsők, kik fölébresztenek, az

utolsók, kik eltávoznak, ha esteledik, halomra rakják a sok szép holmit, zsúfolva megtöltik szobánkat; ha nem is akarunk venni, legalább nézzük meg e tárgyakat, szokjunk hozzájuk, szeressük meg, legyen meg a teljes kényelem, és így a kísértésnek soha sincs vége.

Ez a valódi Japán, ez azon ország, melylyel a világtárlatokon megismerkedtünk, ily fogalmat alkossunk magunknak róla; kiállítás maga az egész ország, mely árúival előzőnli jelenleg már az egész világot, de önmagát megfosztja s nem soká fog tartani, hogy Japán valódi régi és becses műkincseit már nem ott az országban magában, hanem a földkerekségén elszórva fogjuk találni.

Szóljunk-e még többet e tárgyról, mely ily óriás tömegben halmozódik elénk? Azt hiszszük, hogy talán jelen feladatunk keretét túllépnök, ha még ez új anyagba is akarnánk mélyedni. Méltán megérdemli ez, hogy külön tanulmány tárgyát képezze, annnyival is inkább, mivel Japán viszont ép e tárgyak által gyakorolt igen mélyen ható befolyást az újkori európai műiparra. A japáni ízlés mától holnapra uralkodó szerepre kapott fel, hatása minden világtárlat után gyarapodott.

Miuton, Elkington, Barbédienne, Christofle, szóval Európa legelső műgyártói, de kivált Tiffany New-Yorkban versenyezve utánozzák a japáni munkákat, és tavaly a párisi kiállításon az új tárgyak nagyobb részt ily utánzásokból állottak. De még oly távolra sem kell mennünk, elégséges Bécs szép kirakataira pillantást vetni, vagy pedig itt Budapesten Marton és Testory boltjai előtt megállani, hogy a japáni ízlés mély befolyásáról meggyőződést szerezzünk magunknak. Különösen hangsúlyozva találjuk e befolyást a világtárlatokról szóló jelentésekben, szükségkép magára vonja a mi figyelmünket is.

Nem lehet kétségbe vonni, hogy a japáni művészet elérte tetőpontját s jelenleg már a hanyatlás jeleit mutatja. Valamely nép, mely annyi fogékonysággal bír más népek befolyása iránt, és oly könnyen válik meg saját terményeitől, hogy teljes mérvben meghonosíthassa azt, mit másnál látott, csak akkor tud önállóságra vergődni és bírja eredetiségét megőrizni, ha

teljesen elzárkózik, megtiltja az idegeneknek, hogy talajára lépjenek és bizonyos ellenszenvvel üldözi mindazt, mi idegen-szerűnek tűnik föl előtte. A történet e tekintetben világosabb példát nem mutathat föl, mint a japáni népet, mely valahányszor ily befolyásnak helyet engedett, teljesen megtagadta önmagát és zabolátlanul rohant a határokat nem ismerő változtatások ösvényére. Ha pedig önmagába szállott és teljesen elzárta magát, csakhamar ismét önmagából merített s teljes önálló eredetiségében fejlődött tovább. Sehol sem láthatjuk ezt világosabban bebizonyítva, mint a japáni művészetben, melyben oly élesen lehet egymástól megkülönböztetni azt, mi a külbefolyás és mi a valódi nemzeti szellem műve. Ily döntő befolyást hajdan China, jelenleg pedig Európa és az amerikai Egyesült-Államok gyakoroltak a japáni népre; újabban azonban mindinkább meg lehet győződni arról, hogy Indiával is összeköttetésben kellett állania, s hogy sokat Koreából vett át, oly mérvben, hogy számos dolog, mi sinai befolyásnak tulajdonított, tulajdonkép Koréa műve, mely országba Hideyoshi korában 1591-ben invasiót tettek. Ekkor történt, hogy koreai porcellán gyártókat hoztak magokkal és telepítettek meg Japánban. Példa gyanánt felhozhatjuk Mr. Satow legújabb kutatásait, ki az Asiatic society of Japan 1878. február 23-án Yokohamában tartott ülésében előadta, hogy Satsuma tartományban több helységet talált, melyek ily koreai telepítvényesekből állanak. És pedig Kagoshima, a főváros körül három falut: Kushikino, Ishiku és Sannogaha, melyek 1598-ból származnak. Ezekhez járúlt 1603-ban még Nahashirogaha vagy Tsuboya, mely 10 miliára fekszik Kagoshimától.

Meghatároznunk és elmondanunk, mily befolyások, mily századokban gyakoroltattak és meddig voltak érvényben, pontosan megállapítani, mikor merített Japán önmagából és mikor a külföldből, szóval vázlatát nyújtani a japáni művészet történetének, bizonyára lehetetlen, mert Japán még ma sem eléggé ismert ország; a kutatások még csak most veszik kezdetüket, a legyőzendő nehézségek nem csekélyek, s kíváltk ha a történet terére lépünk, csakhamar meggyőződünk az adatok hiányáról. Bizonyítékul erre a japáni Asiatic society elnöke szavait idézzük, ki 1878. június 28-án, Tokioban adott

jelentésében, örömmel kíván szerencsét a társulat tagjainak azon szép előmenetelekhez, melyeket az év folyama alatt felmutatni képesek voltak, buzdítja és bátorítja, hogy megújult erélylyel folytassák kutatásaikat minden irányban; de különösen hangsúlyozza azt, mily nagy nehézségeket okoz, hogy okvetlenül érteni és olvasni kell tudni a chinai nyelvet, sőt még a sanscritról is ismeretekkel bírni. »A sinai nyelv tanulásának behozatala, úgymond, és annak befolyása a japáni nyelvre és szellemre, tűzetesen soha sem tárgyalattott, és mégis fölötte fontos, ha e nemzet jellemét és annak intézményeit igazán megérteni akarjuk. Egy európai nyelven sem bírunk Japán történetének pontos elbeszélésével, valamint a polgári, büntető és szertartási törvények ismertetésével sem, melyekkel a nép uralva lett.

A kézipar, melyben a japáni nép kitűnik, úgymint lákk, mindennemű porcellán-, bronz-művek és más ezekhez hasonlók, kiválókép megérdemlik, hogy figyelmünkre méltassuk és leírjuk. A szépművészetek pedig, a zene, festészet, szobrászat és építészet, ide értve a díszítő művészetet minden alkalmazásában, ezeknél még inkább érdemlik, hogy gondosan tanulmányoztassanak és Sinának és Indiának megfelelő műtermékeivel hasonlítottassanak össze, mely két tartomány eddigelé e tárgyban leginkább gyakorolt befolyást Japánra.«

Részünkről tehát csak egész általánosságban jegyezhetjük meg, hogy körülbelül a nyolczadik század elejére vezethető vissza azon időpont, melyben chinai oktatást venni észre; innét pedig a tizenkettedik századig csak igen lassú haladást tapasztalni, mely a gyakori polgárháborúk által zavarva lett. A tizenkettediktől a tizenötödikig, a shogunoknak visszahelyezésével Kamakurába, különös fénykor köszönt be, mely azonban csakhamar hanyatlásnak indult egész a shogunátus megállapításáig Yedóban, Yeyas által, mi a 17-dik század elején történt. Az ő uralkodásától egész az újkori eseményekig, azt lehet mondani, hogy béke uralkodott Japánban, mely megengedte a nemzeti szellemnek, hogy megóva a külbefolyások ellen, teljesen fölvirágozzék. Ez azon kor, melyben a japáni művészet függetlenné válik, csak önmagából merít és felhagy az utánzásokkal; megtartja ugyan a sinai mesterek

előállítás módjait, rendszereit és tudományát, de új dolgokra alkalmazza, melyeket sajátos és eredeti stylusban, de sokkal több eleganciával és képzelőtehetséggel állít elő. Ez a japáni művészet legtermékenyebb és legvirágzóbb korszaka.

Tizenöt év előtt Japán még a feudális rendszer és szokások valódi mintaképe volt. A világi nagyok, daimiók vagyis hercegek, külön hadseregekkel bírtak, fegyveres kézzel viseltek egymás ellen háborút és a hatalmat kezeikben pontosították össze. Kevélységek határt nem ismert; ha az úton valaki találkozott velök, vagy földre kellett borúlnia, vagy életét veszté. A fejedelem pedig emberfölötti lény volt, ki palotájából soha sem ment ki és kit senki sem látott, kivéven szoros környezete; majdnem azt lehetne mondani, hogy létezése annyira el volt rejtve, miszerint sok alattvalója nem tudott róla. Ma ugyanezen fejedelem nyitott hintóban mutatja magát, udvari ebédeket ad s nagy alkalmakkor nyilvános beszédeket mond.

De mint látszik, a művelődés áldozatokat követel az ízléstől, mert ezt észlelhetjük legalább mindazon országokban, hol az oly rohamosan lett felkapva, mint Japánban. Mind azon népeknek, kik az európai civilisatiót rögtön magokra öltik, mindenekelőtt is az a gondjuk, hogy ruházatukat fölcseréljék az európaival. A férfi megszűnik vad lenni, mihelyt fekete kalapot és kabátot visel; láthatjuk ezt nemcsak Japánban, de Azsiának minden népénél.

Japánnak nagy hibája, hogy nagyonis gyorsan akar haladni, hogy nagyonis rögtönösen vetette bele magát a nagymérvű változtatások ösvényébe, a nélkül, hogy erre már előre is kellőleg előkészítette volna a talajt.

1860-ban még, mint említettük, virágzott a feudalismusi s ma, alig két tizeddel utóbb, oly democraticus érzelmeket találunk a japániakban, hogy még az Egyesült-Államokéit is felülmulják. Ez minden esetre igenis sok, és vajmi sokan azon egyének közül, kik az országot ismerik, inkább félnek ezen rohamos haladástól, mintsem azt bámulnák. Első eredménye ugyanis e forradalomnak az vala, hogy kimerítette az ország kincseit és évek hosszú sorára vagyoniilag tönkre tette.

Japán nem bír kimeríthetetlen kincsekkel; területe nem nagy és igen gyakran alig elégséges, hogy a lakosságot

táplálja; hamar elfogytak ama gazdagságok, melyek évszázadokon át lassan összegyűltek. Arra, hogy oly gőzsebességgel teremtsenek egy hajóhadat és hadsereget, átváltoztassák a régi fegyvereket és egyenruhát, szóval, hogy egy ázsiai népet oly hadilábra állítsanak, mint a minővel a nyugot népei bírnak, készpénzre volt szükség, már pedig Japán segédforrásai oly nagy kiadást nem bírtak el; a civilizatio meghonosításával adósságokra kényszerültek, mi mind ama szép törekvéseknek káros és igen megfontolandó árnyoldala.

A nagy reformok következtében óriási tőkék mától holnapra elvesztették minden értéköket; eltérvén régi nemzeti szokásaiktól, a japániak minden ingók értékét megsemmisítették. Hogy csak egy példát említsünk, oly egyén, ki több ezer forintnyi selyemöltönyökkel birt, teljesen megsemmisülni látta e tőkéjét azon pillanatban, melyben a fekete posztó ruhák meg lettek honisítva. A mi belhoni volt fölöslegessé és értéknélkülivé vált, de az új, mindaz, a mi a régít helyettesítette vagy pótolta a külföldről jött, s azt készpénzben kellett beszerezni, folyóvá tettek tehát minden ingó dolgot és pocsék áron váltak meg tőlök.

Kelet-Ázsiában tanuljuk meg leginkább felfogni a társadalmi problémák nagyszerűségét, és a naivság, melylyel a japániak ezeket megoldani akarják, tünteti fel leginkább azon veszélyt, melynek kiteszi magát a társadalom, ha tulzott ujításokat merészel. A társadalmi rendet alapjából akarják megváltoztatni, a meglevőt megsemmisíteni, még mielőtt megfontolták volna, vajjon mivel fogják azt pótolni, és alkalmas lesz-e az? A japániak odahagyják a shinto és budhista vallást és inkább azt kezdik hinni, hogy fölösleges az életet valami vallással is bonyolítani.

Sajnos következményük voltak ezen nagy változások sok dologra, határozottan károsak a művészetre. A shogun fényes udvarával megszűnt létezni, a daimiok önként mondtak le jogaikról és birtokaikról s csak csekély életjáradékkal érik be, melyet a kormánytól kapnak és mely nem felel meg hajdani jövedelmeik tizedrészének sem. Megszűnt ezek következtében Japán régi fénye és pompája, mert nem léteznek már azon elemek, melyek ezekre indító okul szolgáltak. Ma európai

utánzások felé irányul minden. A mikadói udvar vajmi szegényes és szánalmat gerjesztő látványt nyújt, az egyenruhák mind európai minták után készülnek, minden tisztviselő az egész országban köteles fekete posztó kabátot és nadrágot viselni. A fegyverek viselése, 1876 februárius havában kibocsátott rendelet folytán, meg van tiltva; fölösleges tárgyakká váltak ezek is és sietve adatnak el az idegeneknek. Mily sorsuk lett a templomoknak, várkastélyoknak és palotáknak, azt az építészetnél részletesen soroltuk fel; romba dőlnek, elpusztulnak e szép régi emlékek és nem létesül semmi, a mi pótolná őket.

Nagy utánzási hajlamukkal és képességekkel a japániak önként lemondottak nemzeti szellemökről, nem hallgatnak többé ennek sugallataira. Idegenek jöttek országukba és előttök ismeretlen dolgokat tártak fel. Eleinte ellenálltak, de végre önként engedtek az erősbnek s csakhamar megfordították a dolgot s nagyonis sebesen rontottak be azon ösvényre, mely csak jelezve lett nekik. Ők, kik annyira elzárva voltak, a kíváncsiság által indítatva, elhagyták hazájokat és bejárták az egész művelt nyugotot és az Egyesült-Államokat, új eszmék egész tömkelegével tértek haza, ezeket alkalmazzák s már csakis a külföldről merítenek. Hogy mily hatással van ez a művészetre, mely valódi eredetiségét ez országban csak akkor mutatta fel, ha teljesen el volt zárva minden külbefolyástól, azt könnyen képzelhetjük. És szinte önkénytelenül merül fel előttünk azon kérdés, vajjon fog-e még jönni oly korszak, melyben a japáni művészetek teljes nemzeti szellemökben fognak ismét virágozni? Mire sajnálkozással tagadólag kell válaszolnunk. Azt ugyan nem mondhatja meg senki, hogy mily jövő vár Japánra, de tagadhatlan tény, hogy ez ország a legújabb események folytán annyira szakított multjával, annyira megsemmisítette a társadalmi rendet, hogy visszafelé már nem mehet többé, hanem csakis előre szabad törekednie. Hajdan önmagára volt utalva, csak önmaga számára termelt, ipara, művészetei virágoztak a shogun és daimiók pártfogása alatt; ezek támogatták a művészeket, ezek palotáit és a templomokat díszítették munkáik, melyek a belföldi izlésnek megfelelőleg voltak készítve. De ma e személyek már nem léteznek,

Japán művészei pedig kifelé kerestek magoknak utat, mi fényesen sikerült is, mert ipara, mely ma is virágzó, sokkal többet termel a külföld, mint az anyaország számára. Az egész világ el van özönölve japáni árukkal, melyek nagyon kapósak. A mennyiség következtében a minőség szenvedett, a japániak gyárilag kezdték dolgozni, a főtörekvés oda van irányulva, hogy az áruk a külföldieknek tessenek és ezek izlésének feleljenek meg, ezért térnek el régi alakjaiktól és alkalmaznak idegen mintákat. Az ügyesség megvan ma is és számtalan becses munkát képesek volnának még most is a régi ügyességgel elkészíteni, de ki számára tennék azt? a külfölddel szemben sokkal többet keresnek, ha minél többet és többfélét állítanak elő, döntő a mennyiség, nem annyira a minőség. Ha pedig rögtön ismét elzárkóznék ez ország, akkor már nem létezőn többé a daimiók, igazán nem volna senki, ki fáradságukat megfizetné. Ez utolsó ok, vagyis a daimiók uralmának megszűnése vészes hatással volt a japán művészetekre; a régi Japánnak egyszerre vége lett, romba dől az és elpusztul.

Minden utas, ki Japánt bejárja, megteheti e sajnos tapasztalást és szinte indítatva érzi magát e népet figyelmeztetni, hogy multját ne tagadja meg annyira. Oly bájos e szigetország, oly kedélyes a lakossága, oly gyönyörteljes emléket képeznek ama napok, melyeket környezetében töltöttünk, hogy önkénytelenül érzünk iránta rokonszenvet. Egész Ázsiának egyedüli népe, mely önmagától törekszik közeledni a nyugot művelődése felé, maga híjja azt fel, hogy neki törekvéseiben segédkezet nyújtson, s oly rövid idő alatt annyi újat honosít meg, hogy szinte bámulásra indít bennünket. Természetes, hogy nem hiányzanak a hibák s a dolgokba nem szabad igen bele mélyedni, mert a látszatra többet mutatnak, de az utas szeme elnéző, kivált ha a makacs Chinai birodalomból jó, és érdekel s jó indulattal kíséri Japán fáradozásait.

Azt kívánjuk tehát mi is, hogy Japán törekvései áldást-hozók legyenek jövőjére nézve s csak azon óhajnak adunk még kifejezést, hogy ne piruljon multja miatt és ne semmisítse meg annak emlékeit. Sokkal nagyobb művelődésre mutat, ha valamely nép azon öntudatra jön, hogy önmagát is tanulmányozza és történetére pillant vissza, hogy fejlődésének menetét kövesse.

Kövesse Japán ebben is az európai nemzetek törekvéseit és nyújtson maga segédkezet ama férfiaknak, kik multjával iparkodnak megismerkedni, mert csakis saját hasznára fog szolgálni, ha ez mint tárt könyv fekszik előtte.

Az idő hamar pusztítja Japán multját, nincs vesztegetni való idő. Művészetének tanulmányozása is már történeti kutatássá vált. S ha ezért jelen kis dolgozatunk által ez irányban érdeket ébresztünk, akkor elértük célunkat.

TARTALOM.

	Lap
Bevezetés	3
Építészet	19
Szobrászat	49
Festészet	63
Végző	74

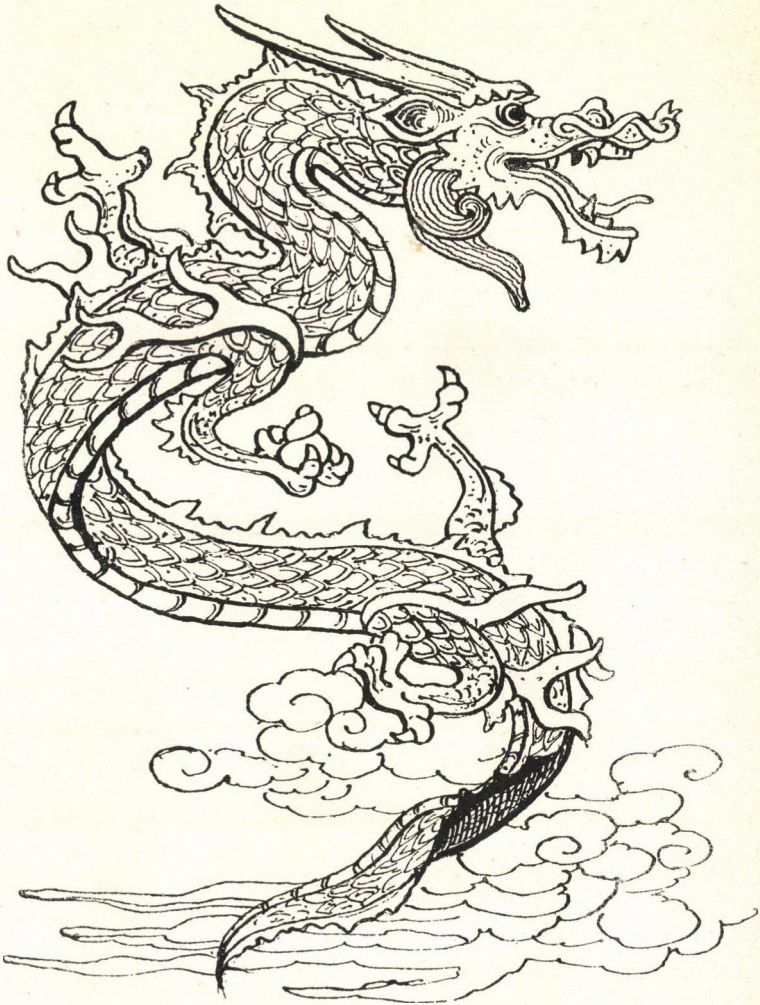
K É P E K.

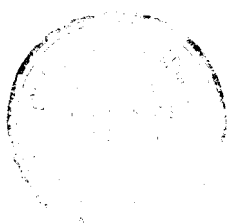

- I. Sárkány egy bronzé vásárol saját gyűjteményemből.
  - II. *a.* »Kirin« japáni rajz után s. gy.
» *b.* »Chi-c'hi« egy vas-pánczélról. Dombormű s. gy.
  - III. *a.* »Ho-ho« japáni rajz után s. gy.
» *b.* Teknőcz japáni festményről s. gy.
  - IV. »Tera« fénykép után.
  - V. Kút Shibában. Fénykép után.
  - VI. Harang Narraban, japáni rajz után s. gy.
  - VII. »Pagoda« Asaksa-Teraban, fénykép után.
  - VIII. *a.* »Tori« kőből Nikkóban f. u.
» *b.* » fából Kamakurában f. u.
  - IX. *a.* »Toro« kőből Katassiban f. u.
» *b.* » bronzból Shibában f. u.
» *c.* » kőből Schibában f. u.
  - X. Chioin templom kapuja Kiotóban f. u.
  - XI. Kitano templom kapuja Kiotóban f. u.
  - XII. »Siro« Yedóban f. u.
  - XIII. Goshio, mikadói palota, Kiotóban, japáni rajz után, saj. gyűj.
  - XIV. Kinkakuji, mikadói nyaraló Kiotóban, f. u.
  - XV. Daibudhs bronz szobra Kamakurában f. u.
  - XVI. Daibudhs bronz szobra Narraban, japáni rajz után. s. gy.
  - XVII. Daibudhs szobra bronzból saját gyűjteményemből.
Nikko templomainak térképe.
-

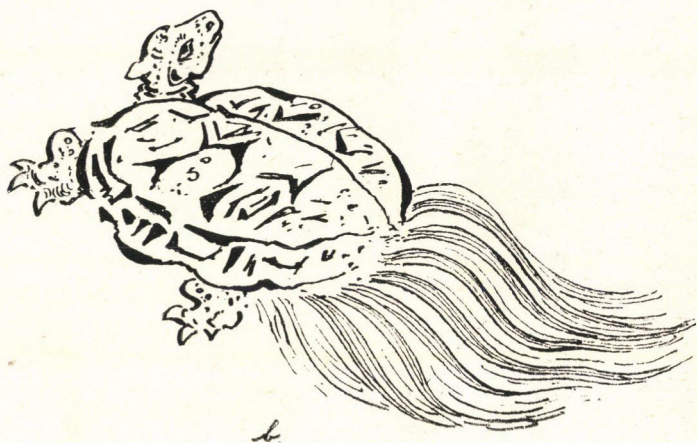
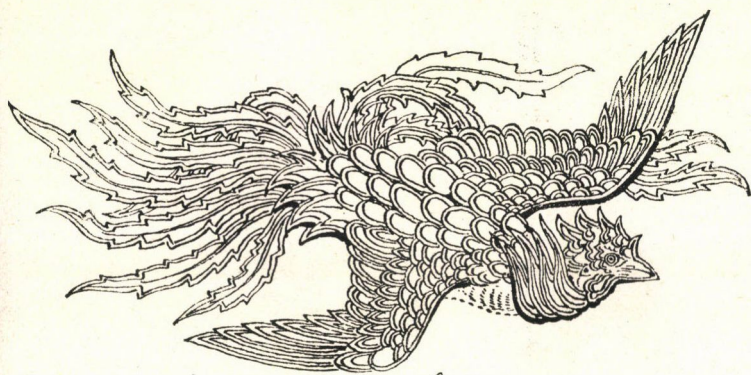

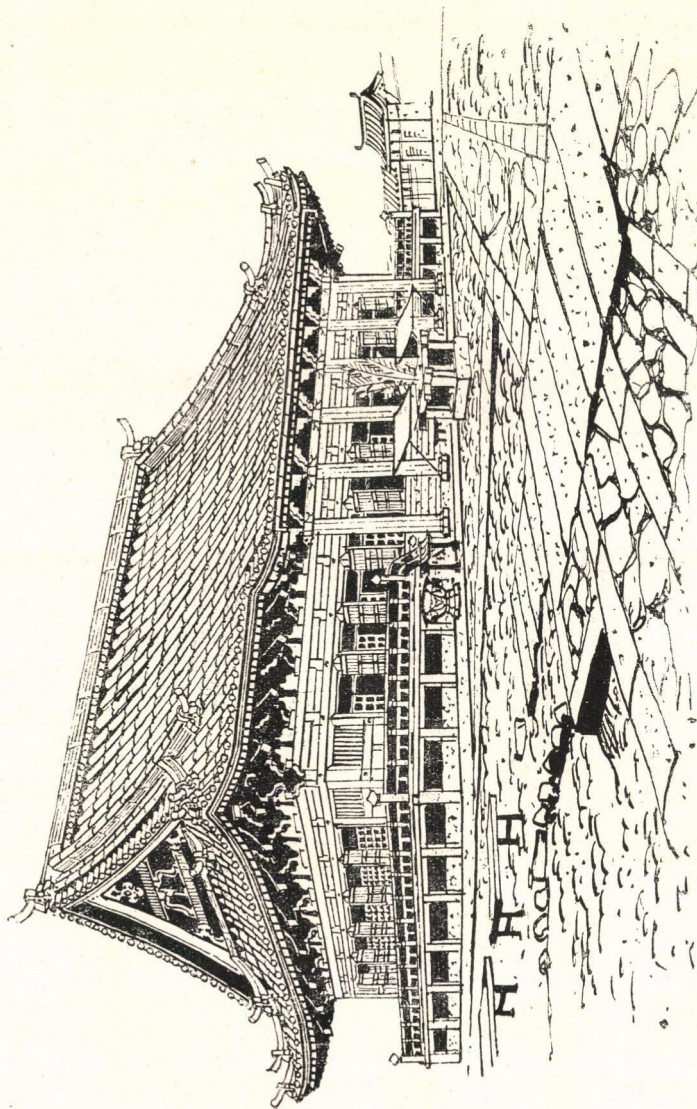

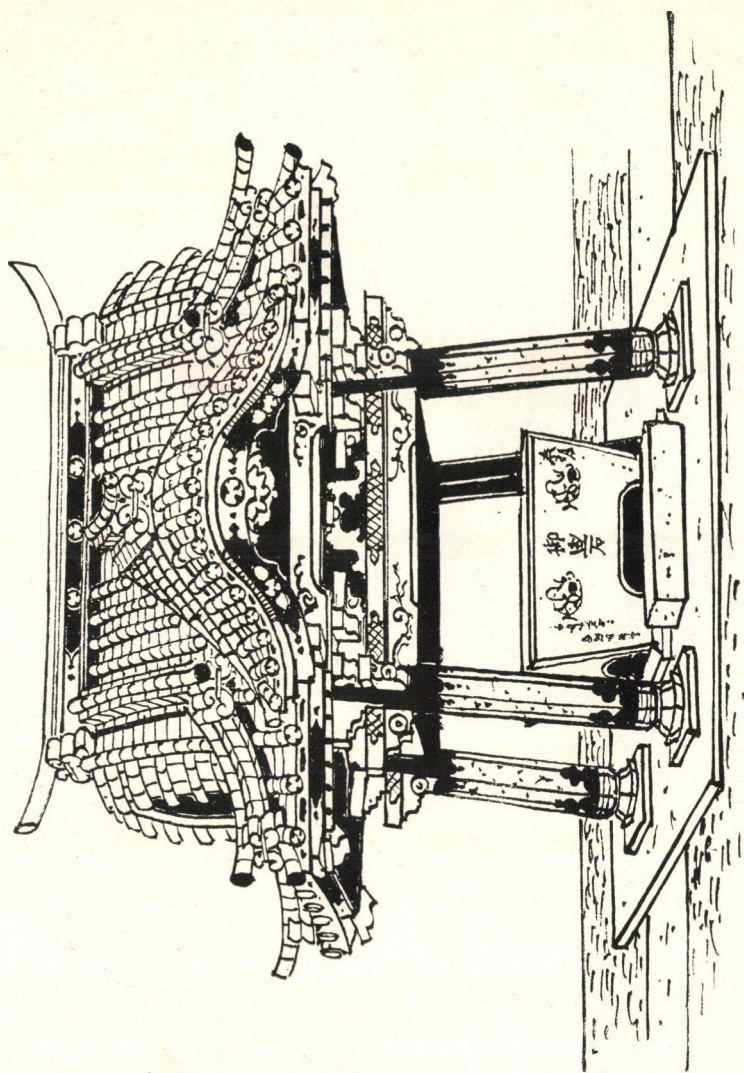

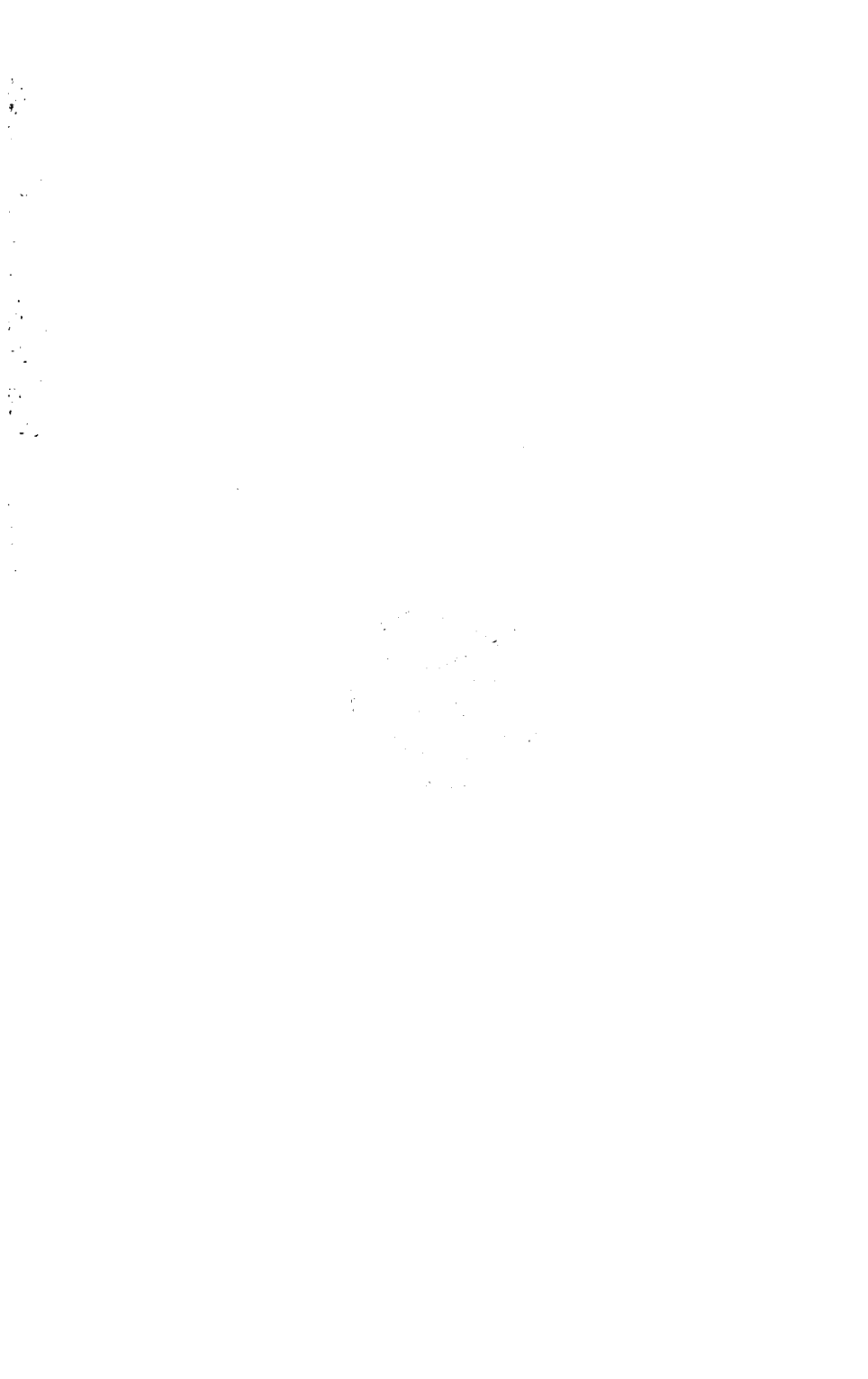

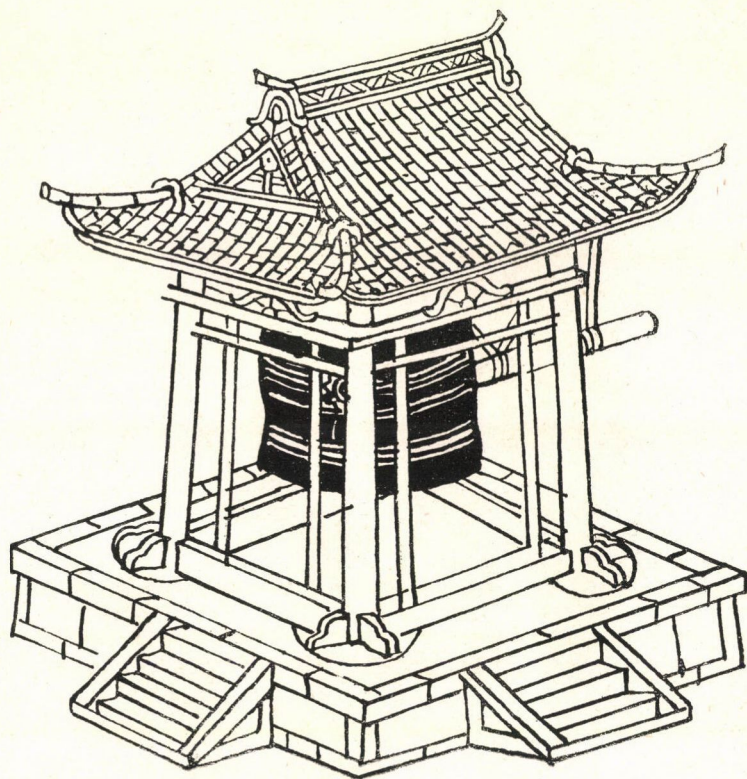

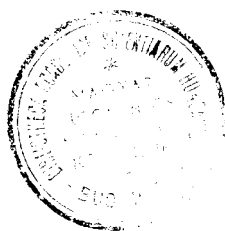

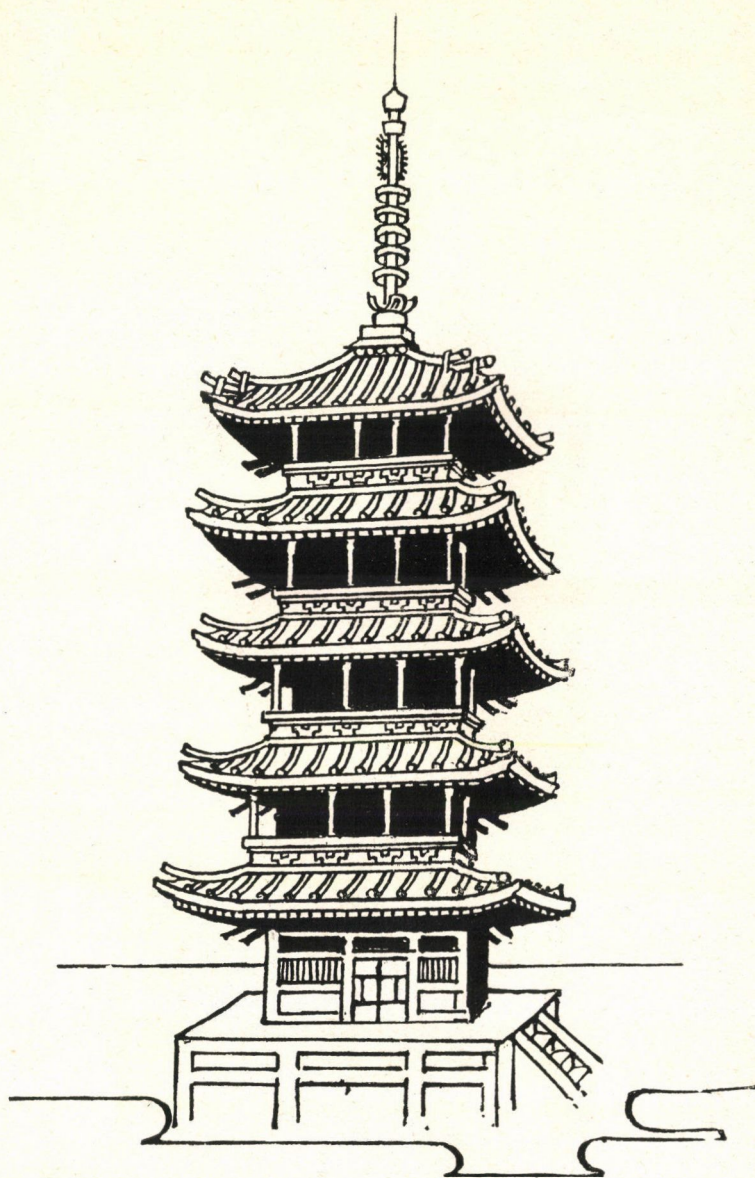

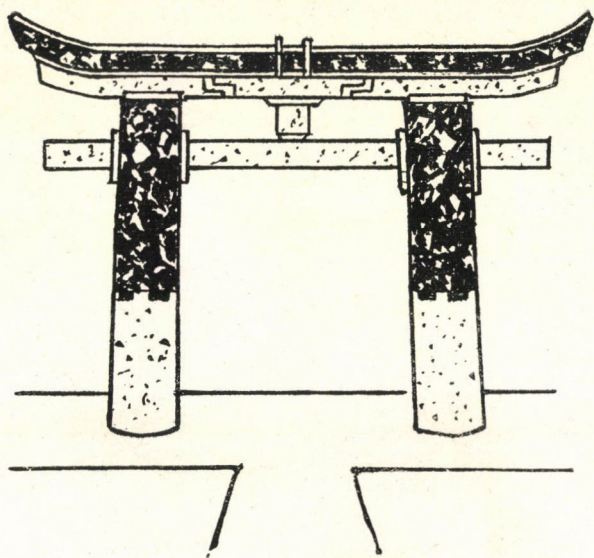

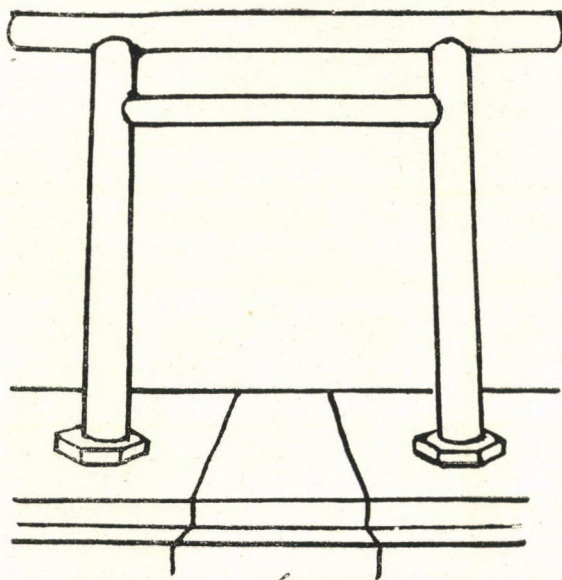

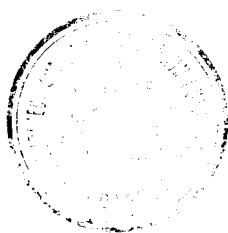
VIII.

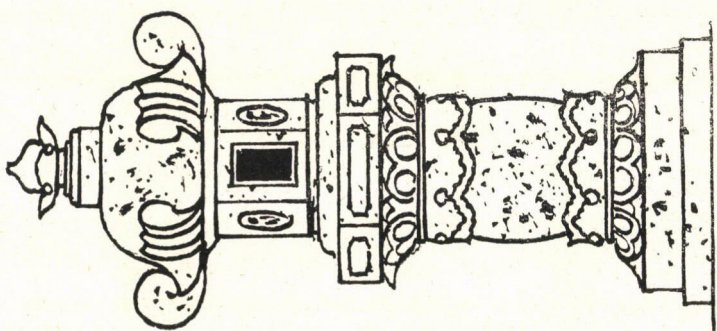
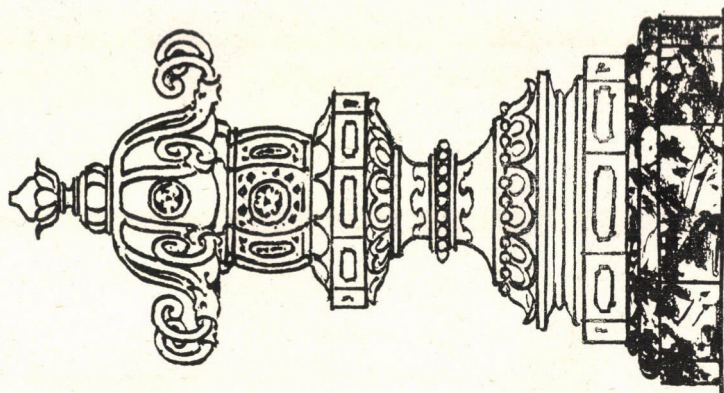
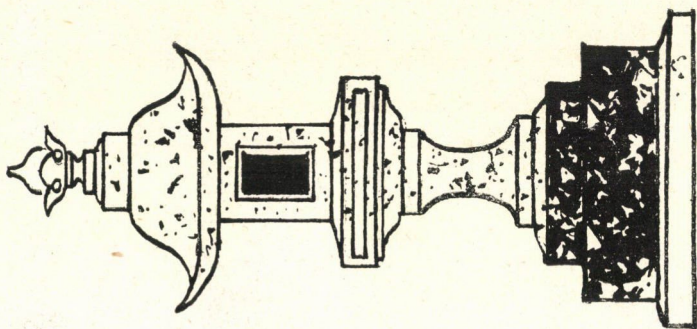

a.

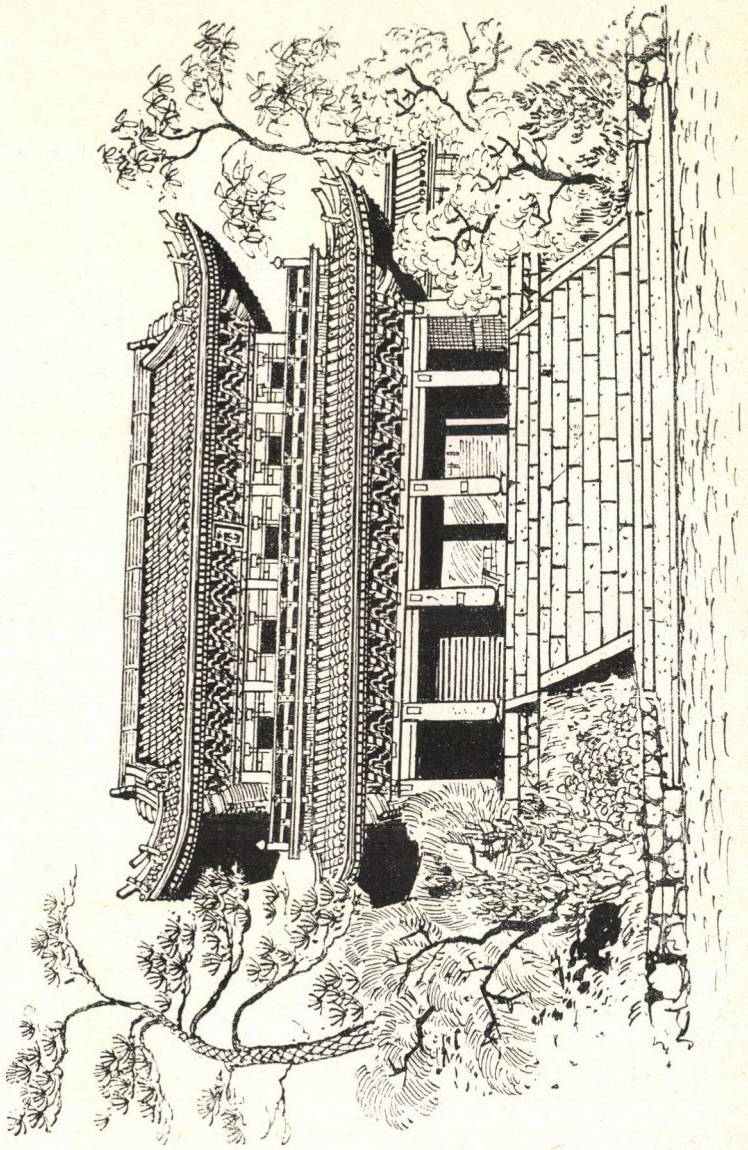
b.

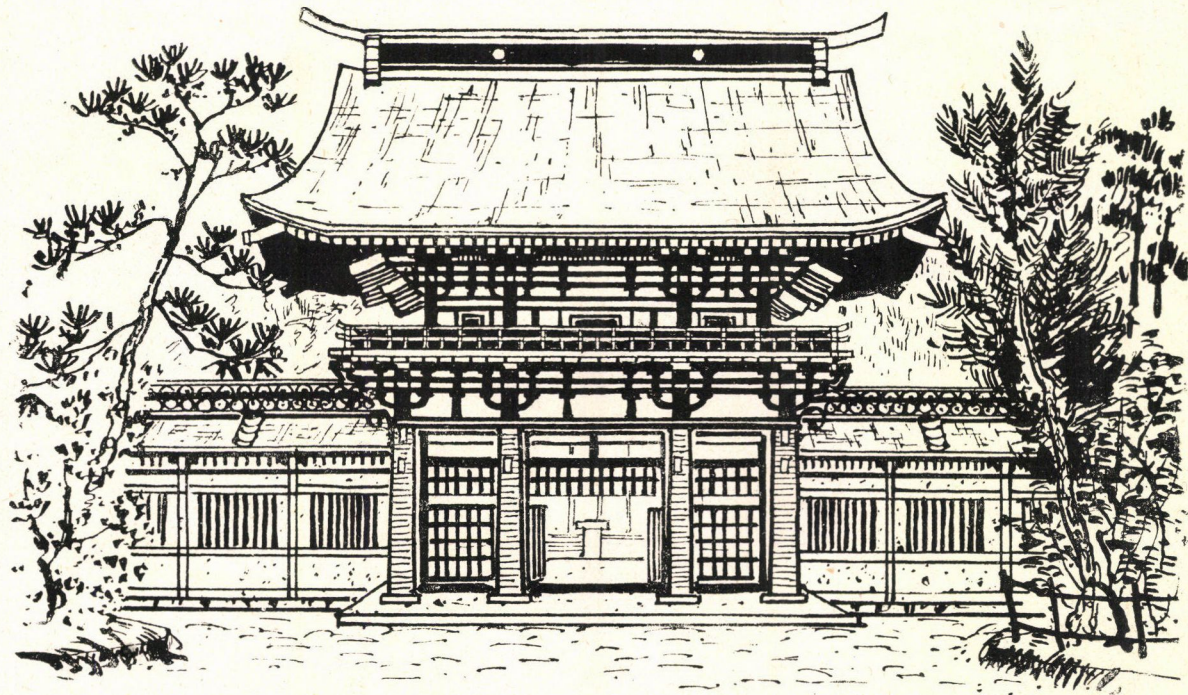

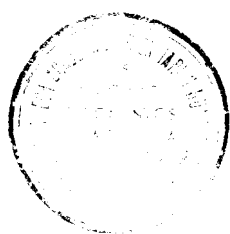

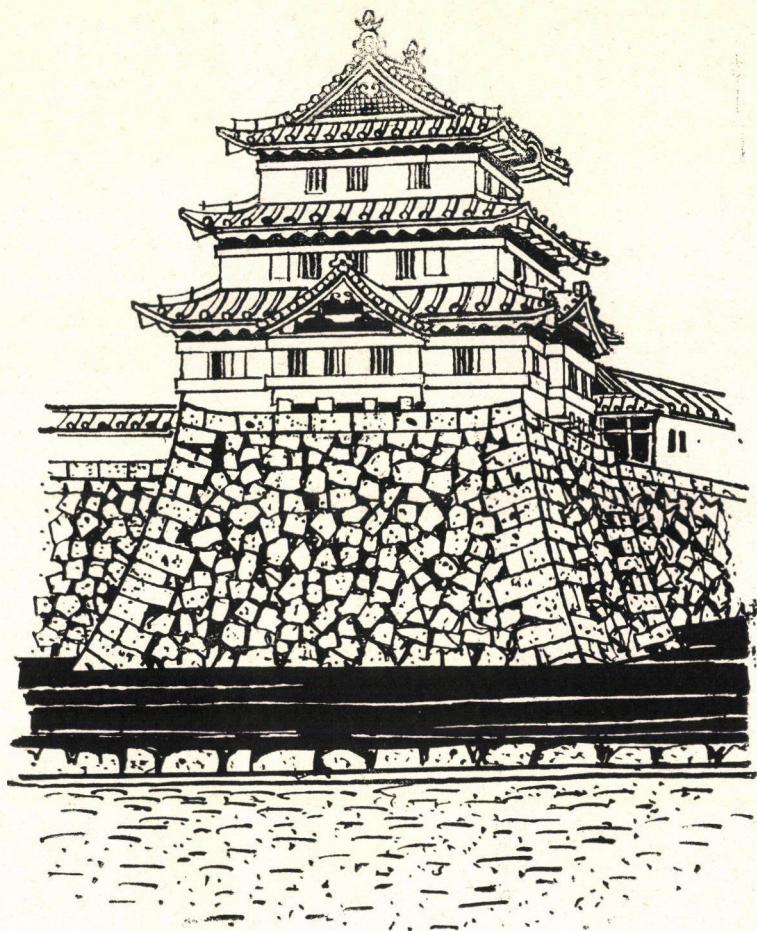

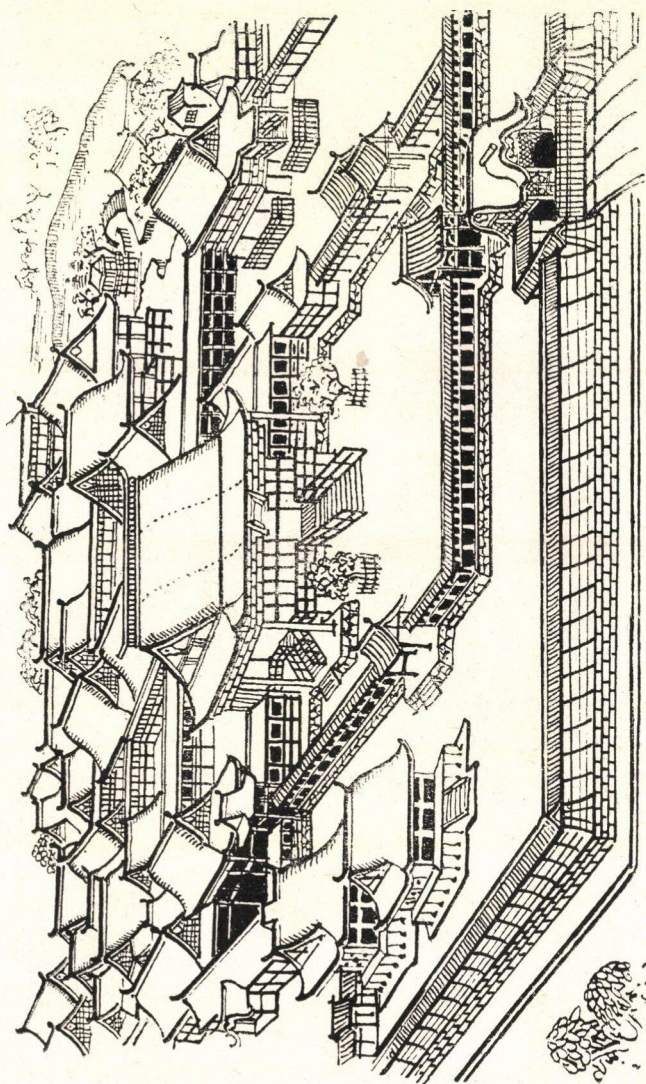

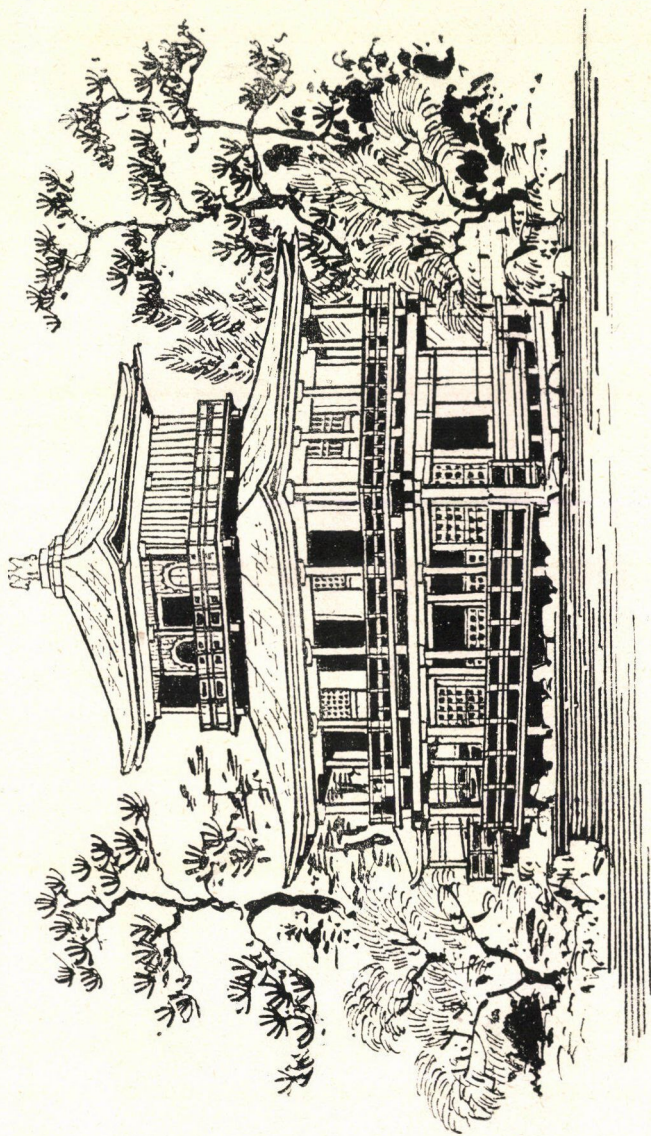

10

11

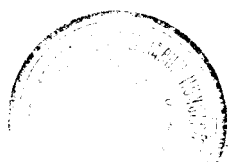

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

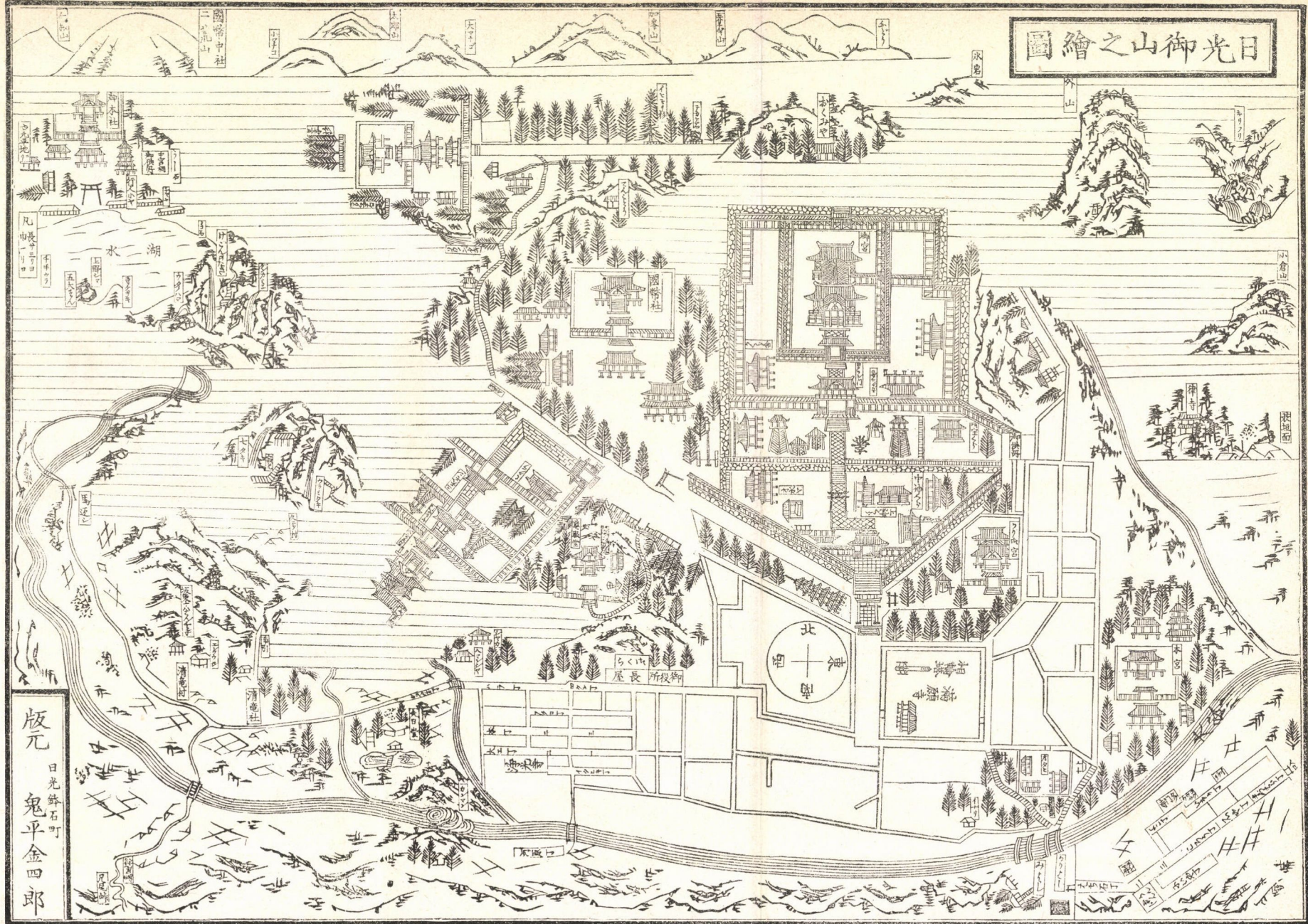
22

23

24

日光御山之繪圖

版元 日光鋒石町 鬼平金四郎

